

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Anna Kopečná

Význam Arktidy v mezinárodních vztazích

Diplomová práce

Praha 2011

Autor práce: Bc. Anna Kopečná

Vedoucí práce: PhDr. Jan Bečka

Oponent práce:

Datum obhajoby: 2011

Hodnocení:

Bibliografický záznam

KOPEČNÁ, Anna. *Význam Arktidy v mezinárodních vztazích*. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Katedra amerických studií, 2011. 100 s. Vedoucí diplomové práce PhDr. Jan Bečka.

Anotace

Diplomová práce „Význam Arktidy v mezinárodních vztazích“ se zabývá vzrůstajícím významem Arktidy v posledním desetiletí (2000–2010). V důsledku klimatických změn dochází k tání Severního ledového oceánu, čímž se otevírá možnost snadnějšího přístupu k nerostným surovinám. Odhaduje se, že v arktickém mořském dně se skrývají obrovské zásoby ropy a zemního plynu, čímž se Arktida stává pro okolní státy zajímavým regionem. Kromě přístupu ke zdrojům surovin by mohly být v budoucnu využívány i nové námořní cesty Severním ledovým oceánem, které by výrazně zkrátily dosavadní plavební trasy. Pět států sousedících s Arktidou (Kanada, Spojené státy, Rusko, Norsko a Dánsko) se v současnosti snaží rozšířit své výlučné ekonomické zóny v Severním ledovém oceánu. Jednají přitom v souladu s mezinárodními pravidly, která stanovila Úmluva OSN o mořském právu z roku 1982. Tato diplomová práce zkoumá a analyzuje teritoriální nároky těchto států, jejich požadavky na rozšíření kontinentálního šelfu, hraniční spory s ostatními zeměmi i další klíčové záležitosti týkající se Arktidy.

Annotation

The MA thesis „The Importance of the Arctic in International Relations“ deals with the increasing importance of the Arctic in the last decade (2000–2010). Due to climate change the Arctic Ocean has been melting and therefore enables an easier access to natural resources. It is estimated that the Arctic possesses vast reserves of oil and natural gas which makes the Arctic an interesting region for the neighbouring states. Apart from the question of the natural resources, new shipping lanes through the Arctic Ocean, which would considerably shorten current routes, could be used in future. Five Arctic rim states (Canada, United States, Russia, Norway, and Denmark) are currently

trying to extend their exclusive economic zones in the Arctic Ocean. In doing so, they act in accordance with the international rules established by the 1982 United Nations Convention on the Law of the Sea. This thesis examines and analyzes the territorial claims of these states, their submissions for the continental shelf extension, maritime boundaries disputes with other countries, and other key questions regarding the Arctic.

Klíčová slova

Arktida, teritoriální spory, Kanada, Spojené státy, Rusko, Norsko, Dánsko, mořské právo

Keywords

Arctic, territorial disputes, Canada, United States, Russia, Norway, Denmark, law of the sea

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu. Současně dávám svolení k tomu, aby tato práce byla zpřístupněna v příslušné knihovně UK a prostřednictvím elektronické databáze vysokoškolských kvalifikačních prací v depozitáři Univerzity Karlovy a používána ke studijním účelům v souladu s autorským právem.

V Praze dne 7. ledna 2011

Anna Kopečná

Poděkování

Ráda bych na tomto místě poděkovala PhDr. Janu Bečkovi za neocenitelnou pomoc a investovaný čas při psaní této diplomové práce, za jeho podnětné komentáře, korektury a trpělivost.

Obsah

1. ÚVOD	10
1.1. VYMEZENÍ TÉMATU PRÁCE A ZÁKLADNÍ TEZE.....	10
1.2. STRUKTURA PRÁCE.....	13
1.3. ROZBOR LITERATURY A METODOLOGICKÉ UKOTVENÍ PRÁCE.....	13
2. REGION ARKTIDA	17
3. ÚMLUVA OSN O MOŘSKÉM PRÁVU	21
3.1. POBŘEŽNÍ MOŘE A PŘILEHLÁ ZÓNA.....	22
3.2. PRŮLIVY POUŽÍVANÉ PRO MEZINÁRODNÍ PLAVBU.....	23
3.3. VÝLUČNÁ EKONOMICKÁ ZÓNA.....	23
3.4. KONTINENTÁLNÍ ŠELF	24
3.5. OCHRANA A UCHOVÁVÁNÍ ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ.....	25
4. HISTORIE DOBÝVÁNÍ ARKTIDY	27
5. ARKTICKÁ SPOLUPRÁCE	30
6. SEVEROZÁPADNÍ A SEVEROVÝCHODNÍ CESTA	32
6.1. SEVEROZÁPADNÍ CESTA.....	32
6.2. SEVEROVÝCHODNÍ CESTA.....	34
7. TERITORIÁLNÍ NÁROKY JEDNOTLIVÝCH STÁTŮ	38
7.1. KANADA.....	38
7.1.1. Spor se Spojenými státy v Beaufortově moři.....	41
7.2. SPOJENÉ STÁTY.....	45
7.2.1. Spojené státy a UNCLOS.....	46
7.2.2. Arktická politika G. W. Bushe.....	48
7.2.3. Námořní hranice s Ruskem.....	51
7.3. RUSKO.....	54
7.3.1. Ruský požadavek na rozšíření kontinentálního šelfu.....	55
7.3.2. Ruská expedice Arktika 2007.....	58
7.4. NORSKO.....	63
7.4.1. Norský požadavek na rozšíření kontinentálního šelfu.....	64
7.4.2. Spor s Ruskem v Barentsově moři.....	65
7.4.3. Špicberky (Svalbard).....	66
7.5. DÁNSKO.....	69
7.5.1. Dánský požadavek na rozšíření kontinentálního šelfu.....	72
7.5.2. Spor o Hansův ostrov.....	73
7.6. PŮVODNÍ OBYVATELÉ.....	76

8. MULTILATERÁLNÍ JEDNÁNÍ	80
8.1. KONFERENCE V ILULISSATU.....	80
8.2. KONFERENCE V OTTAWĚ.....	81
8.3. KONFERENCE V MOSKVĚ.....	82
9. ZÁVĚR	84
10. SUMMARY	88
11. POUŽITÁ LITERATURA A PRAMENY	90

Seznam zkratk

AEPS	Strategie na ochranu životního prostředí v Arktidě
ANWR	Aljašská národní přírodní rezervace
ATS	Antarktický smluvní systém
AWPPA	Zákon o prevenci znečišťování arktických vod
ECSP	Projekt rozšíření kontinentálního šelfu
EEZ	výlučná ekonomická zóna
ES	Evropská společenství
GUSMP	Hlavní správa Severovýchodní cesty
INSROP	Mezinárodní program pro Severovýchodní cestu
ISS	Mezinárodní kosmická stanice
NASA	Národní úřad pro letectví a kosmonautiku
NSIDC	Národní centrum pro měření sněhu a ledu
OSN	Organizace spojených národů
RAIPON	Ruská asociace původních obyvatel severu
UNCLOS	Úmluva OSN o mořském právu
USARC	Arktická výzkumná komise Spojených států

1. Úvod

1.1. Vymezení tématu práce a základní teze

V srpnu 2007 dosedla ruská miniponorka na dno Severního ledového oceánu pod severním pólem. Posádka zde umístila ruskou vlajku a zpráva o expedici poté obletěla celý svět. Světová média se začala předhánět ve vydávání článků s varujícími titulky o vypuknutí nové studené války či zlaté horečky v Arktidě. Ruská expedice, ať již byl její skutečný účel jakýkoliv, zdánlivě přiměla ostatní arktické státy k urychlenému vyslání vlastních výzkumných výprav do Severního ledového oceánu a k novému úsilí o vytyčení námořních hranic. Novináři se v této souvislosti dokonce opakovaně tázali, komu vlastně patří sám severní pól. V této diplomové práci bych však, mimo jiné, chtěla ukázat, že význam ruské expedice byl médiu přeceňován a to, co se zdá být znenadání zahájeným „závodem o Arktidu“, je proces, který začal ve skutečnosti již dříve a odehrává se zatím v rámci platných mezinárodních pravidel a konvencí.

Je pravdou, že Arktida po dlouhou dobu zaujímala v mezinárodních vztazích okrajovou roli a lákala téměř výhradně objevitele a vědce. Teprve ve dvacátém století začal její význam pozvolna narůstat. Sousední státy začaly jednostranně vymezovat své arktické sektory, aniž by proti tomu zprvu kdokoli výrazněji protestoval. Arktida totiž nebyla považována za oblast, kterou by šlo, hospodářsky či jinak, výrazněji využít. Během druhé světové války a následně studené války se Arktida stala strategickou oblastí pro umístění vojenských základen a nasazení atomových ponorek. Po rozpadu bipolárního světa se zdálo, že Arktida se stane opět jen zaledněným územím bez možnosti dalšího využití. Podstatnou změnu v jejím vnímání přinesly až klimatické změny na přelomu tisíciletí.

Tato práce si neklade za cíl vést polemiku o existenci či neexistenci globálního oteplování, nicméně oteplení samotné Arktidy jako takové v posledních několika dekádách je nepopiratelným faktem. Satelitní snímky ukazují značný úbytek grónského pevninského ledovce i arktického mořského zalednění. Obyvatelé polárních oblastí zaznamenávají tání permafrostu a výrazné změny podnebí. Klimatologové navíc

předpovídají další oteplování a odhadují, že během několika desetiletí může být Severní ledový oceán během léta zcela bez ledu. Jedná se však samozřejmě pouze o prognózy.

Nynější tání arktického ledu podnítilo zájem okolních států o možné využití Arktidy. V této souvislosti se jedná zejména o dvě hlavní oblasti. Odborníci odhadují, že na dně Severního ledového oceánu se nacházejí obrovská naleziště nerostných surovin – ropy, zemního plynu a mnoha dalších přírodních zdrojů. Dosud nebylo možné se kvůli zalednění k tomuto surovinovému bohatství dostat, ale pokud bude led nadále ubývat, otevřou se nové možnosti přístupu ke zdrojům. Druhým důsledkem tání arktického ledu je zpřístupnění nových námořních cest – Severozápadní cesty, která prochází kanadským arktickým souostrovím, a Severovýchodní cesty podél ruského arktického pobřeží. V případě, že by tyto námořní trasy byly zcela nezaledněné a lodě by jimi mohly bez problémů proplouvat, přineslo by to výrazné zkrácení obchodních cest a s ním spojené snížení nákladů i vyhnutí se bezpečnostním rizikům na v současnosti využívaných námořních cestách (například riziku pirátských útoků).

To, co média a někteří politici prezentují jako „závod o Arktidu“, zatím žádným závodem není. Nemůžeme samozřejmě vyloučit, že v budoucnu vypuknou kvůli nedostatku zdrojů ozbrojené konflikty, a v tom případě by Arktida jako oblast bohatá na suroviny mohla být jejich příčinou a zároveň dějištěm. Tento scénář není zcela nepravděpodobný, přesto se však domnívám, že Arktida nebude patřit mezi prioritní oblasti konfliktů. Státy, které si nárokují části arktických vod, tak zatím činí v souladu s mezinárodním právem, konkrétně s Úmluvou OSN o mořském právu. Její signatáři mají právo po předložení přesvědčivých argumentů, podložených vědeckými daty, požádat o rozšíření své výlučné ekonomické zóny. Právě o získání těchto dat se státy v poslední době snaží, a proto jsme svědky jejich zvýšené aktivity v Arktidě. Arktické státy jsou přitom často nuceny spolupracovat, jelikož výzkum v zaledněných oblastech s drsným podnebím je nejen velmi nákladný, ale vyžaduje i nasazení minimálně dvou speciálně upravených ledoborců, přičemž většina států má k dispozici jen jeden.

Teritoriální vymezení práce je blíže upřesněno v první kapitole. Pojem „Arktida“ se totiž dá definovat několika způsoby s ohledem na hledisko geografické, politické či přírodovědné. Vzhledem k tomu, že tato práce se zabývá nároky jednotlivých států na části Severního ledového oceánu, je termín „Arktida“ používán primárně v souvislosti s tímto oceánem a moří, které tvoří jeho součást.

Co se týče časového vymezení tématu, stěžejní část práce je zaměřena na dění v posledním desetiletí (2000–2010), kdy arktické státy začaly podávat žádosti o rozšíření své výlučné ekonomické zóny, případně pro ně shromažďovaly relevantní podkladové údaje. V tomto období rovněž tyto státy vypracovaly nové arktické strategie a uskutečnilo se několik mezinárodních setkání věnovaných Arktidě. K hlubšímu proniknutí do tématu je nicméně zapotřebí zabývat se i dřívějšími událostmi. Jedna z kapitol je proto věnována exkurzu do historie objevování Arktidy, další se zabývá vývojem mezinárodní arktické spolupráce. Úmluva OSN o mořském právu a některé další právní dokumenty byly rovněž přijaty před rokem 2000, v událostech posledního desetiletí však hrají klíčovou roli, a proto se jimi v práci podrobněji zabývám.

Diplomová práce si klade za cíl přiblížit jednotlivé teritoriální nároky států na území Arktidy a vysvětlit a analyzovat poněkud složitý proces a podmínky podávání žádostí o rozšíření výlučné ekonomické zóny. Téma považuji za velmi zajímavé a vysoce aktuální, v českém prostředí však poněkud opomíjené. Česky psané odborné studie o současném vývoji v Arktidě téměř nenajdeme, což bude ještě dále reflektováno v části práce věnované hodnocení literatury. Událostem v Arktidě se sice často věnují tištěné noviny i internetové zdroje, ty však mají tendenci problém spíše zjednodušovat a prezentovat případné krizové situace zbytečně vyhroceně.

Hlavním výzkumným tématem této diplomové práce je tedy otázka, zda opravdu probíhá „závod o Arktidu“ a zda v budoucnu hrozí ozbrojené konflikty kvůli přístupu k arktickým zdrojům. Znamená vztyčení ruské vlajky vznesení ruského nároku na severní pól? Stanou se Severozápadní a Severovýchodní cesta za několik let rušnými mezinárodními námořními trasami?

Mojí tezí v této diplomové práci je, že „závod o Arktidu“ zatím neprobíhá, protože světové energetické zdroje nejsou dosud zcela vyčerpané. Až tato situace nastane (nebo bude jisté, že bezprostředně hrozí), budou státy nuceny zajistit si přístup k dosud nevyužívaným nalezištím zdrojů. V tu chvíli bude záležet na tom, zda do té doby arktická ledová pokrývka opravdu roztaje a umožní tak těžbu ropy a zemního plynu z mořského dna. V mezinárodní situaci vyhrocené nedostatkem energetických zdrojů by pak hrozily konflikty mezi státy, přičemž by se jejich vlády mohly přestat ohlížet na vymezení hranic podle Úmluvy OSN o mořském právu a prosazovat své nároky silou.

1.2. Struktura práce

Text diplomové práce lze tematicky rozdělit na dvě části. Kapitoly v první části mají za úkol položit základ k uvedení čtenáře do tématu a k pochopení existujících relevantních mezinárodněprávních mechanismů. První kapitola vymezuje arktický region a vysvětluje příčiny jeho narůstajícího významu. V druhé kapitole je představena Úmluva OSN o mořském právu, a to zejména ty její části, které jsou v případě nároků jednotlivých států na Arktidu klíčové. Další kapitoly se věnují historii objevování Arktidy a mezinárodní spolupráci v arktických otázkách. Pátá kapitola se zabývá Severozápadní a Severovýchodní cestou a jejich potenciálním využitím v námořní plavbě.

Druhá část diplomové práce postupně představuje jednotlivé aktéry a jejich nároky na území Arktidy. Každému státu (Spojeným státům, Kanadě, Dánsku, Norsku a Rusku) je věnována jedna kapitola, ve které jsou podrobně rozebrány jeho požadavky na rozšíření dosavadní výlučné ekonomické zóny, případné hraniční spory se sousedními státy a arktické strategie jejich vlád. Šestým aktérem celého procesu jsou původní obyvatelé, kteří v polárních oblastech žijí. Jakékoli změny stávající situace mají významný vliv na jejich způsob života, a proto se domnívám, že by neměli být v souvislosti s posledním arktickým vývojem opomenuti. Diplomovou práci uzavírá kapitola o multilaterálním jednání mezi arktickými státy, kde jsou zmíněny tři mezinárodní konference o Arktidě z posledních několika let a jejich reálný přínos.

1.3. Rozbor literatury a metodologické ukotvení práce

Prvotním krokem před psaním diplomové práce byla důkladná rešerše a nastudování existujících materiálů, a to jak primárních dokumentů, tak sekundární literatury. Práce má z pochopitelných důvodů čistě deskriptivní segmenty, které jsou nezbytné pro lepší uchopení tématu i jako východisko pro analýzu hlavních problémů. Díky shromáždění a utřídění relevantních informací jsem mohla získat argumenty pro

formulaci odpovědí na položené výzkumné otázky a potvrzení či vyvrácení původních tezí. U sporných témat je uvedeno více názorů, aby tak byla zachována vyváženost práce.

Práce je svým pojetím multioborová – její těžiště je v politologii, mezinárodních vztazích a mezinárodním právu, nicméně čerpá i z historie, politické ekonomie, antropologie a přírodních věd. Tato multidisciplinarita vyplývá ze specifčnosti Arktidy a vývoje jejího objevování a využívání.

Pro napsání této diplomové práce byly využity jak primární zdroje, tak sekundární literatura. Co se týče odborných publikací, setkala jsem se s celkem pochopitelnou asymetrií v množství vydaných monografií staršího a novějšího data. Jak již bylo zmíněno, Arktida z hlediska mezinárodních vztahů stála po dlouhou dobu na okraji zájmu, proto monografií z doby před rokem 2000 není mnoho. Naopak během posledních několika let se objevila celá řada nových cizojazyčných publikací, jak odborných, tak populárně naučných.

Starší díla zabývající se geopolitickým významem Arktidy se věnují zejména Sovětskému svazu, který své polární oblasti nejvíce využíval a na rozdíl od Spojených států a Kanady v nich budoval rozsáhlou infrastrukturu. Příkladem takovéto knihy je *Red Arctic: Polar Exploration and the Myth of the North in the Soviet Union. 1932–1939* od kanadského profesora Johna McCannona. Autor vycházel z tehdy odtajněných archivních materiálů a podařilo se mu dle mého názoru celkem objektivně zpracovat a analyzovat dané téma. Jiné starší publikace jsou spíše přehledovými studiemi jednotlivých arktických států, které podrobně popisují jejich geografii, demografii, historii či přírodní zdroje, jako například *Der Rechtsstatus der Arktis. Die Aufteilung und Zuordnung des Nordpolarraumes als Problem des Völkerrechts* (Felix Neumann). Pro tuto diplomovou práci byly ze skupiny starších monografií nejpřínosnější *Arctic Politics. Conflict and Cooperation in the Circumpolar North* od amerického profesora specializujícího se na arktické záležitosti Orana R. Younga, která obsahuje případové studie o různých arktických tématech, například kapitolu o Severozápadní a Severovýchodní cestě nebo o aljašské těžbě ropy; a *United States Arctic Interests: The 1980's and 1990's*, editovaná W. E. Westermeyerem a K. M. Shusterichem. Obě publikace byly velmi informativní a přehledně uspořádané, byť některé informace v nich obsažené jsou již z pochopitelných důvodů zastaralé.

Objem nově vydaných knih o Arktidě se, jak již bylo zmíněno, výrazně zvýšil. S narůstajícím zájmem o arktické dění se začaly objevovat monografie s čtenářsky atraktivními názvy jako *The Scramble for the Arctic* (Richard Sale, Eugene Potapov), *Arctic Boom*, *Arctic Doom* (Barry Scott Zellen) *Who Owns the Arctic?* (Michael Byers) nebo *Arktisches Monopoly* (Christoph Seidler). Těmto knihám je vlastní snaha o čtivost a přístupnost širokému okruhu čtenářů, proto se většinou soustředí na vybrané „atraktivní“ arktické události a konflikty (Severozápadní a Severovýchodní cesta, spor o Hansův ostrov, ruská expedice Arktika 2007). I přes svůj spíše populárněvědecký styl byly ale zejména dvě posledně jmenované publikace pro tuto práci přínosem, jelikož mi umožnily dodat do textu některé vysoce relevantní a zajímavé informace (například vyjádření politiků a jiných významných osob k dění v Arktidě).

Spíše než monografie byly však pro můj výzkum zásadní články v odborných časopisech. Díky přístupu k online databázím EBSCO, JSTOR či SAGE nebyl s jejich shromážděním v zásadě problém. Jako příklad článku, který posloužil coby důležitý zdroj pro mou práci, lze uvést například *On Thin Ice: Water Rights and Resource Disputes in the Arctic Ocean*, který napsal americko-ruský politolog Vsevolod Gunitskiy. Autor se v něm věnuje nejnovějšímu vývoji v Arktidě a nárokům jednotlivých států. Většina použitých článků byla však zaměřena na jedno konkrétní téma, jako například *The Arctic Waters and the Northwest Passage: A Final Revisit* (D. Pharand) o kanadském přístupu k Severozápadní cestě; *The Potential Economic Viability of Using the Northern Sea Route as an Alternative Route between Asia and Europe* (M. Liu, J. Kronbak) o Severovýchodní cestě; *A Note on Submarine Ridges and Elevations with Special Reference to the Russian Federation and the Arctic Ridges* (T. Górski), který se zabývá problematikou podmořských hřbetů z hlediska ruské nároku na rozšíření výlučné ekonomické zóny.

Nejcennějším zdrojem informací byl internet, a to vzhledem k možnosti přístupu jak k online databázím, tak k mnoha primárním zdrojům. Údaje o zásobách nerostných surovin v Arktidě byly převzaty z internetových stránek Americké geologické služby (www.usgs.gov). Informace o Úmluvě OSN o mořském právu, fungování Komise pro vymezení kontinentálního šelfu či jednotlivých požadavcích států byly získány z internetových stránek OSN (www.un.org). Internet byl také užitečným prostředkem

k dohledání textů mezinárodních dohod či zákonů, z nichž řada je poměrně obtížně dostupná v tištěné podobě.

Vzhledem k aktuálnosti tématu bylo nutno pracovat i s články z novin a časopisů. Využity byly hlavně internetové mutace *BBC News*, *Der Spiegel* či *The Economist*. Jejich hlavní přínos spočíval v prezentaci dílčích informací, které spíše dokreslovaly dané téma. Pro větší vyváženost textu jsem použila i články z ruských novin, přičemž bylo zajímavé sledovat rozdílné pojetí stejných událostí ruskými a západními novináři.

V této práci byly využity především zdroje psané v angličtině, popřípadě v němčině a ruštině. V kapitolách o neanglicky mluvících zemích (Dánsko, Norsko, Rusko) bylo čerpáno z anglických článků autorů z těchto zemí, případně z různých vládních i nevládních elektronických zdrojů. Zdroje v českém jazyce bohužel téměř neexistují, pokud pomíneme občasné články v internetových periodikách. Za jediný relevantní odborný text od českého autora využitý při psaní této práce by se dal považovat anglicky psaný článek *The Continental Shelf Beyond 200 Nautical Miles: The Work of the Commission on the Limits of the Continental Shelf and the Arctic* od Vladimíra Jarese (Vladimíra Jareše), který pracuje v Divizi OSN pro záležitosti oceánů a mořského práva.

2. Region Arktida

Arktida tvoří ledovou pokrývku severní polokoule s vrcholem na severním pólu. Její jižní hranice není závazně definována a je odvislá od zvolených kritérií. Za Arktidu může být považována oblast vymezená severním polárním kruhem (66°33' severní šířky) a zasahující na území Spojených států (Aljašky), Kanady, Dánska (Grónsko), Islandu, Norska, Švédska, Finska a Ruska. Linie severního polárního kruhu ohraničuje území, kde při letním slunovratu slunce zůstává 24 hodin nad obzorem a při zimním slunovratu naopak pod obzorem. Přírodovědci však stanovili i další možná kritéria pro určení hranic Arktidy – izoterma¹ 10°C v nejteplejším měsíci v roce (průměrná teplota v nejteplejším měsíci nepřekročí 10°C); hranice lesního porostu, která odlišuje tundru od tajgy; jižní hranice stálého permafrostu; anebo sezónní hranice mořského ledu během zimních měsíců.² Teplotní hranice i hranice lesního porostu jsou zhruba identické, přičemž obě se v důsledku oteplování regionu posouvají k severu.³

V sociálních vědách se často uplatňuje poněkud odlišné vymezení hranic Arktidy, a to na základě etnopolitických ukazatelů (tj. existence států a přítomnosti různých etnik). Do Arktidy patří dle tohoto vymezení Aljaška (kromě oblasti na jihovýchodě státu); Yukon, Severozápadní teritoria, Nunavut, severní Québec a celý kanadský poloostrov Labrador; Grónsko; Island; severní části Norska, Švédska a Finska; a severní část Ruska. Takto definovaná Arktida má rozlohu více než 40 miliónů kilometrů čtverečních, což je asi 8 % povrchu Země.⁴ (Pokud by za hranici Arktidy byl považován severní polární kruh, jednalo by se o poloviční rozlohu, tedy o zhruba 20 miliónů kilometrů čtverečních.)⁵

Autoři knihy *The Circumpolar North* Terence Armstrong, George Rogers a Graham Rowley se domnívají, že spíše než se pokoušet určit přesně definovanou

¹ Izoterma je pomyslná linie spojující na mapě místa, kde je ve stejném časovém období naměřená stejná teplota.

² Young, Oran R. *Arctic Politics. Conflict and Cooperation in the Circumpolar North*. Hanover and London: Dartmouth College, University Press of New England, 1992, s. 1.

³ Neumann, Felix. *Der Rechtsstatus der Arktis. Die Aufteilung und Zuordnung des Nordpolarraumes als Problem des Völkerrechts*. Disertační práce, Tübingen, 1991, s. 1.

⁴ Young, s. 2.

⁵ Bettzuege, Reinhard. *Wem gehört der „Hohe Norden“? Der Wettlauf in die Arktis hat begonnen*.

Budapest: Andrassy – Abhandlungen, 2010, s. 1,

http://www.andrassyuni.hu/_cachingdbfield/ZG93bmxvYWQ/ZmlsZQ,/M/j/E/4/abh_24_bettzuege.pdf [14/07/2010].

hranici je lepší uvažovat o Arktidě obecně jako o regionu, který se vyznačuje jistými specifickými vlastnostmi – klimatem, vegetací, faunou, výskytem sněhu a ledu, řídkým populačním osídlením, odlehlostí od průmyslových a hospodářských center a dalšími faktory.⁶

V této diplomové práci se zaměřím pouze na státy, které mají pobřeží u Severního ledového oceánu a mohou si tedy nárokovat jeho části. Jedná se o Spojené státy, Kanadu, Dánsko, Norsko a Rusko. Island, který podle některých definic rovněž do Arktidy patří, nemá pobřeží u Severního ledového oceánu a ani jeho případný nárok na rozšíření výlučné ekonomické zóny by do oceánu nezasahoval. Proto je Island zmíněn jen okrajově v souvislosti s hraničními spory s Norskem a Dánskem.

V důsledku klimatických změn dochází v posledních desetiletích k rapidnímu úbytku arktického zalednění. V roce 2006 předpovídali někteří vědci, že arktický led zcela roztaje nejpozději v létě 2040.⁷ Roku 2007 oznámil klimatolog Jay Zwally z NASA, že Severní ledový oceán může být téměř bez ledu již na konci léta 2012.⁸ Zwally v této souvislosti prohlásil, že Arktida má jako ukazatel klimatických změn stejnou úlohu jakou mívali kanáři pro detekci přítomnosti metanu v dolech – reaguje totiž na klimatické změny mnohem citlivěji než ostatní části světa. Podle Zwallyho však tento kanár nyní umírá, nebo již dokonce zahynul.⁹

Předpovědi klimatologů se různí, jisté ale je, že Arktida se otepluje přibližně dvakrát rychleji než zbytek planety. Tání ledovců způsobuje postupný vzestup hladiny světového oceánu (v této souvislosti je třeba rozlišovat mezi táním ledovců a táním ledových ker, které hladinu oceánu nezvyšuje), což bude mít (a v některých případech již má) vliv na životy lidí z pobřežních států, jakož i na faunu a flóru. Někteří vědci se domnívají, že táním ledových ker se zvýší procento sladké vody v mořích, což ovlivní mořské proudění a následně i klimatické podmínky v rozsáhlých oblastech.¹⁰

⁶ Armstrong, Terence, George Rogers, Graham Rowley. *The Circumpolar North. A Political and Economic Geography of the Arctic and Sub-Arctic*. London: Methuen, 1978, s. 1.

⁷ Borenstein, Seth. „Arctic Sea Ice Gone in Summer within Five Years?“ *National Geographic*, 12. prosince 2007, <http://news.nationalgeographic.com/news/2007/12/071212-AP-arctic-melt.html> [27/9/2010].

⁸ Gunitskiy, Vsevolod. „On Thin Ice: Water Rights and Resource Disputes in the Arctic Ocean.“ *Journal of International Affairs*, 2008, vol. 61, no. 2, s. 264.

⁹ Borenstein, „Arctic Sea Ice Gone in Summer within Five Years?“

¹⁰ Seidler, Christoph. *Arktisches Monopoly. Der Kampf um die Rohstoffe der Polarregion*. München: Deutsche Verlags-Anstalt, 2009, s. 69–70.

Severní ledový oceán je nejmenší, nejmělkčí, nejméně slaný a nejméně prozkoumaný oceán světa. (Lidstvo má více informací o povrchu Marsu než o dně Severního ledového oceánu.)¹¹ V tomto oceánu přitom leží více než čtvrtina světového kontinentálního šelfu.¹² Severní ledový oceán je téměř zcela obklopen pevninou, s Tichým oceánem jej spojuje Beringův průliv, s Atlantským Naresův průliv a Grónské moře. Jeho dno je rozděleno třemi podmořskými hřbety – Lomonosovovým, Alpha-Mendělejevovým a Gakkelovým hřbetem.

Zpráva Americké geologické služby (U. S. Geological Survey) z července 2008 odhaduje, že severně od polárního kruhu se nachází ložiska 90 miliard barelů ropy, což by představovalo 13 % dosud neobjevených světových ropných zásob. Z toho hlediska jsou nejdůležitější tři ropná naleziště – Aljaška, kanadská pánev a východní Grónsko. Ještě o něco zajímavěji vypadají odhady výskytu zemního plynu. V Arktidě by se mohlo nacházet kolem 47,3 biliónů metrů krychlových zemního plynu a 44 miliard barelů kapalného plynu. To by představovalo z globálního hlediska 30 % dosud neobjeveného zemního plynu a 20 % dosud neobjeveného kapalného plynu. Coby potenciální naleziště zemního i kapalného plynu se jeví být nejdůležitějšími tři oblasti – západosibiřská pánev, východní Barentsovo moře (Norsko/Rusko) a Aljaška.¹³

Již dnes je Arktida zajímavá pro velké energetické koncerny. Doposud bylo za polárním kruhem odkryto více než 550 ropných polí a nalezišť zemního plynu. V současnosti pochází z Arktidy 10,5 % světové produkce ropy a 25,5 % světové produkce zemního plynu. Nejsilnějším hráčem na tomto poli je v dané chvíli Rusko – 9 z 10 velkých arktických ropných polí a 44 z 50 nalezišť zemního plynu leží na jeho území.¹⁴

Kromě ropy a zemního plynu je arktická oblast s největší pravděpodobností bohatá i na další nerostné suroviny, jako jsou cín, mangan, zlato, nikl, olovo, platina nebo diamanty. Kromě toho je oblast zajímavá i z hlediska rybolovu a zásob vody.¹⁵

¹¹ Borgerson, Scott G. „Arctic Meltdown. The Economic and Security Implications of Global Warming.” *Foreign Affairs*, 2008, vol. 87, no. 2, s. 66.

¹² Baker, Betsy. „Law, Science, and the Continental Shelf: The Russian Federation and the Promise of Arctic Cooperation.” *American University International Law Review*, 2010, vol. 25, no. 2, s. 252.

¹³ „Arctic Oil and Natural Gas Potential.“ *Energy Information Administration*, 19. října 2009, <http://www.eia.doe.gov/oiaf/analysispaper/arctic/index.html> [27/09/2010].

¹⁴ Seidler, s. 106.

¹⁵ Gunitskiy, s. 263.

Díky těmto nově zpřístupněným zdrojům se Arktida stává čím dál zajímavějším regionem nejen pro okolní státy, ale i pro další země. Kvůli teritoriálním sporům v arktických oblastech tak hrozí potenciální konflikty mezi státy. Je proto důležité připomenout si, jak je oblast vnímána z pohledu mezinárodního práva a jaké nástroje a mechanismy mezinárodního práva jsou v Arktidě uplatňovány.

3. Úmluva OSN o mořském právu

Nejdůležitějším právním dokumentem týkajícím se moří a oceánů obecně je *Úmluva OSN o mořském právu* (UN Convention on the Law of the Sea, UNCLOS¹⁶), která byla podepsána 10. prosince 1982. Jejím podpisu předcházelo patnáct let dlouhé vyjednávání. V platnost úmluva vstoupila 16. listopadu 1994. K 1. březnu 2010 byla ratifikována 159 státy a Evropskou unií.¹⁷ I některé další státy, které nejsou signatáři smlouvy, ji akceptují jako obyčejové mezinárodní právo vztahující se k oceánům.¹⁸

Od sedmnáctého století byla v oblasti mořského práva uplatňována zásada svobodné plavby. Moře a oceány nepatřily nikomu a přímořské země mohly kontrolovat pouze úzký pás vod podél svého pobřeží. V průběhu dvacátého století ale začaly některé státy požadovat rozsáhlejší kontrolu a pravomoci ve svých přílehlých vodách. Tyto státy chtěly v první řadě využít rozšíření svého území k rybolovu a těžbě surovin. Dalším argumentem bylo také znečišťování přílehlých vod ropnými tankery a nákladními loděmi. Z těchto důvodů bylo třeba nahradit dosavadní nekodifikovanou zásadu svobodné plavby novou komplexní mezinárodní úmluvou.¹⁹

V roce 1945 rozšířily Spojené státy jednostranně svoji jurisdikci na veškeré přírodní zdroje ve svém kontinentálním šelfu, čímž do jisté míry nulifikovaly dosud platnou doktrínu svobodné plavby.²⁰ Jejich příkladem posléze následovaly další státy. V říjnu 1946 vznesla na kontinentální šelf nárok Argentina, v roce 1947 si Chile a Peru vyhradily 200 mílovou zónu podél svého pobřeží. Egypt, Etiopie, Saúdská Arábie,

¹⁶ Originál smlouvy viz http://www.un.org/Depts/los/convention_agreements/texts/unclos/closindx.htm [06/07/2010]; český překlad viz *Sdělení č. 240/1996 Sb. Ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy Organizace Spojených národů o mořském právu*. Schváleno (vydáno): 10.12.1982. Účinnost od: 21.07.1996. Uveřejněno v č. 71/1996 Sbírky zákonů na straně 3002, http://www.mdcz.cz/cs/Legislativa/Legislativa/Legislativa+CR+-+vodni/Namorni_legislativa/Namorni_legislativa_CR.htm [06/07/2010].

¹⁷ “Chronological Lists of Ratifications of, Accessions and Successions to the Convention and the Related Agreements as at 01 March 2010.” *United Nations*, 1. března 2010, http://www.un.org/Depts/los/reference_files/chronological_lists_of_ratifications.htm [06/07/2010].

¹⁸ Jares, Vladimir. „The Continental Shelf Beyond 200 Nautical Miles: The Work of the Commission on the Limits of the Continental Shelf and the Arctic.” *Vanderbilt Journal of Transnational Law*, 2009, vol. 42, no. 4, s. 1267.

¹⁹ „The United Nations Convention on the Law of the Sea (A historical perspective).” *United Nations*, http://www.un.org/Depts/los/convention_agreements/convention_historical_perspective.htm [06/07/2010].

²⁰ Truman, Harry S. *Proclamation 2667 – Policy of the United States with Respect to the Natural Resources of the Subsoil and Sea Bed of the Continental Shelf*. 28. září 1945, <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=12332> [09/10/2010].

Libye, Venezuela a některé východoevropské státy požadovaly 12 mílové pásmo teritoriálních vod místo tradičního třímílového.²¹

Technický pokrok umožnil i využití náročnějších způsobů získávání přírodního bohatství ze dna oceánů. Objem vytěžené ropy, zemního plynu, cínu nebo diamantů z moří rapidně vzrůstal. Problémem se stával nikým nekontrolovaný rybolov, v jehož důsledku docházelo k masivnímu úbytku ryb. Mnozí proto volali po vytvoření nového právního rámce sjednocujícího a kodifikujícího mořské právo. Odpovědí na toto volání se nakonec stal právě UNCLOS.²²

UNCLOS patří díky své rozsáhlosti a komplexnosti k nejpropracovanějším mezinárodním smlouvám vůbec. Zevrubně se zabývá všemi oblastmi mořského práva. Je rozdělen do sedmnácti částí, obsahujících 320 článků. Z hlediska této diplomové práce jsou nejdůležitější následující části smlouvy: Pobřežní moře a přilehlá zóna (Část II), Průlivy používané pro mezinárodní plavbu (Část III), Výlučná ekonomická zóna (Část V), Kontinentální šelf (Část VI) a Ochrana a uchování životního prostředí (Část XII).²³

3.1. Pobřežní moře a přilehlá zóna

Tato část smlouvy stanovuje šíři pobřežního moře daného státu na maximálně dvanáct námořních mil (22 kilometrů).²⁴ Těchto dvanáct námořních mil je měřeno od tzv. základních linií, což jsou linie největšího dosahu odlivu podél pobřeží. Státy mohou rovněž vyznačit tzv. přímé základní linie v případě, že je jejich pobřeží příliš členité (např. norské fjordy) nebo pokud se těsně u pobřeží nachází ostrov, popřípadě pás ostrovů.²⁵ Platí však zásada, že „vytyčení takových základních linií se nesmí podstatně odchylovat od celkového směru pobřeží a mořské prostory ležící uvnitř těchto linií musí být dostatečně těsně spojeny s oblastí země tak, aby mohly být podrobeny režimu

²¹ *The United Nations Convention on the Law of the Sea (A historical perspective).*

²² *Ibid.*

²³ UNCLOS.

²⁴ *Ibid.*, čl. 3.

²⁵ *Ibid.*, čl. 7 (1).

vnitřních vod.²⁶ Významem těchto článků z hlediska neoprávněného vymezení přímých základních linií kanadskou vládou se zabývá kapitola 7.2. této diplomové práce.

3.2. Průlivy používané pro mezinárodní plavbu

V této části UNCLOS se setkáváme mimo jiné s termínem „pokojné proplutí“. Pokud proplutí plavidla pobřežním mořem neohrožuje mír, veřejný pořádek a bezpečnost daného státu, je považováno za pokojné a nesmí mu být zabráněno.²⁷ I tato pasáž smlouvy bude zmíněna v kapitole týkající se kanadského odmítní zpřístupnění Severozápadní cesty pro plavidla cizích států.

3.3. Výlučná ekonomická zóna

Otázka výlučné ekonomické zóny (exclusive economic zone, EEZ) je jedním ze zásadních faktorů, ovlivňujících situaci v arktickém prostoru. Pět států, které přímo hraničí s polárními oblastmi, usiluje o co největší rozlohu svých EEZ. Podle UNCLOS mají totiž pobřežní státy svrchované právo v EEZ zkoumat a využívat živé i neživé přírodní zdroje (ryby, ropu, zemní plyn atd.), uchovávat je a hospodařit s nimi.²⁸ Kvůli surovinovému bohatství Arktidy, které s postupným táním arktických ledovců začíná být dostupné, požadují zainteresované státy logicky co nejširší EEZ. Šíře výlučné ekonomické zóny přitom nesmí být podle článku 57 větší než 200 námořních mil (370 km) měřeno od základních linií.²⁹

²⁶ UNCLOS, čl. 7 (3).

²⁷ Ibid., odd. 3.

²⁸ Ibid., čl. 56.

²⁹ Ibid., čl. 57.

3.4. Kontinentální šelf

Další klíčovou pasáží UNCLOS je část šestá, týkající se kontinentálního šelfu. Podle UNCLOS „(k)ontinentální šelf pobřežního státu zahrnuje mořské dno a podzemí podmořských oblastí, které leží za hranicemi jeho pobřežního moře po celém přirozeném prodloužení jeho pevninského území k vnější hranici kontinentálního okraje anebo do vzdálenosti 200 námořních mil od základních linií, od kterých se měří šíře pobřežního moře tam, kde vnější hranice kontinentálního okraje této vzdálenosti nedosahuje.“³⁰

Státy dostaly možnost požádat do deseti let po ratifikaci UNCLOS o rozšíření vnějších hranic svého kontinentálního šelfu až do šířky 350 námořních mil (648 km) nebo 100 námořních mil (185 km) od izobaty 2 500 metrů, což je imaginární linie spojující body v hloubce 2 500 metrů.³¹ UNCLOS přesně nestanovuje, co je ještě součástí kontinentálního šelfu a co už oceánského hřbetu. Rozhodnout v tomto případě musí Komise pro vymezení kontinentálního šelfu, která byla ustavena na základě Přílohy II Úmluvy. Komise je tvořena 21 členy, kteří jsou „odborníky v oblasti geologie, geofyziky a hydrografie a budou voleni účastnickými státy z řad jejich občanů, a to s náležitým ohledem na nutnost zajistit spravedlivé geografické zastoupení.“³² Signatáři UNCLOSu nominují odborníky ze svého státu a následně probíhají v hlavním sídle OSN volby. Z každé geografické oblasti³³ musí být zvoleni minimálně tři zástupci³⁴. V současnosti jsou v Komisi pro období 2007–2012 zastoupeny Brazílie, Argentina, Trinidad a Tobago, Mexiko, Norsko, Irsko, Rumunsko, Portugalsko, Rusko, Gruzie, Čína, Jižní Korea, Japonsko, Indie, Malajsie, Nigérie, Kamerun, Ghana, Mauritius, Seychely a Austrálie.³⁵ V této souvislosti se samozřejmě nabízí otázka, jestli je skutečně dodržena zásada spravedlivého zastoupení. V komisi zasedají zástupci všech velkých asijských států a chybí například Kanada (Spojené státy

³⁰ UNCLOS, čl. 76 (1).

³¹ Ibid., čl. 76 (5).

³² Ibid., Příloha II, čl. 2 (1).

³³ Těchto geografických oblastí je pět: Afrika, Asie, východní Evropa, Latinská Amerika a Karibská oblast, západní Evropa a ostatní. (Tsioumani, Elsa. „Re: Commission on the Limits of the Continental Shelf.“ *Environmental Policy and Law*, 2007, vol. 37, no. 5, s. 371.)

³⁴ UNCLOS, Příloha II, čl. 2 (2, 3).

³⁵ „Members of the Commission.“ *United Nations*, http://www.un.org/Depts/los/clcs_new/commission_members.htm#Members [30/09/2010].

nemají právo delegovat svého zástupce do Komise, protože dosud neratifikovaly UNCLOS).

Státy, které usilují o rozšíření hranic svého kontinentálního šelfu, musí Komisi předložit relevantní vědecká data dokazující, že oblast, kterou požadují, je skutečně součástí jejich kontinentálního šelfu. Komise následně jedná prostřednictvím podkomisí „složených ze sedmi členů jmenovaných vyváženě s ohledem na zvláštní prvky každé jednotlivé žádosti pobřežního státu“.³⁶ Po skončení jednání Komise státu předá doporučení ohledně jeho nároku. Nároky jednotlivých států předkládané Komisi jsou přísně tajné, veřejnosti mohou být poskytnuty pouze obecné informace. Kritici tvrdí, že toto utajení a neprůhlednost snižují důvěryhodnost článku 76.³⁷ Kanadskému geofyzikovi Ronu Macnabovi například vadí, že ostatní státy, kterých se výsledné rozhodnutí Komise rovněž dotkne, nemají šanci zjistit, jak jsou rozhodnutí zdůvodňována. Zveřejnění výsledků jednání Komise by přitom napomohlo dalším státům při formulování jejich žádostí. Zamezilo by se také případné zaujatosti členů Komise, kteří v současnosti mohou jednat ve prospěch svého státu.³⁸ Jedna z kapitol této diplomové práce ilustruje celý proces podávání a projednávání žádosti na příkladu požadavku Ruské federace, která v prosinci 2001 jako první arktický stát využila možnosti požádat o změnu hranic svého kontinentálního šelfu.

3.5. Ochrana a uchování životního prostředí

Při koncipování textu UNCLOS se podařilo Kanadě a Sovětskému svazu vložit do smlouvy článek 234, který je zaměřen na ochranu životního prostředí v zaledněných oblastech: „Pobřežní státy mají právo přijmout a provádět nediskriminační právní předpisy k zabraňování, snížení a kontrole znečišťování moře z plavidel v zaledněných oblastech uvnitř výlučné ekonomické zóny, kde zejména drsné klimatické podmínky a přítomnost ledu pokrývajícího po většinu roku takové oblasti vytvářejí překážky

³⁶ UNCLOS, Příloha II, čl. 5.

³⁷ Baker, s. 268.

³⁸ Macnab, Ron. „The Case for Transparency in the Delimitation of the Outer Continental Shelf in Accordance with UNCLOS Article 76.“ *Ocean Development & International Law*, 2004, vol. 35, no. 1, s. 13.

anebo výjimečné riziko pro plavbu a kde znečištění mořského prostředí by mohlo způsobit velkou škodu na ekologické rovnováze či ji nenávratně narušit. Tyto právní předpisy budou brát náležitý ohled na plavbu a na ochranu a uchovávání mořského prostředí, a to na základě nejnovějších dostupných vědeckých údajů.³⁹

Jedním z argumentů Kanady proti zpřístupnění Severozápadní cesty je právě nebezpečí ekologického znečištění. Kanadští představitelé tvrdí, že kvůli drsným podmínkám v polárních oblastech by docházelo k častým haváriím a možným ekologickým katastrofám (havárie ropného tankeru *Exxon Valdez* z roku 1989 u aljašských břehů nadále zůstává v živé paměti).

³⁹ UNCLOS, čl. 234.

4. Historie dobývání Arktidy

Region Arktidy je nejsevernější částí planety, která zahrnuje okrajové části evropského, asijského a amerického kontinentu a celý Severní ledový oceán s jeho ostrovy. Ačkoliv bývá díky svým extrémním přírodním a klimatickým podmínkám srovnávána s Antarktidou, jsou obě oblasti ve skutečnosti velmi rozdílné. Zatímco Antarktida je světadílem obklopeným oceány, Arktida je oceán obklopený světadíly. Antarktida je zcela neobydlená (až na polární vědecké týmy), v arktických oblastech žijí původní obyvatelé, kteří sdílejí (navzdory širokému geografickému rozptýlu) společný socio-kulturní základ. Antarktický smluvní systém (Antarctic Treaty System, ATS)⁴⁰ zmrazuje veškeré teritoriální nároky států, zatímco velká část Arktidy spadá pod suverenitu přilehlých zemí.⁴¹ Pro svou odlehlost a nepřístupnost byla Arktida po staletí okrajovou částí světa, o kterou se zajímali pouze objevitelé a badatelé. Teprve v posledním století začala nabývat na významu, nejprve díky své strategické poloze mezi dvěma supervelmocemi, posléze kvůli svému surovinovému bohatství.

Za první známý kontakt s arktickým regionem je zpravidla považována plavba Řeka Pýthea z Massalie okolo roku 325 př. n. l. Pýtheas popsal zemi Thulé, která se nachází severně od Británie a která je obklopena zamrzlým mořem. Řekové posléze pojmenovali severní polární oblast podle souhvězdí Velká Medvědice Arktos (řecky medvěd).⁴² V devátém století se vydali za polární kruh Vikingové, objevili Island a posléze Erik Rudý zahájil kolonizaci Grónska. Od dvanáctého století vysílali ruští vládcové výpravy na východ do ruského vnitrozemí a začalo i osídlování severní Sibíře. Od patnáctého století pak začali podnikat průzkumné výpravy na sever i další Evropané. V roce 1595 vydal Belgičan Gerardus Mercator atlas světa, do kterého zakreslil i Arktidu. Mercator byl přesvědčen, že pod severním pólem leží magnetický kámen, který má obvod téměř 33 francouzských mil (asi 64 km). K tomuto závěru ho vedlo zjištění, že magnetické stříelky kompasů mořeplavců ukazovaly na severní polokouli k severu.⁴³ Mercator do mapy zakreslil kolem pólu čtyři ostrovy, které od sebe byly

⁴⁰ Antarktický smluvní systém je komplex smluv a dohod, které upravují status Antarktidy. V platnosti je od roku 1961.

⁴¹ Koivurova, Timo. „Alternatives for an Arctic Treaty – Evaluation and a New Proposal.” *Review of European Community & International Environmental Law*, 2008, vol. 17, no. 1, s. 17.

⁴² Anderson, Harry S. *Exploring the Polar Regions*. New York: Chelsea House, 2010, s. 19–20.

⁴³ *Ibid.*, s. 20–21.

odděleny čtyřmi průlivy. Mořské proudy v těchto úžinách měly být podle jeho názoru tak silné, že na pólu vytvářely obrovský vodní vír.⁴⁴

Důkladnější průzkum Arktidy začal původně kvůli touze nalézt kratší cestu do Asie, ať už Severozápadní či Severovýchodní cestou. O nalezení Severozápadní cesty vedoucí mezi kanadskými arktickými ostrovy se již od objevení Ameriky snažilo mnoho mořeplavců, ale podařilo se to až Roaldu Amundsenovi v roce 1905. Také Severovýchodní cesta lákala objevitele a obchodníky. Všechny výpravy anglických, holandských, dánských a norských mořeplavců sice skončily nezdarem, podařilo se ale díky nim objevit nové ostrovy a pobřeží.⁴⁵ Rusové se mezitím snažili prozkoumat Sibiř a zjistit, zda je Kamčatka spojena s americkou pevninou. Roku 1648 objevil Semjon Děžněv Beringův průliv a dokázal tak, že oba kontinenty navzájem propojeny nejsou.⁴⁶ Na Děžněva se však často zapomíná a jeho zásluhy jsou mylně připisovány Vitusi Beringovi, který proplul úžinou nesoucí dnes jeho jméno až v roce 1728 a posléze objevil Aljašku. Celou Severovýchodní cestu se podařilo proplout až švédskému Finovi N. A. E. Nordenskjöldovi v roce 1879.⁴⁷

Od poloviny devatenáctého století se různí objevitelé a badatelé začali pokoušet o dobytí samotného severního pólu. V té době se věřilo, že severní pól je obklopen volným nezamrzlým mořem, a je proto možné jej dosáhnout na lodi. Tato teorie byla definitivně vyvrácena až roku 1876 při výpravě Angličana Narese. Severní pól byl konečně dobyt výpravou Roberta Pearyho v roce 1909. Pearyho prvenství bývá ale zpochybňováno – jeho rival Frederick Cook tvrdil, že dosáhl pólu už v roce 1908. Nemohl své tvrzení ale ničím dokázat, ostatně i o tom, že Peary byl skutečně na severním pólu, někteří historikové pochybují vzhledem k jeho špatnému navigačnímu vybavení.⁴⁸

V roce 1907 Kanada jako první stát vznesla právní nárok na oblast Arktidy (od svého severního pobřeží až k severnímu pólu) pomocí sektorového vymezení.⁴⁹ Roku 1924 vystoupily Spojené státy s tvrzením, že severní pól je ve skutečnosti podmořským

⁴⁴ Duzer, Chet Van. *The Mythic Geography of the Northern Polar Regions: Inventio fortunata and Buddhist Cosmology*. <http://www.eaudrey.com/myth/Places/Mercator%20Article.pdf> [24/11/2010].

⁴⁵ Anderson, s. 37–51.

⁴⁶ Macmillan, David S. „The Voyage of Semen Dezhnev in 1648.” Book Review. *Canadian Journal of History*, 1984, vol. 19, no. 2, s. 320–322 .

⁴⁷ Anderson, s. 56–57.

⁴⁸ Ibid., 58–68.

⁴⁹ Využití sektorové teorie obecně obnáší vymezení nároku státu na území pomocí linií vedoucích podél poledníků. V případě Arktidy tvoří vrchol takto vzniklé výseče severní pól.

pokračováním Aljašky. O dva roky později vznesl své nároky i Sovětský svaz, když prohlásil, že oblast mezi jeho severním pobřežím, Kolským poloostrovem, Beringovou úžinou a severním pólem patří jemu (tento nárok se příliš nelišil od požadavků dnešního Ruska). Ostatní arktické státy se v této době ještě nepokoušely prosazovat své potenciální nároky. Ani vznesené nároky Kanady, Spojených států a Sovětského svazu nebyly před druhou světovou válku nijak výrazněji prosazovány, ačkoli Sovětský svaz byl v oblasti vždy přítomen.⁵⁰

Během studené války měla Arktida strategický význam, protože přes severní pól vedla nejkratší letecká cesta mezi Spojenými státy a Sovětským svazem. (Šířka Beringova průlivu mezi severní Aljaškou a východosibiřskou Čukotkou je pouze 91 kilometrů.⁵¹) V Arktidě byly oběma supervelmocemi vystavěny vojenské základny a nasazeny atomové ponorky. I dnes je arktická oblast stále vhodná pro nasazení ponorek – hluk generovaný okolním pohybujícím se ledem znemožňuje akustické odposlouchávání přístroji jako je sonar, a samotný led zabraňuje vizuálnímu a termálnímu sledování. Všechny tyto výhody však s potenciálním roztáním ledu zmizí.⁵²

⁵⁰ Gunitskiy, s. 264. Více o sovětské přítomnosti v dalších kapitolách.

⁵¹ Young, s. 190.

⁵² Gunitskiy, s. 264.

5. Arktická spolupráce

Z historického pohledu mezinárodní spolupráce mezi arktickými státy dlouho fakticky neexistovala, s výjimkou průkopnické dohody z roku 1973 o ochraně ledních medvědů.⁵³ Status quo v Arktidě se začal pozvolna měnit až s utvářením nového mořského práva. Dílčím mezníkem na cestě k užší spolupráci v arktické oblasti byly *Ženevské konvence o mořském právu* z roku 1958, dalším významným okamžikem byl z tohoto pohledu rok 1982, kdy byl podepsán UNCLOS. Zpočátku se ale samy arktické státy o oblast Arktidy příliš nezajímaly, protože oceán byl permanentně, popřípadě téměř permanentně zamrzlý, a tudíž nenabízel příliš široké možnosti využití.⁵⁴

V roce 1991 nicméně přijalo osm arktických států (Kanada, Dánsko včetně Grónska a Faerských ostrovů, Finsko, Island, Norsko, Švédsko, Ruská federace a Spojené státy americké) *Strategii na ochranu životního prostředí v Arktidě* (Arctic Environmental Protection Strategy, AEPS).⁵⁵ Hlavním důvodem pro navázání spolupráce byly narůstající obavy ze znečištění a snaha o větší ochranu životního prostředí. AEPS poprvé pojmenovala šest hlavních ekologických problémů Arktidy – trvale kontaminující organické látky, radioaktivitu, těžké kovy, hluk, okyselování a ropné znečištění.⁵⁶

Přijetí AEPS otevřelo cestu k založení Arktické rady (Arctic Council) v roce 1996. Arktická rada umožnila širší spolupráci mezi arktickými státy, zejména v oblasti ochrany životního prostředí a trvale udržitelného rozvoje. Čtyři původní environmentální pracovní skupiny AEPS⁵⁷ byly včleněny do struktur Arktické rady a byla vytvořena nová pracovní skupina specializující se na trvale udržitelný rozvoj. V roce 2006 byla z původního programu *Akční plán Arktické rady k eliminaci*

⁵³ *Multilateral Conservation of Polar Bears Agreement Done at Oslo November 15, 1973*. Signatáři: Kanada, Dánsko, Norsko, Sovětský svaz, Spojené státy. Text dohody dostupný z <http://www.animallaw.info/treaties/itpolarbears1973.htm> [24/11/2010].

⁵⁴ Rothwell, Donald. „The Arctic in International Affairs: Time for a New Regime?“ *Brown Journal of World Affairs*, 2008, vol. 15, no. 1, s. 242.

⁵⁵ AEPS je někdy nazývána Finská iniciativa. Text dostupný na http://arctic-council.org/filearchive/artic_environment.pdf [24/11/2010].

⁵⁶ Koivurova, s. 16.

⁵⁷ Tyto čtyři skupiny se zabývaly ochranou arktické flóry a fauny; ochranou arktického mořského prostředí; prevencí, připraveností a reakcí v případě mimořádných událostí; a monitoringem a hodnocením Arktidy.

znečištění v Arktidě vytvořena šestá pracovní skupina Akční program arktických kontaminantů.⁵⁸

Arktická rada zpočátku neměla stálý sekretariát, a proto byla její činnost do značné míry ovlivňována a utvářena zejména prioritami právě předsedajícího státu. Jednotlivé země se v předsednictví střídají po dvou letech; od roku 2009 je předsedajícím státem Dánsko. Na konci každého předsednického období je uspořádáno setkání ministrů (většinou zahraničí nebo životního prostředí), které se koná zpravidla na území předsedajícího státu.⁵⁹ V rámci norského, švédského a dánského předsednictví (2006–2012) byl navíc založen stálý sekretariát se sídlem v norském Tromsø.⁶⁰

Členy Arktické rady jsou všechny státy původní AEPS. Dále má Rada šest stálých účastníků zastupujících původní národy – Aleutskou mezinárodní asociaci, Arktickou athabaskou radu, Mezinárodní radu Gwich'in, Inuitskou cirkumpolární radu, RAIPON (Ruská asociace původních obyvatel severu) a Sámskou radu. S těmito stálými účastníky musí arktické státy konzultovat každé rozhodnutí, ačkoli konečné rozhodování náleží pouze členům. Původní obyvatelé mají tedy odlišné postavení od pouhých pozorovatelů, mezi něž patří některé mezinárodní organizace (např. Mezinárodní federace společností Červeného kříže a Červeného půlměsíce, Severská ministerská rada či Rozvojový program OSN) a nevládní organizace, jakož i některé nearktické státy (Francie, Německo, Polsko, Španělsko, Nizozemsko a Spojené království).⁶¹

Přestože je důležité, že původní národy mají status stálých účastníků, je třeba si uvědomit, že Arktická rada se zabývá zejména otázkami životního prostředí a její rozhodnutí nemají závazný charakter. Její deklarace jsou proto spíše pouze formální, což činí z Arktické rady spíše jen jakousi mezinárodní platformu pro setkávání zainteresovaných aktérů. Domnívám se proto, že na tomto fóru nemohou příslušníci původních národů dosáhnout skutečného zlepšení svého postavení.

⁵⁸ Koivurova, s. 16.

⁵⁹ Ibid.

⁶⁰ Rothwell, s. 247.

⁶¹ *Arctic Council. Permanent Participants.* http://arctic-council.org/section/permanent_participants, [26/07/2010].

6. Severozápadní a Severovýchodní cesta

V souvislosti s táním arktického ledu se otevírá možnost dopravního využití Severního ledového oceánu. Jedná se především o dvě námořní trasy – Severovýchodní a Severozápadní cestu – které zajímaly evropské mocnosti již od dob raného novověku. Ačkoliv obě cesty jsou charakteristické drsnými klimatickými podmínkami arktických vod, vývoj jejich objevování i jejich potenciální využití jsou výrazně odlišné.

6.1. Severozápadní cesta

Severozápadní cesta vede mezi kanadskými arktickými ostrovy a propojuje Davisův a Beringův průliv. Tato námořní trasa nabízí až sedm různých variant proplutí mezi ostrovy, ale pouze dvě jsou vhodné pro lodi s velkým ponorem.⁶² Potenciální možnost využití Severozápadní cesty však naráží na trvalý nesouhlas Kanady.

Severozápadní cesta je předmětem sporu mezi Kanadou a Spojenými státy již od plavby loď *SS Manhattan* v roce 1969, která byla vyslána za účelem prozkoumat možný způsob přepravy ropy z nově objevených ložisek na Aljašce. Tento ropný tanker vyplul z Chesteru v Pensylvánii 24. srpna 1969, 14. září doplul do Point Barrow na Aljašce a 12. listopadu se vrátil do New Yorku. Plavba se neobešla bez problémů – v jednom okamžiku tanker uvízl v ledu, který ho tlačil směrem ke břehu. Z nepříjemné situace mu pomohl až kanadský ledoborec *John A. Mc Donald*. Průzkumná cesta ukázala, že z hlediska pravidelné námořní dopravy Severozápadní cestou jsou rizika a náklady stále příliš vysoké.⁶³ Jako alternativní způsob přepravy ropy z Prudhoe Bay tak byl vystavěn téměř 1 300 km dlouhý Aljašský ropovod, jehož stavba se ale také neobešla bez závažných problémů a navíc vyvolala poměrně silnou kritiku ochránců přírody.⁶⁴

⁶² Pharand, Donat. *Canada's Arctic Waters in International Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 1988, s. 201.

⁶³ Gedney, Larry, Merritt Helfferich. „Voyage of the Manhattan.“ *Alaska Science Forum*, 19. prosince 1983, <http://www.gi.alaska.edu/ScienceForum/ASF6/639.html> [17/10/2010].

⁶⁴ Williams, Peter J. *Pipelines and Permafrost: Physical Geography and Development in the Circumpolar North*. New York: Longman Publishing Group, 1979, s. 41.

Plavba amerického tankeru vyvolala v Kanadě vzrušenou veřejnou debatu o suverenitě v arktické oblasti. Jako reakci na tento americký krok přijala Ottawa v roce 1970 *Zákon o prevenci znečištění arktických vod* (Arctic Waters Pollution Prevention Act), který důsledně omezuje proplouvání lodí skrz arktickou oblast z ekologických důvodů. Kanada podnikla další kroky v roce 1985, kdy po plavbě amerického ledoborce *Polar Sea* skrz Severozápadní cestu vymezila své hranice tak, že veškeré arktické ostrovy a úžiny mezi nimi se nacházejí v kanadských vnitřních vodách. Zatím je tento kanadský postoj obecně tolerován (až na americké protesty), nebyl ovšem dosud podroben přezkoumání žádným mezinárodním soudem nebo tribunálem.⁶⁵ Domnívám se, že jakmile by se dala Severozápadní cesta bez problémů pravidelně využívat, byla by Kanada donucena tento svůj jednostranný nárok přehodnotit, protože podle v současnosti platných zákonů by jej před mezinárodním soudem či tribunálem neobhájila.

Kanada se obává, že pokud bude Severozápadní cesta prohlášena za mezinárodní vody, bude to představovat hrozbu pro životní prostředí. Pokud by tudy pravidelně projížděly kontejnerové lodě a ropné tankery, které nejsou vždy v dobrém technickém stavu, docházelo by zcela jistě k haváriím, které by pro zdejší jedinečný ekosystém měly nedozírné následky. Kanada by navíc musela zajišťovat záchranné akce, které by byly vzhledem k odlehlosti oblasti a nedostatečné infrastruktuře velmi náročné. Kanadský profesor z univerzity v Britské Kolumbii Michael Byers se v této souvislosti domnívá, že mezinárodně stanovená pravidla pro průjezd pasáží by nebyla tak přísná jako v současnosti, kdy nad oblastí má kontrolu Kanada, a tudíž by bylo riziko ekologické katastrofy vyšší než je tomu dnes.⁶⁶

Podle mého názoru jde v případě kanadského odmítavého postoje k zpřístupnění Severozápadní cesty o kombinaci několika faktorů. Obavy z ekologického znečištění mohou sloužit jako zástupný důvod, ale i v tom případě zůstávají relevantním argumentem. Je sice pochopitelné, že Kanada se nechce vzdávat oblastí, které doposud považovala za své vlastnictví (a už vůbec ne kvůli požadavku svého silného jižního souseda), domnívám se však, že v tomto sporu zůstane Ottawa sama proti všem a nezíská širší podporu.

⁶⁵ Rothwell, s. 246.

⁶⁶ Byers, Michael. *Who Owns the Arctic? Understanding Sovereignty Disputes in the North*. Vancouver: Douglas & McIntyre, 2009, s. 15.

6.2. Severovýchodní cesta

Severovýchodní cesta je námořní trasa umožňující proplutí Severním ledovým oceánem podél ruského pobřeží. Její délka se pohybuje mezi 2 100–2 900 námořními mílemi (3 889–5 371 km) a prochází pěti arktickými moři – Barentsovým, Karským, mořem Laptěvů, Východosibiřským a Čukotským mořem.⁶⁷ Celou ji proplul poprvé až N. A. E. Nordenskjöld v roce 1879, ale její jednotlivé části byly původními obyvateli Sibíře pro obchodní plavby využívány již několik století předtím. Nejdůležitějším zbožím byly kožešiny, které byly dodávány do Petrohradu.⁶⁸ I ve dvacátém století Rusové využívali Severovýchodní cestu hlavně pro převážení nákladu mezi jednotlivými severoruskými přístavy.⁶⁹

Na rozdíl od Kanady, která si dlouhodobě nárokuje Severozápadní cestu jako své vnitřní vody, Sovětský svaz takovýto požadavek nevzněl. Jak ale správně poznamenal profesor kalifornské univerzity v Santa Barbaře Oran R. Young, Sověti se nemuseli k podobnému kroku uchýlovat, jelikož pro zahraniční plavidla nebylo možné proplout Severovýchodní cestou bez využití sovětské infrastruktury (služby lodivodů, průzkum ledu nebo doprovod ledoborců). Moskva si tak mohla být jista svoji kontrolou nad Severovýchodní cestou i bez formálního vyhlášení své svrchovanosti nad oblastí.⁷⁰

Sověti využívali severovýchodní cestu jako dopravní tepnu pro transport surovin (dřevo, minerály). To si vyžádalo další rozvoj infrastruktury, stavbu nových přístavišť i navigačních a administrativních zařízení. Již v roce 1920 byl zřízen Výbor pro Severovýchodní cestu (Komseveropuť), který se stal nejdůležitějším sovětským orgánem pro arktické záležitosti.⁷¹ V letech 1932–1964 v Sovětském svazu fungovala v rámci Ministerstva námořní dopravy Hlavní správa Severovýchodní cesty (Glavnoe upravlenie Severnogo morskogo puti, GUSMP).⁷² V roce 1971 byla Správa převedena pod Ministerstvo obchodního loďstva.⁷³ Na rozdíl od kanadského severu a Aljašky bylo

⁶⁷ Liu, Miaojia, Jacob Kronbak. „The Potential Economic Viability of Using the Northern Sea Route (NSR) as an Alternative Route between Asia and Europe.“ *Journal of Transport Geography*, 2010, vol. 18, no. 3, s. 435.

⁶⁸ Anderson, s. 51.

⁶⁹ Young, s. 160.

⁷⁰ Ibid., s. 162.

⁷¹ McCannon, John. *Red Arctic: Polar Exploration and the Myth of the North in the Soviet Union. 1932–1939*. New York, Oxford: Oxford University Press, 1998, s. 23.

⁷² Young, s. 160.

⁷³ Liu, Kronbak, s. 436.

severní pobřeží Ruska poměrně hustě obydleno. V roce 1992 se celá populace Aljašky početně rovnala populaci Murmansku (zhruba půl milionu lidí).⁷⁴ I přes dramatický úbytek obyvatel po rozpadu Sovětského svazu stále najdeme na arktickém pobřeží Ruska statisícová města, což vysvětluje, proč byla v této části Ruska budována infrastruktura po celé dvacáté století, zatímco na kanadském severu dosud v podstatě žádná srovnatelná síť infrastruktury neexistuje.

V roce 1991 Moskva vydala *Plavební předpisy pro Severovýchodní cestu* a zpřístupnila tak Severovýchodní cestu cizím lodím.⁷⁵ Zároveň ale během jedné dekády výrazně poklesl objem přepraveného nákladu, a to o 76 % mezi roky 1987 a 1999. Úbytek byl způsoben zejména propadem průmyslové výroby, investic a počtu obyvatel v důsledku změny politické situace v Rusku.⁷⁶

V případě úplného roztání ledu v Arktidě by využití Severovýchodní nebo Severozápadní cesty znamenalo pro obchodní lodě výrazné zkrácení plavby. Například při plavbě z Rotterdamu do Jokohamy měří Severovýchodní cesta 12 000 km, což je o 40 % kratší vzdálenost než jako má obvykle využívaná trasa skrz Suezský průplav (téměř 21 000 km).⁷⁷ V létě by trvala plavba podél ruského pobřeží průměrně 13 dní, zatímco jižní varianta zabere okolo 20 dní.⁷⁸ Podobně by tomu bylo u Severozápadní cesty, kdy by se plavba z Londýna do Tokia zkrátila z 23 000 km přes Panamský kanál na pouhých 16 000 km. Plavba by tak trvala přibližně o čtrnáct dní méně.⁷⁹

Využití Severovýchodní nebo Severozápadní cesty by znamenalo kromě ušetření času samozřejmě hlavně finanční úsporu. Vezmeme-li v úvahu např. mýtné za průjezd průplavů nebo ceny paliva, mohla by jedna kontejnerová loď ušetřit na nákladech za jednu plavbu až 20 %. Ještě větší úspory by tato trasa představovala pro velké lodě, které nemohou využít Suezský nebo Panamský průplav a musí se plavit kolem mysu

⁷⁴ Young, s. 164.

⁷⁵ „Rules of Navigation. Regulations for Navigation on the Seaways of the NSR, 1991.“ *The USSR Ministry of Merchant Marine*, Moscow. <http://www.morflot.ru/about/sevmorput/index.php> [10/10/2010].

⁷⁶ Liu, Kronbak, s. 435.

⁷⁷ Borgerson, s. 66.

⁷⁸ Seidler, s. 144.

⁷⁹ „Northwest Passage by the Numbers.“ *CBC News*, 25. července 2006, <http://www.cbc.ca/news/background/northwest-passage/numbers.html> [17/10/2010].

Dobré naděje či mysu Horn. Navíc by se plavidla vyhnula politicky nestabilnímu Blízkému východu a pirátům u somálských břehů či v Jihočínském moři.⁸⁰

Severovýchodní cesta se v důsledku svého otevření pro mezinárodní plavidla stala v letech 1993–1999 předmětem vědeckého zkoumání v rámci Mezinárodního programu pro Severovýchodní cestu (International Northern Sea Route Programme, INSROP). Původně se mělo jednat o společný výzkum Norska, Ruska a Japonska, ale nakonec se na programu podílelo více než 450 vědců ze 14 zemí. INSROP zkoumal všechny aspekty potenciálního využití této námořní cesty. Výstupem programu bylo 167 odborných článků na široké spektrum témat (přírodní podmínky, navigace v zaledněných oblastech, životní prostředí, obchodní využití, politické a právní faktory atd.).⁸¹ Hlavním závěrem bylo konstatování, že nárůst komerční lodní dopravy na Severovýchodní cestě je reálně uskutečnitelný z hlediska environmentálního, technologického i ekonomického. Při porovnání nákladů na plavbu Suezským průplavem a použití Severovýchodní cesty došel ovšem INSROP k závěru, že v tomto případě by se arktická cesta vyplatila pouze za situace, kdy by bylo možné použít běžná plavidla. Pokud by loďařské společnosti musely investovat do stavby nových speciálních lodí vhodných pro arktické podmínky, nebylo by využití Severovýchodní cesty výhodnější než dosavadní námořní trasy.⁸²

Zatímco podle optimistických zpráv z médií by se mohlo zdát, že během několika let bude Arktida zcela bez ledu a z jejích moří se stanou frekventované námořní cesty (objevily se dokonce hlasy tvrdící, že brzy budou lodě jezdit přímo přes severní pól)⁸³, většina odborníků zůstává ve svých předpovědích spíše zdrženlivá.

Michael Byers nicméně ve své knize *Who Owns the Arctic* tvrdí, že arktická ledová pokrývka brzy během letních měsíců roztaje. V zimě se sice stále bude led tvořit, ale bude to relativně tenký, „first-year ice“, ne pevný několikaletý led, který představuje nebezpečí pro lodní dopravu. Běžné nákladní lodi budou schopny celoročně proplouvat územím s pomocí ledoborců a plavidla, která jsou stavěna přímo za účelem plavby Severním ledovým oceánem, se obejdou i bez nich.⁸⁴

⁸⁰ Borgerson, s. 66.

⁸¹ Liu, Kronbak, s. 435.

⁸² *INSROP Overview*. <http://www.fni.no/insrop/#Overview> [10/10/2010].

⁸³ Lean, Geoffrey. „For the First Time in Human History, the North Pole Can Be Circumnavigated.“ *The Independent*, 31. srpna 2008, <http://www.independent.co.uk/environment/climate-change/for-the-first-time-in-human-history-the-north-pole-can-be-circumnavigated-913924.html> [17/10/2010].

⁸⁴ Byers, s. 11.

Profesor Lawson W. Brigham je ve svých předpovědích ohledně dopravního využití arktických námořních cest opatrnější. Připouští sice, že led v Arktidě skutečně taje, poukazuje však na skutečnost, že i tak by tudy lodě mohly bez problémů proplovat pouze několik dnů nebo týdnů v roce. Po většinu času by bylo nadále zapotřebí ledoborců, rychlost lodí by byla kvůli ledovým krám pomalejší a náklady tím pádem vyšší. Za těchto okolností by plavba Arktidou nadále nebyla rentabilní.⁸⁵

Podle amerického Národního centra pro měření sněhu a ledu (U. S. National Snow and Ice Data Center, NSIDC) sice došlo v létě 2007 na několik dní k úplnému roztání ledu na Severozápadní cestě a o rok později byly poprvé v historii obě námořní cesty současně průjezdné, stále se ale jedná pouze o několik dní v roce, kdy by mohly lodě Arktidou proplout. V létě 2010 ledová pokrývka v Arktidě poklesla na třetí nejnižší hodnotu v historii měření. Problém představuje tání staršího několikaletého ledu (pět let a více), kvůli němuž je nově tvořící se led mnohem náchylnější podléhat teplotním změnám. Podle NSIDC starý led z Arktidy již téměř zmizel.⁸⁶ I přesto však výzkumníci NSIDC předpověděli, že by Severní ledový oceán mohl být zcela bez ledové pokrývky poprvé až v létě 2060, a to pouze za předpokladu, že současný trend oteplování zůstane zachován.⁸⁷

I vzhledem ke stále se měnícím předpovědím klimatologů ohledně globálního oteplování se domnívám, že v následujících desetiletích není reálné, že by se z Arktidy stala „námořní dálnice“, jak tvrdí některá média. Náklady na provozování pravidelných obchodních linek Severním ledovým oceánem by vzhledem k možným překážkám (ledové kry, odlehlost oblasti) nebyly nižší než na dosud využívaných námořních cestách, a tudíž by pro řadu firem nebylo ekonomicky výhodné tyto linky zřizovat.

⁸⁵ Brigham, Lawson W. „The Arctic.“ *Foreign Policy*, 2010, no. 181, s. 70–74.

⁸⁶ „Arctic Sea Ice Extent Falls to Third-lowest Extent; Downward Trend Persists.“ *NSIDC*, 4. října 2010, http://nsidc.org/news/press/20101004_minimumpr.html [16/10/2010].

⁸⁷ Zellen, Barry Scott. *Arctic Doom, Arctic Boom. The Geopolitics of Climate Change in the Arctic*. Santa Barbara, Denver, Oxford: Praeger, 2009, s. 2.

7. Teritoriální nároky jednotlivých států

Následující část diplomové práce pojednává o konkrétních nárocích jednotlivých států na území Arktidy. Pozornost je věnována rovněž urovnaným a dosud nevyřešeným hraničním sporům mezi arktickými zeměmi. Prvním analyzovaným státem je Kanada, posléze následují další arktické státy ležící směrem na západ, tedy Spojené státy, Rusko, Norsko a Dánsko. Poslední kapitola se zabývá původním obyvatelstvem Arktidy, které žije rozptýleno ve všech zmiňovaných státech.

7.1. Kanada

Čtyřicet procent území Kanady leží v Arktidě. Sami Kanadčané jsou velmi hrdí na svou příslušnost k „severu“, ve vztahu k sousedním Spojeným státům se vymezují jako „Seveřané“ a i v národní hymně zaznívají slova „pravý Sever, silný a svobodný“.⁸⁸ V kanadských teritoriích Yukon, Severozápadní teritoria a Nunavut však žije dohromady pouze 101 310 obyvatel (r. 2006), což je pouhá třetina procenta celkové kanadské populace.⁸⁹ Převážná většina Kanadčanů žije v úzkém pásu země při jižní hranici se Spojenými státy. Vzdušnou čarou měří vzdálenost mezi Vancouverem a mysem Columbia na nejsevernějším kanadském ostrově Ellesmere 4 000 km. Pravidelné letecké linky létají nejseverněji do hlavního města Severozápadních teritorií Yellowknife, které leží 400 km pod severním polárním kruhem. Odtud je to k mysu Columbia vzdušnou čarou ještě 2 500 km. Mys Columbia leží navíc blíže k Moskvě než k Ottawě.⁹⁰ Na rozdíl od Ruska je tedy kanadská mocenská přítomnost v Arktidě v současnosti spíše teoretická a její význam symbolický.

Michael Byers ovšem přesto tvrdí, že „Arktida je součástí duše našeho národa“, jelikož mnoho Kanadčanů má zkušenosti s prací či pobytem v Arktidě. Byers hovoří

⁸⁸ Byers, s. 20.

⁸⁹ „Population and Dwelling Counts, for Canada, Provinces and Territories, 2006 and 2001 Censuses – 100% Data.“ *Canada's National Statistical Agency*, <http://www12.statcan.ca/english/census06/data/popdwell/Table.cfm?T=101> [18/10/2010].

⁹⁰ Seidler, Christoph. „Who Is Winning the Race for the Arctic?“ *BusinessWeek*, 12. června 2009, http://www.businessweek.com/globalbiz/content/jun2009/gb20090612_999975.htm [18/10/2010].

o severní dimenzi kanadské identity, která je posilována například každoročním příchodem arktické zimy. Arktida je podle něj to, co spojuje všechny Kanadány, to, co přesahuje regionální rozdíly a spory. Jelikož je Arktida součástí kanadské identity, hraje důležitou roli i v otázce její suverenity. Proto jsou Kanadané velmi citliví na téma Severozápadní cesty. Byers říká, že pro mnoho Kanadánů je americký požadavek na otevření této námořní cesty pro mezinárodní plavidla stejný, jako „kdyby se chtěl bohatý soused procházet ve vašem obývacím pokoji“.⁹¹

Důraz na severní aspekt kanadské identity se promítal a promítá i do politiky jednotlivých kanadských představitelů. V roce 1958 vyhrál premiér John Diefenbaker volby i díky svojí „Severní vizi“. Roku 1970 prosadil premiér Pierre Trudeau *Zákon o prevenci znečišťování arktických vod* (Arctic Waters Pollution Prevention Act, AWPPA). O deset let později přislíbil premiér Brian Mulroney postavit největší ledoborec na světě a zakoupit dvanáct ponorek na nukleární pohon, které budou schopny plavit se pod ledem. I současný předseda vlády, Stephen Harper, zdůrazňoval význam kanadského Severu ve svých předvolebních kampaních.⁹² Christoph Seidler nicméně poznamenává, že kanadští politici sice vždy hovořili o úžasném severu, ale do potřebné infrastruktury v Arktidě nebylo téměř nikdy výrazněji investováno.⁹³ Domnívám se, že důvodem byla (a stále je) skutečnost, že kanadský sever je osídlen původním obyvatelstvem, které pro kanadské politiky nepředstavuje výraznější voličský potenciál. Proto v případě volebních kampaní zaměřených na Arktidu zůstává většinou jen u slibů a přednost nakonec dostávají témata, která jsou většinové populaci bližší.

Již roku 1907 formuloval kanadský senátor Pascal Poirier nárok na všechna území od řeky sv. Vavřince až k severnímu pólu s pomocí využití sektorové teorie. Kanadská část Arktidy byla vymezena liniemi 141° a 60° z. d. Kanadský arktický sektor byl v plném rozsahu zakreslen již na mapě ministerstva vnitra z roku 1904.⁹⁴ Důvodem k deklaraci z roku 1907 byly pochybnosti, zda má Kanada právní nárok na arktické ostrovy. Mnoho z nich bylo totiž objeveno cizinci, například ostrov Axel Heiberg nebo Rignesské ostrovy byly objeveny Norem Otto Sverdrupem. Norsko se však jakýchkoli nároků na kanadské ostrovy vzdalo v roce 1931 a od té doby nikdo kanadskou

⁹¹ Byers, s. 19–20.

⁹² Ibid., s. 20.

⁹³ Seidler, *Who Is Winning the Race for the Arctic?*

⁹⁴ Pharand, s. 5.

suverenitu nad tímto územím nezpochybnil.⁹⁵ Jedinou výjimku představuje Hansův ostrov, o nějž se Kanada pře s Dánskem (viz kapitola 7.5.2.).

Odkaz na sektorovou teorii se objevil i v AWPPA, který zavedl přísné požadavky na ochranu životního prostředí pro námořní dopravu v pásmu 100 námořních mil (185 km) od kanadské pevniny v jejich „arktických vodách“. Tyto vody byly definovány jako veškeré vodstvo mezi 60° s. š., 141° z. d., 60° z. d. a vnější hranicí výlučné ekonomické zóny.⁹⁶ Při sepisování UNCLOSu se Kanadě (společně se Sovětským svazem) podařilo prosadit článek 234 o ochraně životního prostředí v zaledněných oblastech, díky němuž získala pravomoc k zavedení různých relevantních předpisů ve své EEZ⁹⁷ Platnost AWPPA tak byla de facto potvrzena i v mezinárodním právu.⁹⁸

Roku 1973 Kanada oznámila, že veškeré vodstvo mezi kanadskými arktickými ostrovy je součástí jejich vnitřních vod, a to na základě historického práva. Severozápadní cesta tedy z kanadského pohledu nemohla a nemůže sloužit mezinárodní plavbě. Dne 10. září 1985 Kanada navíc vymezila přímé základní linie ohraničující severoamerickou Arktidu. Jednalo se o reakci na proplutí amerického ledoborce *Polar Sea* Severozápadní cestou bez povolení kanadské vlády. Tato událost vzbudila nevoli u kanadské veřejnosti. Proti kanadskému prohlášení naopak protestovaly Spojené státy, podle nichž neměl nárok Kanady žádnou oporu v mezinárodním právu.⁹⁹ O tři roky později sice uzavřela Kanada se Spojenými státy bilaterální *Dohodu o arktické spolupráci* (Agreement on Arctic Cooperation, 1988), v níž se Spojené státy zavázaly, že budou Kanadu informovat o případném průjezdu amerického plavidla Severozápadní cestou, a Kanada na oplátku přislíbila udělit každé takové lodi povolení, rozdílná stanoviska obou zemí ohledně kanadského vymezení přímých základních linií však zůstala nezměněna.¹⁰⁰

Kanadské vymezení přímých základních linií odporuje UNCLOSu. Podle UNCLOSu jsou státy oprávněny vymezit základní linie podle nejnižší linie odlivu na

⁹⁵ Mills, William J. *Exploring Polar Frontiers: A Historical Encyclopedia*. Santa Barbara, California: ABC-CLIO, 2003, s. 129.

⁹⁶ *Arctic Waters Pollution Prevention Act* (R.S., 1985, c. A-12). <http://laws.justice.gc.ca/en/A-12/FullText.html#tphp> [22/10/2010].

⁹⁷ UNCLOS, čl. 234.

⁹⁸ Pharand, Donat. „The Arctic Waters and the Northwest Passage: A Final Revisit.“ *Ocean Development & International Law*, 2007, vol. 38, no. 1–2, s. 26.

⁹⁹ Pharand, *The Arctic Waters...*, s. 11–12.

¹⁰⁰ Ibid.

pobřeží a od této linie se potom měří 12-ti mílové pásmo vnitřních vod. V článku 7 stojí, že „(v) místech, kde pobřeží je velmi členité a má hluboké zářezy, nebo kde je pás ostrovů podél pobřeží v jeho bezprostřední blízkosti, lze použít při vytyčování základní linie, od níž se měří šíře pobřežního moře, metody přímých základních linií spojujících příslušné body.“¹⁰¹ Tato metoda se dá aplikovat na norské fjordy nebo pobřežní ostrůvky, ale ne na obrovskou rozlohu kanadského arktického souostroví, kde jsou některé ostrovy od sebe vzdáleny i více než 100 km.

Bývalý námořní důstojník, profesor James Kraska z U. S. Naval War College podotýká, že i kdyby bylo kanadské vymezení přímých základních linií uznáno, jednalo by se o vnitřní vody, které dříve tento status neměly a získaly jej nově. Plavidla ostatních států by tak stále měla právo pokojného proplutí těmito vodami.¹⁰² UNCLOS totiž stanovuje, že „(t)am, kde vytyčení přímé základní linie metodou stanovenou v článku 7 má za následek, že do vnitřních vod jsou zahrnuty oblasti, u kterých tomu tak dříve nebylo, trvá právo pokojného proplutí těmito vodami tak, jak je stanoveno v této Úmluvě.“¹⁰³

7.1.1. Spor se Spojenými státy v Beaufortově moři

Se Spojenými státy vede Kanada při o mořskou hranici v Beaufortově moři. Jde o oblast trojúhelníkového tvaru mezi Aljaškou a kanadským teritoriem Yukon, která má rozlohu 21 436 km². Kanada vychází ze smlouvy mezi Ruskem a Velkou Británií (tedy státy, kterým území v minulosti patřilo) z roku 1825. Smlouva stanovuje hranici Aljašky podél 141. poledníku, přičemž tato hranice je prodloužena dále do moře. Spojené státy se ale při pozdějším vymezení hranice řídily metodou ekvidistance (tzn. že hraniční linie spojuje body, které jsou ve stejné vzdálenosti od pobřeží obou států).¹⁰⁴

Donedávna neměly obě země naléhavý důvod tento spor řešit, jelikož nehostinná a zamrzlá oblast neslibovala žádné potenciální využití. To se však s táním arktických

¹⁰¹ UNCLOS, čl. 7 (1).

¹⁰² Kraska, James. „International Security and International Law in the Northwest Passage.“ *Vanderbilt Journal of Transnational Law*, 2009, vol. 42, no. 4, s. 1127.

¹⁰³ UNCLOS, čl. 8 (2).

¹⁰⁴ Griffiths, Sian. „US-Canada Arctic Border Dispute Key to Maritime Riches.“ *BBC News*, 2. srpna 2010, <http://www.bbc.co.uk/news/world-us-canada-10834006> [25/10/2010].

ledovců změnilo, zejména poté, co se objevily úvahy o tom, že na mořském dně ve sporné oblasti by se mohly nacházet obrovské zásoby ropy a zemního plynu. Podle kanadského Národního energetického úřadu (National Energy Board) by se mohlo jednat až o 1,7 miliardy metrů krychlových zemního plynu (což by pokrylo kanadskou spotřebu na dvacet let) a přes 6 miliard barelů ropy.¹⁰⁵

Michael Byers nabídl v této souvislosti několik možných scénářů vyřešení sporu. První možností je dohoda o spravedlivém rozdělení sporné oblasti na dva stejné díly. Jiné dělení by voliči v obou zemích i energetické společnosti, které se chtějí ucházet o přidělení licencí k těžbě, stěží přijali. Druhou možností je postoupení sporu k rozhodnutí mezinárodnímu soudu. Třetí možnost pak představuje společný režim rozvoje energetických zdrojů po vzoru smlouvy mezi Norskem a Islandem.¹⁰⁶ Obě země by se tak podílely na nákladech, ale i ziscích z těžby přírodního bohatství této oblasti. Další variantou je výměnný obchod – jedna z obou zemí by získala spornou oblast, druhá by na oplátku získala ústupek při řešení jiného hraničního sporu (např. o mořskou hranici mezi Aljaškou a Britskou Kolumbií v Dixonově úžině).¹⁰⁷

Poslední vývoj naznačuje, že by se Kanada a Spojené státy mohly vydat spíše cestou spolupráce. V srpnu 2010 obě země zahájily pětítýdenní společný průzkum Arktidy včetně sporné oblasti v Beaufortově moři.¹⁰⁸ Již v letech 2008 a 2009 podnikly ledoborce *Healy* (USA) a *Louis S. St. Laurent* (Kanada) výpravy do Beaufortova moře, aby zmapovaly mořské dno a kontinentální šelf. Kanada shromažďuje údaje pro svůj požadavek na rozšíření kontinentálního šelfu, a i když Spojené státy stále neratifikovaly UNCLOS, je pravděpodobné, že tak v dohledné době učiní, a proto budou tato data rovněž potřebovat. Pro Kanadu a Spojené státy je v každém případě výhodné v těchto oblastech spolupracovat – sníží se tím náklady i dopady na životní prostředí, a navíc každá ze zemí má pouze jeden v arktických podmínkách použitelný ledoborec, přičemž pro průzkum jsou zapotřebí dva.¹⁰⁹

Jelikož Kanada ratifikovala UNCLOS v roce 2003, musí svůj požadavek na rozšíření kontinentálního šelfu předložit nejpozději do roku 2013. Někteří kanadští

¹⁰⁵ Griffiths, „US-Canada Arctic Border Dispute Key to Maritime Riches.“

¹⁰⁶ Norsko a Island v roce 1981 ustanovily 25% podíl Norska na islandském kontinentálním šelfu mezi Islandem a norským ostrovem Jan Mayen. (Byers, s. 103.)

¹⁰⁷ Byers, s. 102–104.

¹⁰⁸ Griffiths, „US-Canada Arctic Border Dispute Key to Maritime Riches.“

¹⁰⁹ Byers, s. 95.

novináři a aktivisté kritizují vládu (současnou i předešlé) za nečinnost v otázce suverenity v Arktidě a poukazují na zvýšenou aktivitu jiných arktických států (zejména Ruska).¹¹⁰ Jiní varují před nedostatečným zabezpečením kanadské arktické hranice a obávají se jak neschopnosti kontroly plavidel proplouvající Severozápadní cestou, tak možného přílivu ilegálních imigrantů z těchto lodí.¹¹¹ Zvláště hrozba posledního jmenovaného problému je podle mého názoru poněkud nadsazená, protože ačkoli by sice bylo možné vylodit se ilegálně na kanadské pevnině vzhledem k nedostatečné kontrole arktického pobřeží, překonat nepozorovaně obrovskou rozlohu polárních oblastí by pro velké skupiny ilegálních imigrantů bylo nemožné. Domnívám se proto, že hovořit o přílivu imigrantů je v této souvislosti poněkud přehnané.

Jak již bylo zmíněno, současný premiér Harper zdůrazňoval význam Arktidy již ve své volební kampani (konzervativci slíbili vynaložit prostředky na obranu arktických vod před Američany, Rusy a Dány¹¹²) a po jeho zvolení v roce 2006 byla Arktidě věnována i jeho první tisková konference.¹¹³ Harper se rozhodl pro nákup šesti až osmi hlídkových lodí za tři miliardy kanadských dolarů, vybudování nového hlubinného přístavu v Nanisiviku na Baffinově ostrově a výcvikového centra při vojenské základně v Resolute Bay, které pojme až sto vojáků. Michael Byers schvaluje stavbu přístavu a tréninkového centra, skeptičtější je ale ohledně hlídkových lodí. Místo nákupu osmi plavidel, která mají pouze omezenou možnost pohybu v zaledněných oblastech, by Byers raději využil peníze na stavbu dvou nových ledoborců pro kanadskou pobřežní stráž.¹¹⁴

Kanada shromažďuje data pro svůj požadavek na rozšíření kontinentálního šelfu ve spolupráci se Spojenými státy a Dánskem. S Američany jde o výše zmiňovaný průzkum Beaufortova moře, s Dány o průzkum Lomonosovova hřbetu. Dánsko se domnívá, že hřbet je přirozeným pokračováním grónské pevniny, zatímco Kanada tvrdí,

¹¹⁰ Axworthy, Thomas. „A Strong Canada in a Shared Continent.“ *The Star*, 30. prosince 2007, <http://www.thestar.com/comment/columnists/article/289368> [26/10/2010].

¹¹¹ Struzik, Ed. „Who’s Guarding Our Back Door?“ *The Star*, 18. listopadu 2007, <http://www.thestar.com/%20Arctic%20In%20Peril/article/277429> [26/10/2010].

¹¹² Petersen, Nikolaj. „The Arctic as a New Arena for Danish Foreign Policy: The Ilulissat Initiative and its Implications.“ In: Hvidt, Nanna, Hans Mouritzen (eds.). *Danish Foreign Policy Yearbook 2009*. Copenhagen: Danish Institute for International Studies, 2009, s. 37, http://www.diis.dk/graphics/Publications/Books2009/Yearbook2009/Yearbook_2009_web.pdf#page=35 [04/11/2010].

¹¹³ Byers, s. 27.

¹¹⁴ „Nations Dispute ‚Arctic Sovereignty‘. Radio Interview with Michael Byers.“ *NPR*, 11. srpna 2007, <http://www.npr.org/templates/story/story.php?storyId=12712142> [25/10/2010].

že jde o prodloužení ostrova Ellesmere.¹¹⁵ Ottawa plánuje dokončit sběr dat v roce 2011 a následně předložit svůj požadavek Komisi pro hranici kontinentálního šelfu v roce 2013, kdy vyprší desetiletá lhůta od ratifikace UNCLOS.¹¹⁶

Z předešlého textu je zřejmé, že Arktida zaujímá v kanadském vnímání důležité místo. Vidím ale rozpory v rétorice kanadských politiků a některých odborníků (například profesora Byerse) a následnými konkrétními kroky. Reálná politika se odehrává v Ottawě a většina politiků zcela logicky uvažuje o Kanadě z hlediska jednotlivých provincií a jejich důležitosti. Oblast Arktidy, tedy sever kanadských teritorií, je z pochopitelných důvodů poněkud upozaděna. K tomu přispívá i fakt, že na dalekém severu žijí místní etnika, která pro kanadské představitele nejsou tak zajímavá jako ostatní obyvatelé. V posledních letech, zejména za vlády premiéra Harpera, nicméně arktická politika pozvolna nabývá na významu, což je způsobeno zvyšující se důležitostí regionu i aktivitou ostatních arktických států. Je proto pravděpodobné, že tento trend přetrvá i do dalších let, stejně tak jako spolupráce Kanady s jejími arktickými sousedy.

¹¹⁵ Nopens, Patrick. „The Impact of Global Warming on the Geopolitics of the Arctic. A Historical Opportunity for Russia?“ *The Security Policy Brief*, březen 2010, Egmont: The Royal Institute for International Relations, s. 6, <http://aei.pitt.edu/14429/> [26/10/2010].

¹¹⁶ Verhoef, Jacob. „Canada’s Arctic Continental Shelf: Research Under Ocean and Ice.“ *Natural Resources Canada*, 18. května 2010, http://ess.nrcan.gc.ca/scient/ocean_e.php [25/10/2010].

7.2. Spojené státy

Spojené státy se staly jedním z arktických států koupí Aljašky od Ruska v roce 1867. Průměrný Američan ale zpravidla ví o Arktidě velmi málo a Aljašku samotnou považuje za stát, který je zcela odlišný od zbývajících. Americký přístup k Arktidě je proto velmi rozdílný od kanadského.¹¹⁷

Jakožto největšímu spotřebiteli ropy a zemního plynu na světě¹¹⁸ zajišťuje Američanům těžba obou surovin na Aljašce alespoň částečnou nezávislost na zahraničních dodavatelích. Z největšího amerického ropného pole v Prudhoe Bay v oblasti North Slope je ropa transportována na jih Aljašským ropovodem. Produkce ropy se ale stále snižuje – v době, kdy těžba v roce 1988 dosáhla svého maxima, přesáhla produkce dva milióny barelů denně, zatímco dnešní průměr se pohybuje kolem 264 000 barelů za den.¹¹⁹

Zatímco se v současnosti využívaná ropná pole postupně vyprazdňují, probíhá ve Spojených státech debata o rozšíření těžby na dosud nevyužitá ropná ložiska na Aljašce. Jde o velmi citlivé téma, jelikož tato pole se nacházejí v největší americké národní rezervaci pro divokou zvěř Arctic National Wildlife Refuge (ANWR). ANWR byla založena v roce 1980, přičemž otázka možné těžby nebyla v zákoně, kterým byla rezervace ustavena, vyřešena, respektive její řešení bylo odloženo. V článku zákona, který hovoří o odložení rozhodnutí, je použit termín „oblast 1002“ pro pobřežní nížinu o velikosti 1,5 miliónu akrů (6 070 km²). Americká geologická služba odhadla zásoby v „oblasti 1002“ na 10,4 miliard barelů ropy.¹²⁰

Největší potenciál pro těžbu ropy skýtá ale kontinentální šelf moří okolo Aljašky (Beringovo, Čukotské a Beaufortovo moře). V regionu arktické Aljašky se podle odhadů Americké geologické služby nacházejí největší naleziště dosud neobjevené arktické ropy, což je asi třicet miliard barelů.¹²¹ Energetické firmy již zaplatily milióny

¹¹⁷ Westermeyer, William E., Kurt M. Shusterich. *United States Arctic Interests: The 1980's and 1990's*. New York: Springer Verlag, 1985, s. 2–3.

¹¹⁸ „United States.“ *CIA – The World Factbook*, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/us.html> [28/11/2010].

¹¹⁹ „Alaska.“ *Energy Information Administration*, 24. listopadu 2010, http://tonto.eia.doe.gov/state/state_energy_profiles.cfm?sid=AK [28/11/2010].

¹²⁰ Průměrný odhad, *Arctic National Wildlife Refuge, 1002 Area, Petroleum Assessment, 1998, Including Economic Analysis*, <http://pubs.usgs.gov/fs/fs-0028-01/fs-0028-01.pdf> [28/11/2010].

¹²¹ „Arctic Oil and Natural Gas Potential.“ *Energy Information Administration*, 19. října 2009, <http://www.eia.doe.gov/oiaf/analysispaper/arctic/index.html> [28/11/2010].

dolarů za nájemní smlouvy na těžbu ropy z mořského dna¹²², nicméně zahájení těžby je soudně pozastaveno kvůli žalobám ze strany ekologických organizací a původních obyvatel.¹²³ Ti protestují proti ničení svého způsobu života i rezervací. Infrastruktura nutná pro těžbu (ropné plošiny, ropovody, silnice) by zásadním způsobem narušila dosud nedotčenou přírodu ANWR, nemluvě o případných haváriích, které by měly v arktickém prostředí nedozírné následky. Na druhou stranu jsou však tradiční komunity již v současnosti téměř zcela závislé na příjmech z těžby aljašské ropy a plynu.¹²⁴

7.2.1. Spojené státy a UNCLOS

Jako jediný z arktických států Spojené státy dosud neratifikovaly UNCLOS. Přestože ve prospěch ratifikace smlouvy hovoří mnoho pádných argumentů (Spojené státy mají nejdelší pobřeží na světě a tím pádem největší EEZ, jsou přední námořní mocností a přistoupením k UNCLOSu by mohly získat více než kterýkoliv jiný stát) a většina představitelů obou hlavních politických stran i různých zájmových skupin (energetické firmy, nevládní ekologické organizace, atd.) podporuje její přijetí, skupina republikánských senátorů stále blokuje hlasování o ratifikaci. Tito senátoři¹²⁵ se obávají, že by přistoupením k UNCLOSu Spojené státy ztratily část své suverenity a „nevypočitatelné mezinárodní organizace“ by získaly příliš velké pravomoci a vliv na americkou zahraniční a hospodářskou politiku.¹²⁶

Michael Mattler, poradce senátního výboru pro zahraniční vztahy, v této souvislosti poznamenal, že tito senátoři nejsou z přímořských států, kterých by se tento problém a využívání oceánu obecně týkaly, a jejich argumenty jsou proto spíše teoreticko-abstraktní povahy. Kritici UNCLOSu totiž a priori odmítají jakékoli mezinárodní smlouvy, které podle jejich názoru omezují suverenitu Spojených států.¹²⁷

¹²² Například firma Shell Oil zaplatila od roku 2005 více než 2,2 miliard dolarů za nájemní smlouvy („leases“) v Beaufortově a Čukotském moři. (Ibid.)

¹²³ Ibid.

¹²⁴ Mikkelsen, Langhelle, s. 139.

¹²⁵ Např. Jon Kyl (R-AZ), Jim DeMint (R-SC), John Ensign (R-NV), Jeff Sessions (R-AL) nebo Jim Inhofe (R-OK).

¹²⁶ Gunitskyi, s. 266.

¹²⁷ Ibid., s. 35.

Při svých útocích na smlouvu se často zaštiťují prezidentem Reaganem, který podle nich UNCLOS odmítl s tím, že by ohrozil národní bezpečnost. Toto tvrzení však částečně vyvrátil senátor Richard Lugar (R-IN), který ve svém projevu před senátním výborem pro zahraniční vztahy připomněl, že Ronald Reagan odmítl ratifikaci UNCLOSu kvůli části XI, která se týká využívání mořského dna za hranicemi národní jurisdikce.¹²⁸ Státy třetího světa totiž prosadily do smlouvy klauzuli, že zdroje v mořském dně jsou společným dědictvím lidstva a jejich těžba by neměla být závislá na technologické vyspělosti států. Chudé a znevýhodněné státy tak měly mít nárok na převod potřebných technologií od vyspělejších zemí. Tento požadavek se samozřejmě nelíbil americkým společnostem, které se nechtěly vzdát svých technologií těžby z mořského dna.¹²⁹ Následovalo dvanáct let vyjednávání, než se Spojeným státům podařilo prosadit změnu problematické části XI. V roce 1994 byl schválen dodatek ke smlouvě, který zrušil povinné převody technologií a doporučil rozvojovým zemím opatřit si technologie na volném trhu.¹³⁰

Prezident Bill Clinton smlouvu následně podepsal a předložil Senátu ke schválení, přičemž se osobně velmi silně angažoval ve prospěch její ratifikace. Stejně tak i Bushova administrativa vyjádřila smlouvě podporu. Michael Mattler tvrdí, že mezi roky 1994–2002 předseda senátního výboru pro zahraniční vztahy odmítal zahájit jednání ohledně UNCLOSu, a to i přes naléhání ministrů zahraničí i obrany. Až v roce 2003 se po příchodu nového předsedy, senátora Lugara, dostalo projednávání smlouvy na pořad dne. Výbor v únoru 2004 jednomyslně doporučil schválení UNCLOSu Senátem.¹³¹

Ačkoliv se prezident George W. Bush zasazoval o ratifikaci UNCLOSu, hlasování o přijetí smlouvy se v Senátu neuskutečnilo. Senátní výbor pro zahraniční vztahy pak v říjnu 2007 znovu hlasoval poměrem 17 ku 4 ve prospěch postoupení smlouvy Senátu. Právní poradce ministerstva zahraničí John B. Bellinger vysvětluje,

¹²⁸ *U.S. Senate Committee on Foreign Relations Senator Richard G. Lugar Opening Statement for Hearing on the UN Convention on the Law of the Sea October 4, 2007.* <http://foreign.senate.gov/imo/media/doc/LugarStatement071004.pdf> [25/11/2010].

¹²⁹ Friedman, Benjamin, Daniel Friedman. *How the Law of the Sea Convention Benefits the United States.* Bipartisan Security Group, 20. listopadu 2004, Global Security Institute, s. 2.

¹³⁰ *Agreement Relating to the Implementation of Part XI of the United Nations Law of the Sea.* Příloha, oddíl 5, [http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N94/332/98/PDF/N9433298.pdf?](http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N94/332/98/PDF/N9433298.pdf?OpenElement) OpenElement [25/11/2010].

¹³¹ Mattler, Michael J. „The Law of the Sea Convention: A View from the U. S. Senate.“ In: Nordquist, Myron H., John Norton Moore, Alexander S. Skaridov (eds.). *International Energy Policy, the Arctic, and the Law of the Sea.* Leiden, Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2005, s. 33–35.

proč i přes to dosud nedošlo k projednávání UNCLOS u v Senátu. Podle něj by totiž odpůrci smlouvy použili veškeré možné procedurální prostředky a obstrukce, aby zabránili hlasování, a jednání by se tak protáhla na maximální možnou lhůtu. Za této situace se předseda senátu rozhodl raději UNCLOS vůbec neprojednávat.¹³²

Prezident Barack Obama již před volbami v roce 2008 vyjádřil podporu ratifikaci UNCLOS u.¹³³ Ministryně zahraničí Hillary Clintonová následně prohlásila, že přistoupení Spojených států k UNCLOS u bude prioritou Obamovy administrativy.¹³⁴ Ani poté však v Senátu nedošlo k jednání o hlasování o smlouvě, která tak dosud nebyla ratifikována. Mnoho z republikánských odpůrců UNCLOS u v Senátu totiž nadále zůstalo a tuto překážku bude těžké překonat.

7.2.2. Arktická politika G. W. Bushe

Přestože Spojené státy nejsou signatářem UNCLOS u, zahájila Bushova administrativa Projekt rozšíření kontinentálního šelfu (Extended Continental Shelf Project, ECSP). Od roku 2003 získaly Spojené státy data z více než desítky výzkumů, z nichž bylo šest arktických. Tři poslední expedice byly uskutečněny ve spolupráci s Kanadou (2008, 2009, 2010). I na léto 2011 je plánována další americko-kanadská spolupráce v Arktidě.¹³⁵

Těsně před odchodem z funkce prezidenta v lednu 2009 vydal George W. Bush nařízení týkající arktické politiky Spojených států.¹³⁶ Tento dokument částečně nahradil dosavadní nařízení z roku 1994, které tak zůstalo platné pouze pro Antarktidu. Bush

¹³² Bellinger, John B. III, Legal Advisor, U.S. Department of State. *Remarks at the Law of the Sea Institute, Berkeley, California*, 3. listopadu 2008, <http://ilreports.blogspot.com/2008/11/bellinger-united-states-and-law-of-sea.html> [28/11/2010].

¹³³ Kaplan, Karen. „In Another Debate, Candidates Weigh in on Science.“ *Los Angeles Times*, 27. září 2008, <http://articles.latimes.com/2008/sep/27/science/sci-sciencedebate27/2> [25/11/2010].

¹³⁴ „Transcript of Hillary Clinton's Confirmation Hearing.“ *Council on Foreign Relations*. 13. ledna 2009, http://www.cfr.org/publication/18225/transcript_of_hillary_clintons_confirmation_hearing.html [25/11/2010].

¹³⁵ *Extended Continental Shelf Project*. <http://continentalshelf.gov/missions/10arctic/welcome.html> [28/11/2010].

¹³⁶ „National Security Presidential Directive 66 / Homeland Security Presidential Directive 25. January 9, 2009.“ *The White House, President George W. Bush*, <http://www.fas.org/irp/offdocs/nspd/nspd-66.htm> [27/11/2010].

zdůraznil význam Arktidy pro Spojené státy a opětovně podpořil urychlenou ratifikaci UNCLOSu.

Nařízení vymezuje sedm hlavních prioritních oblastí. V rámci zajištění národní bezpečnosti musí být zajištěna raketová obrana Arktidy, námořní přítomnost v oblasti a právo pokojného proplutí. V tomto směru dokument zdůrazňuje, že Severozápadní cesta je průliv používaný pro mezinárodní plavbu. Dále nařízení zmiňuje aktivity Spojených států v rámci mezinárodních organizací, jako je například Arktická rada či Mezinárodní námořní organizace. V této souvislosti odmítá možnost vytvoření Arktické smlouvy (po vzoru Antarktické smlouvy), jelikož geopolitické podmínky v Arktidě jsou od Antarktidy naprosto odlišné. Bush naopak apeluje na Senát, aby schválil přistoupení Spojených států k UNCLOSu, které považuje za klíčový krok pro zajištění amerických zájmů v Arktidě. Třetí prioritou je vymezení hranice kontinentálního šelfu a vyřešení teritoriálních sporů s Kanadou a Ruskem. Dále je zdůrazněna nutnost mezinárodní vědecké spolupráce, umožňující vzájemnou výměnu dat a analýz, přičemž je zvláště vyzdvížen význam spolupráce s Ruskem. Při předpokládaném zvýšení námořní aktivity v arktických vodách je nutno zajistit bezpečnost plavby a ochranu životního prostředí. Další prioritní oblastí jsou ekonomické a energetické zájmy jak Spojených států, tak i původních obyvatel a tradičních komunit v Arktidě, přičemž tyto komunity musí být zapojeny do rozhodování a řešení záležitostí, které se jich týkají. Poslední zdůrazněnou prioritou je ochrana životního prostředí a šetrné využívání přírodních zdrojů.¹³⁷

Vzhledem k explicitně vyjádřenému postoji Spojených států ke statutu Severozápadní cesty přijali Kanadčané Bushovo nařízení chladně. Profesor Rob Huebert z univerzity v Calgary prohlásil, že nařízení „zapůsobilo v americko-kanadských vztazích jako vržený granát“.¹³⁸ Je ale nutné připomenout, že kromě otázky Severozápadní cesty je v Bushově nařízení několikrát zdůrazňována nutnost spolupráce s ostatními arktickými státy, ať už bilaterálně nebo v rámci mezinárodních organizací, a to se samozřejmě týká i Kanady.

Bushovo nařízení o arktické politice Spojených států bylo v každém případě důkazem toho, že se Arktidou začala americká vláda seriózně zabývat. Dosud totiž byly

¹³⁷ „National Security Presidential Directive 66 / Homeland Security Presidential Directive 25. January 9, 2009.“

¹³⁸ O'Neill, Katherine. „Harper Plays Down Threat to Arctic Sovereignty.“ *Globe and Mail*, 14. ledna 2009, <http://v1.theglobeandmail.com/servlet/story/RTGAM.20090114.warctic14/BNStory/politics> [27/11/2010].

Spojené státy poněkud pozadu, co se týče arktického výzkumu a vnímání Arktidy jako relevantního prostoru pro uplatnění amerických politických, geostrategických a hospodářských zájmů. Jak poznamenal admirál pobřežní stráže Gene Brooks, „pokud probíhá závod pěti států o Arktidu, my jsme pátí“.¹³⁹ Arktickými záležitostmi se zabývala od svého založení roku 1984 Arktická výzkumná komise Spojených států (US Arctic Research Commission, USARC) a samozřejmě také političtí představitelé Aljašky. Loni zesnulý senátor Ted Stevens, a zejména senátorka Lisa Murkowski, se dlouhodobě zasazovali o ratifikaci UNCLOSu. Minulá guvernérka Aljašky Sarah Palinová usilovala hlavně o povolení těžby ropy v chráněných oblastech a stejné směřování má i politika současného guvernéra Seana Parnella, svého času lobbisty firmy ConocoPhillips.¹⁴⁰

Bushovo nařízení považuje Arktidu za jednu z prioritních oblastí pro americkou bezpečnost, což by se mělo projevit ve zvýšených investicích do obrany Aljašky, stavbě nového arktického ledoborce i v rozšíření operačních možností pobřežní stráže. Dosud totiž neměla pobřežní stráž nad pobřežním mořem Aljašky příliš velkou kontrolu. Lisa Murkowski již několik let zdůrazňuje, že každoročně stoupá počet plavidel pohybujících se v tajících arktických mořích. V létě 2007 se v Barrow, nejsevernějším městě Spojených států, vylodilo z výletní lodi 400 Němců, aniž by o jejich příplutí měla pobřežní stráž tušení.¹⁴¹ Podle zprávy Výzkumné služby Kongresu ze září 2010 byly v letech 2009 a 2010 uvolněny prostředky na opravu ledoborce *Polar Star*, rozpočet na rok 2011 ale s investicemi do stavby nových ledoborců či oprav stávajících nepočítá. Spojené státy tak v současné době nemají žádný funkční, pro polární podmínky speciálně upravený ledoborec, který by byl vhodný pro plavbu v Arktidě. Již zmiňovaný ledoborec *Healy* má nižší výkonnost, je ale vhodný pro podpůrný vědecký výzkum.¹⁴²

Prezident Barack Obama převzal arktickou politiku G. W. Bushe, nicméně kromě prezidentského memoranda z července 2010,¹⁴³ ve kterém pověřil Národní radu

¹³⁹ Seidler, „Who is Winning the Race for the Arctic?“

¹⁴⁰ Bennett, Mia. *Palin's Arctic Legacy*. 7. července 2009, <http://arctic.foreignpolicyblogs.com/2009/07/28/11/2010>.

¹⁴¹ „Is the U. S. Prepared for the Melting Arctic?“ *Council of Foreign Relations Transcript, Speaker Lisa Murkowski*, 15. září 2008, http://www.cfr.org/publication/17248/is_the_us_prepared_for_the_melting_arctic.html [29/11/2010].

¹⁴² O'Rourke, Ronald. „Coast Guard Polar Icebreaker Modernization: Background, Issues, and Options for Congress.“ *Congressional Research Service*, 29. září 2010, <http://www.fas.org/sgp/crs/weapons/RL34391.pdf> [29/11/2010].

¹⁴³ Obama, Barack. „Presidential Memorandum – Arctic Research and Policy Act. July 22, 2010.“ *The White House*, <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/presidential-memorandum-arctic-research->

pro vědu a technologii (National Science and Technology Council) pravomocemi v oblasti arktického výzkumu, žádný důležitější krok v záležitosti Arktidy nepodniknul. Domnívám se, že Obama dává celkem logicky přednost řešení naléhavějších problémů, jako jsou války v Iráku či v Afghánistánu nebo přetrvávající ekonomické problémy Spojených států..

7.2.3. Námořní hranice s Ruskem

V roce 1990 byla mezi Spojenými státy a tehdejším Sovětským svazem podepsána dohoda vytyčující námořní hranici mezi Aljaškou a Sovětským svazem v Beringově moři, Beringově průlivu, Čukotském moři a dále tak daleko do Severního ledového oceánu, „jak povoluje mezinárodní právo“.¹⁴⁴ Dohoda bývá někdy nazývána Baker-Ševarnadze podle ministrů zahraničí, kteří ji vyjednali.

Hranice je dlouhá 2 575 km a její vymezení bylo kompromisem mezi sektorovou a střední linií.¹⁴⁵ Dohoda z roku 1990 potvrzuje námořní hranici podle smlouvy o prodeji Aljašky z roku 1867. V nejužším místě Beringova průlivu (65° 30' s. š., 168° 58' 37" z. d.) byl vyznačen bod, od něž hranice vede na sever podél poledníku, zatímco na opačnou stranu vede hranice jihozápadně podél středové linie mezi americkými a ruskými ostrovy.¹⁴⁶ Článek 3 dohody vyznačuje tzv. východní speciální oblast a západní speciální oblast. Jde o mořské oblasti v rámci EEZ Ruska, resp. Spojených států, které ale kvůli bilaterálnímu vytyčení námořní hranice mezi oběma zeměmi spadají pod jurisdikci druhého státu. Oba státy si vzájemně tyto oblasti podstoupily.¹⁴⁷

and-policy-act [29/11/2010].

¹⁴⁴ *Agreement between the United States of America and the Union of Soviet Socialist Republics on the Maritime Boundary, 1 June 1990*, Čl. 2 (1), <http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/TREATIES/USA-RUS1990MB.PDF> [29/11/2010].

¹⁴⁵ Holtsmark, Sven G., Brooke A. Smith-Windsor. *Security Prospects in the High North: Geostrategic Thaw or Freeze?* Rome: NATO Defense College, Research Division, 2009, s. 88.

¹⁴⁶ „Treaty concerning the Cession of the Russian Possessions in North America by His Majesty the Emperor of all the Russias to the United States of America: June 20, 1867.“ *Avalon Project*, http://avalon.law.yale.edu/19th_century/treatywi.asp [29/11/2010].

¹⁴⁷ *Agreement between the United States of America and the Union of Soviet Socialist Republics on the maritime boundary, 1 June 1990*, Čl. 3 (1, 2).

Dohoda má vejít v platnost po ratifikaci obou států. Spojené státy tak učinily rok po podepsání (16. 9. 1991), ale Rusko jako nástupnický stát Sovětského svazu dohodu dodnes neratifikovalo.¹⁴⁸ Po rozpadu Sovětského svazu totiž Rusko prohlásilo, že smlouva je formulována ve prospěch Spojených států a že Eduard Ševarnadze poškodil ruské zájmy. Další vyjednávání komplikují ruské rybářské lodi, které se pohybují v amerických vodách a odmítají kontroly americké pobřežní stráže.¹⁴⁹ V době podepsání smlouvy byla v tehdejší Sovětském svazu zcela jiná politická situace než je v dnešním Rusku, a pokud tehdy byla vláda nakloněna smířlivějšímu urovnání hraničního sporu, dnes se k tomuto problému staví jinak. Nynější ruští představitelé by podle mého názoru považovali ratifikaci dohody za ústupek Spojeným státům a projev slabosti.

V této souvislosti je zajímavé připomenout si spor Spojených států a Kanady o oblast v Beaufortově moři. V obou případech jde o původní vymezení hranic Aljašky z doby, kdy ještě patřila Rusku. Při vymezení východní hranice, tedy námořní linie mezi Aljaškou a Kanadou, Spojené státy trvají na metodě ekvidistance a Kanada na hranici vedené podél poledníku (v souladu s rusko-britskou smlouvou). Při vymezení západní hranice, tedy námořní linie mezi Aljaškou a Ruskem, ale Spojené státy postupovaly v souladu s původní dohodou. Hranice tak byla vytyčena podél poledníku. Je logické, že Spojené státy jednají v obou případech ve svůj prospěch, není ale jisté, zda se jim podaří přesvědčit Rusko, aby dohodu z roku 1990 ratifikovalo a zda tento spor bude tedy v dohledné době vyřešen.

Některé zájmové skupiny¹⁵⁰ ve Spojených státech prohlašují, že Rusko si neoprávněně nárokuje Wrangelův ostrov a několik dalších arktických ostrovů¹⁵¹. Argumentují tím, že ve smlouvě z roku 1867 se jednalo o prodej ruských držav v Severní Americe. Arktické ostrovy nebyly od Ruska odkoupeny z toho důvodu, že Rusko je nevlastnilo ani nenárokovalo. Podle námořní hranice vytyčené dohodou z roku 1990 patří ostrovy k Rusku, což se kritikům nelíbí a upozorňují na to, že jednání proběhla v tajnosti a veřejnost nebyla o průběhu vyjednávání a výsledku dohody dostatečně informována.¹⁵² Americké ministerstvo zahraničí nicméně uvedlo, že

¹⁴⁸ Holtsmark, Smith-Windsor, s. 88.

¹⁴⁹ Sale, Richard, Eugene Potapov. *The Scramble for the Arctic: Ownership, Exploitation and Conflict in the Far North*. London: Frances Lincoln, 2009, s. 76.

¹⁵⁰ Např. *State Department Watch* (<http://www.statedepartmentwatch.org/>).

¹⁵¹ Bennettův, Heraldův, Henriettin, Jeanettin, Mednyj ostrov.

¹⁵² „Summary of Giveaway of 8 American Alaskan Islands to the Russian Government.“ *State Department Watch*, <http://www.statedepartmentwatch.org/GiveawaySummary.htm> [29/11/2010].

Spojené státy si žádný z těchto ostrovů nenárokují.¹⁵³ V otázce sporů ohledně těchto ostrovů jde tak spíše o postoj některých jednotlivců než o oficiální stanovisko americké vlády.

Z výše uvedeného vyplývá, že Spojené státy jsou v prosazování arktických zájmů oproti ostatním arktickým státům poněkud pozadu. Důvodem může být fakt, že Aljaška je považována za poněkud atypický stát a Arktida nezabírá v národním povědomí Američanů příliš významné místo. I přesto by ale měl Washington svůj poněkud laxní přístup přehodnotit. Například Dánsko, které je arktickým státem rovněž pouze díky vzdálenému území, se angažuje v arktických záležitostech mnohem více než Spojené státy.

Domnívám se, že klíčovým krokem pro Washington je ratifikace UNCLOSu. Pokud se jí podaří dosáhnout, budou Spojené státy moci rozšířit svou výlučnou ekonomickou zónu a zároveň budou mít právo navrhnout svého zástupce do Komise pro vymezení kontinentálního šelfu a ovlivnit tak rozhodování o požadavcích ostatních států. V každém případě bude ratifikace smlouvy znamenat posílení postavení Spojených států nejen v záležitostech Arktidy, ale i ostatních otázkách mezinárodního mořského práva.

¹⁵³ „Status of Wrangel and Other Arctic Islands.“ *U. S. Department of State*, 8. září 2009, <http://www.state.gov/p/eur/rls/fs/128740.htm> [29/11/2010].

7.3. Rusko

Největší část Arktidy je tvořena územím Ruské federace, na němž navíc žije téměř polovina všech obyvatel polárních oblastí. Tato nerovnováha vznikla již v dobách Sovětského svazu, který po svém vzniku začal systematicky osídlovat své severní pobřeží. V oblasti se totiž nacházela naleziště ropy, zemního plynu, niklu, molybdenu, mědi a železa.¹⁵⁴ Milióny lidí se tak přestěhovaly na severní Sibiř – někteří dobrovolně, jelikož bylo snadné získat v nově postavených městech práci, mnozí ovšem nedobrovolně, do nově zřízených gulagů. Podle neoficiálních odhadů žilo na sever od 60° s. š. v roce 1926 3 298 321 lidí, v roce 1947 jejich počet stoupl na 7 510 000.¹⁵⁵ Podle oficiálních sovětských údajů nicméně žilo v roce 1931 na „dalekém Severu“ jen milión lidí.¹⁵⁶ Sovětská vláda se touto cestou snažila zakrývat skutečnost, že osídlení bylo z velké části nucené.

Jak už bylo zmíněno v kapitole o Severovýchodní cestě, Sovětský svaz začal budovat v Arktidě rozsáhlou infrastrukturu potřebnou pro provoz námořní dopravy – polární a meteorologické stanice, sídliště pro lodivody a kapitány ledoborců.¹⁵⁷ Na rozdíl od Spojených států a Kanady byla tedy Moskva v Arktidě aktivně přítomna a cítila se proto oprávněna nárokovat si i oblast Severního ledového oceánu.

Ruské nároky se datují již od roku 1916, kdy ruská vláda oznámila začlenění několika arktických ostrovů do svého teritoria.¹⁵⁸ V roce 1926 pak Moskva značně rozšířila svůj nárok, když ve výnosu ze 16. dubna sovětská vláda uvedla, že veškeré známé i v budoucnu objevené ostrovy spadající do sektoru vymezeného 32° 04' 35" východní délky (hranice s Norskem) a 168° 49' 30" západní délky (Beringův průliv) patří Sovětskému svazu.¹⁵⁹ Touto tzv. sektorovou teorií se sovětská odborníci na mezinárodní právo řídili až do osmdesátých let, teprve po podpisu UNCLOS se od ní začali odklánět.¹⁶⁰

¹⁵⁴ Seidler, s. 217.

¹⁵⁵ Tato čísla jsou převzata ze sčítání lidu z let 1926 a 1939 a různých dalších odhadů. Viz Webster, C. J. „The Growth of the Soviet Arctic and Subarctic.“ *Arctic*, 1951, vol. 4, no. 1, s. 38.

¹⁵⁶ *Ibid.*, s. 39.

¹⁵⁷ Seidler, s. 218.

¹⁵⁸ Henderson, Gordon G. „Policy by Default: The Origin and Fate of the Prescott Letter.“ *Political Science Quarterly*, 1964, vol. 79, no. 1, s. 81.

¹⁵⁹ Neumann, s. 96.

Sektorové vymezení ruských nároků na Arktidu nemělo v době svého vyhlášení vcelku žádné praktické dopady, jednalo se spíše o symbolický krok. Pokud se však podíváme na znění aktuálního ruského požadavku na rozšíření jeho kontinentálního šelfu, nijak se v zásadě neliší od vymezení hranic z roku 1926. Z tohoto pohledu se tedy rozsáhlé ruské nároky nejeví být nijak překvapivé, jelikož jsou vlastně jen potvrzením toho, co Moskva dlouhodobě považuje za svoje právo. Bývalý soudce Mezinárodního tribunálu pro mořské právo Anatolij Kolodkin¹⁶¹ v této souvislosti poznamenal: „Občas vzniká dojem, že jsme si to (míněně rozsáhlý nárok na Arktidu) teprve teď vymysleli.“¹⁶²

7.3.1. Ruský požadavek na rozšíření kontinentálního šelfu

Rusko mělo již při podpisu UNCLOS na rozdíl od jiných arktických zemí dostatek oceánografických dat z mořských výzkumů, které v Arktidě systematicky provádělo od šedesátých let. V souvislosti s ratifikací smlouvy tak mohlo jako vůbec první stát vznést v prosinci 2001 požadavek na rozšíření své výlučně ekonomické zóny. V žádosti si Rusko nárokovalo území mořského dna v Severním ledovém oceánu o rozloze 1 191 000 km² s odůvodněním, že Lomonosovův hřbet spojuje ruský kontinentální šelf se severním pólem. Většina nárokovaného území se nachází vně současné ruské EEZ. Jedná se o oblast přibližně trojúhelníkového tvaru s vrcholem na severním pólu.¹⁶³

Ostatní arktické státy následně předložily svá vyjádření k ruskému požadavku. Kanadské stanovisko vyznělo v tom smyslu, že Ottawa není v pozici, kdy by mohla rozhodnout, zda souhlasí s ruským požadavkem bez poskytnutí dalších vědeckých údajů, které by tento požadavek podpořily; zároveň však kanadští představitelé Stálé mise při OSN informovali generálního tajemníka, že tato neschopnost Kanady posoudit ruský požadavek neznamena automatický souhlas s ním.¹⁶⁴

¹⁶⁰ Timtchenko, Leonid. „The Russian Arctic Sectoral Concept: Past and Present.“ *Arctic*, 1997, vol. 50, no. 1, s. 31.

¹⁶¹ Nyní prezident Asociace mezinárodního námořního práva.

¹⁶² Seidler, s. 216.

¹⁶³ Górski, Tomasz. „A Note on Submarine Ridges and Elevations with Special Reference to the Russian Federation and the Arctic Ridges.“ *Ocean Development & International Law*, 2009, vol. 40, no. 1, s. 51.

¹⁶⁴ *Note Verbale, Permanent Mission of Canada to the United Nations, Notification Regarding the*

Dánská odpověď byla podobná té kanadské. „Dánsko není schopno zformulovat stanovisko k ruskému požadavku. Kvalifikované zhodnocení vyžaduje další odborná data.“¹⁶⁵ Vzhledem k tomu, že v době posuzování ruského požadavku Dánsko ještě neratifikovalo UNCLOS, nebylo schopno vyhodnotit důsledky možného rozšíření ruského kontinentálního šelfu pro své vlastní budoucí požadavky týkající se rozšíření grónského kontinentálního šelfu. Proto se v dané chvíli Kodaň vyjádřila, že není možné vyloučit případně budoucí překrývání ruských a dánských zájmů.¹⁶⁶

Norsko požadovalo, aby bylo dosud nevyřešené vymezení hranice mezi norským a ruským územím v Barentsově moři považováno za námořní spor podle čl. 5(a) Přílohy I Jednacího řádu Komise pro vymezení kontinentálního šelfu.¹⁶⁷ Komise tak v tomto případě nemůže posuzovat požadavek státu, který je stranou sporu, pokud k tomu nedostane výslovný souhlas ostatních stran.¹⁶⁸

Spojené státy poukázaly na technické nedostatky ruské žádosti jak v případě určení pozice 2 500 metrové izobaty, tak v případě pozice úpatí pevninského svahu. Washington dále konstatoval, že podle odstavce 3 článku 76 UNCLOS kontinentální okraj „nezahrnuje hlubokomořské oceánské dno s jeho oceánským hřebenem ani jeho podzemí“.¹⁶⁹ Alpha-Mendělejevův hřbet je podle Američanů sopečným jevem oceánského původu, který netvoří součást kontinentálního šelfu žádného státu. Toto tvrzení podpořili ve svém vyjádření mnoha argumenty. Stejně přistupují Spojené státy i k Lomonosovovu hřbetu, který podle nich rovněž nemůže být součástí kontinentálního

Submission Made by the Russian Federation to the Commission on the Limits of the Continental Shelf. Ref. No. CLCS.01.2001.LOS/CAN (Jan. 18, 2002), http://www.un.org/Depts/los/clcs_new/submissions_files/rus01/CLCS_01_2001_LOS__CANtext.pdf [14/07/2010].

¹⁶⁵ *Note Verbale, Permanent Mission of Denmark to the U.N., Notification Regarding the Submission Made by the Russian Federation to the Commission on the Limits of the Continental Shelf.* Ref. No. CLCS.01.2001.LOS/DNK (Feb. 4, 2001), http://www.un.org/Depts/los/clcs_new/submissions_files/rus01/CLCS_01_2001_LOS__DNKtext.pdf [14/07/2010].

¹⁶⁶ Ibid.

¹⁶⁷ *Note Verbale, Permanent Mission of Norway to the U.N., Notification Regarding the Submission Made by the Russian Federation to the Commission on the Limits of the Continental Shelf.* U.N. Doc. CLCS.01.2001.LOS/NOR (Mar. 20, 2002), http://www.un.org/Depts/los/clcs_new/submissions_files/rus01/CLCS_01_2001_LOS__NORtext.pdf [14/07/2010].

¹⁶⁸ „Rules of Procedure of the Commission on the Limits of the Continental Shelf.“ Příloha I, čl. 5(a), *Commission on the Limits of the Continental Shelf*, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N08/309/23/PDF/N0830923.pdf?OpenElement> [14/07/2010].

¹⁶⁹ UNCLOS, čl. 76 odst. 3.

šelfu žádného státu. Celkově Spojené státy doporučily další zvážení a důkladné prodiskutování ruského požadavku předtím, než Komise vydá jakékoliv doporučení.¹⁷⁰

Článek 76(3) UNCLOS stanovuje, že kontinentální šelf přímořského státu nezahrnuje oceánské hřbety. Článek 76(6) rozlišuje dva geomorfologické druhy mořského dna, které patří ke kontinentálnímu okraji – podmořské hřbety (vnější hranice v rámci kontinentálního šelfu nesmí překročit 350 námořních mil, tj. téměř 650 km) a podmořské vyvýšeniny (možné rozšíření je limitováno buď 350 námořními mílemi, nebo 100 námořními mílemi, tj. 185 km, od 2 500 metrové izobaty).¹⁷¹

Používaná terminologie je v tomto případě ovšem komplexní a složitá, rozdíly mezi podmořskými a oceánskými hřbety nejsou zcela jasně vymezené (např. existuje osm druhů hřbetů, dělicích se podle toho, jak geologicky vznikly). Komise rozhodla, že přesné vymezení těchto pojmů bude řešit případ od případu, a bude brát v potaz nejen geologický původ jednotlivých útvarů, ale i jejich morfologii, vliv na vývoj kontinentálního okraje a souvislost hřbetu. Rusko a Spojené státy na základě stejných údajů předložily dva rozdílné názory týkající se Lomonosovova a Alpha-Mendělejevova hřbetu – podle Rusů jde o součást ruského kontinentálního šelfu, zatímco Američané toto tvrzení odmítají.¹⁷²

Komise pro vymezení kontinentálního šelfu následně vytvořila podkomisi skládající se ze sedmi členů, kteří měli na starosti důkladné prošetření ruské žádosti. Bylo rozhodnuto, že členy podkomise nesmí být občané státu, jejichž pobřeží sousedí s ruským pobřežím nebo leží proti němu, aby nebyla ohrožena její nezávislost.¹⁷³ Jak poznamenal úředník OSN pro mořské právo Vladimír Jareš, jediným státem na pobřeží Severního ledového oceánu, který měl svého zástupce v Komisi, mohlo tedy být (a také nakonec bylo) Norsko.¹⁷⁴

¹⁷⁰ *Letter, U.S., Notification Regarding the Submission Made by the Russian Federation to the Commission on the Limits of the Continental Shelf*. Ref. No. CLCS.01.2001.LOS/USA (Feb. 28, 2002), http://www.un.org/Depts/los/clcs_new/submissions_files/rus01/CLCS_01_2001_LOS_USAtext.pdf [14/07/2010].

¹⁷¹ Górski, s. 53.

¹⁷² *Ibid.*, s. 53–54.

¹⁷³ *Statement by the Chairman of the Commission on the Limits of the Continental Shelf on the Progress of Work in the Commission*. U.N. Doc. CLCS/32 (Apr. 12, 2002), odst. 15, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N02/327/68/PDF/N0232768.pdf?OpenElement> [14/07/2010].

¹⁷⁴ Jareš, s. 1289.

Nakonec vydala Komise doporučení, aby Ruská federace poskytla nová data, kterými by doložila svá tvrzení o Lomonosovově a Mendělejevově hřbetu. V případě celkového ruského požadavku na rozšíření své EEZ bude pak záležet na konečném rozhodnutí Komise v otázce, zda jsou Lomonosovův hřbet a Mendělejevův hřbet hřbety oceánské či podmořské, či zda se jedná o podmořské vyvýšeniny. Poslední možnost by byla pro Rusko nejvýhodnější, jelikož podmořské vyvýšeniny jsou považovány za přirozenou součást kontinentálního okraje a nevztahuje se na ně limit 350 námořních mil, nýbrž limit 100 námořních mil od 2 500 metrové izobaty.¹⁷⁵

Jelikož volba členů Komise pro vymezení kontinentálního šelfu probíhá každých pět let,¹⁷⁶ bude příští ruskou žádost posuzovat jiná Komise než ta, která žádost z roku 2001 v tehdejší podobě vrátila Rusku k doplnění.¹⁷⁷ Podle posledních informací hodlá Moskva podat doplněnou žádost znovu v roce 2013.¹⁷⁸ Vzhledem k tomu, že ruský požadavek bude posuzovat Komise v jiném složení než byla ta v roce 2001, je možné, že Rusko uspěje. Protože se ale jedná o nesmírně rozlehlé území, bude možná Komise požadovat další podpůrná data a ruská žádost by tak znovu mohla být odložena.

7.3.2. Ruská expedice Arktika 2007

Na základě doporučení Komise pro vymezení kontinentálního šelfu mělo Rusko získat a předložit nová data pro posouzení své žádosti o rozšíření své EEZ. Rusko proto uskutečnilo jednu vědeckou expedici k Alpha-Mendělejevovu hřbetu v roce 2005 a druhou v roce 2007 k Lomonosovovu hřbetu.¹⁷⁹ Tato expedice, nazvaná Arktika 2007, vyvolala ve světě a v ostatních arktických státech poměrně značný ohlas. Došlo při ní totiž k umístění titanové ruské vlajky na dno Severního ledového oceánu pod severním pólem.

¹⁷⁵ Górski, s. 55.

¹⁷⁶ UNCLOS, Příloha II, Čl. 2(4).

¹⁷⁷ Spielman, Brian. „An Evaluation of Russia’s Impending Claim For Continental Shelf Expansion: Why Rule 5 Will Shelve Russia’s Submission.” *Emory International Law Review*, 2009, vol. 23, no. 1, s. 316.

¹⁷⁸ Seidler, Christoph. „Arktis-Konferenz. Moskaus eiskalte Charmeoffensive.“ *Spiegel Online*, 22. září 2010, <http://www.spiegel.de/wissenschaft/natur/0,1518,718949,00.html> [27/09/2010].

¹⁷⁹ „Arctic Resources Central to Russia’s Energy Security.” *RIA Novosti*, 17. září 2008, <http://en.rian.ru/russia/20080917/116894260.html> [14/07/2010].

Velitelem expedice byl Artur N. Čilingarov, ruský polárník a poslanec ruské dumy za Putinovu stranu Jednotné Rusko. Není přitom bez zajímavosti, že Jednotné Rusko má ve znaku polárního medvěda, který v listopadu 2005 nahradil dříve používaného hnědého medvěda jakožto symbol nové ruské orientace.¹⁸⁰

Expedice začala 10. července 2007, kdy se na cestu k severnímu pólu vydala výzkumná loď *Akademik Fjodorov* s 80 muži na palubě včetně platících hostů, jako byl například šejk Ibrahim Šaraf ze Spojených arabských emirátů. Dvě miniponorky, *Mir-1* a *Mir-2*, se v blízkosti severního pólu odpoutaly od mateřské lodi a dosedly dne 2. srpna 2007 na dno Severního ledového oceánu. Ponorka *Mir-1* s posádkou Artur Čilingarov, oceánograf Anatolij Sagalevič a poslanec ruské dumy a podnikatel Vladimir Gruzdjev, dosedla 4 261 metrů pod severním pólem, zatímco *Mir-2*, kterou řídil kapitán Jevgenij Čerňajev, se dostala až do hloubky 4 301 metrů. Dalšími dvěma členy ponorky *Mir-2* byli stejně jako Gruzdjev platící turisté – ředitel švédského farmaceutického koncernu Ferring Frederik Paulsen a australský dobrodruh Mike McDowell. Posádka *Miru-1* umístila na dno oceánu ruskou vlajku z titanu, „poselství budoucím generacím“ v kovovém pouzdře, a také vlajku strany Jednotné Rusko. Mike McDowell rovněž umístil na dno oceánu pamětní plaketu s nápisem „Mike McDowell, Austrálie“.¹⁸¹

Artur Čilingarov přirovnal dno oceánu pod severním pólem k povrchu Měsíce, a i aktu zasazení ruské vlajky přisoudil podobný význam, jaký mělo symbolické umístění americké vlajky na Měsíci. „Bylo to jako první krok na Měsíci. A pokud se tam někdo znovu za sto nebo tisíc let podívá, uvidí tam ruskou vlajku.“¹⁸² Kromě toho také pronesl proslulý výrok: „Arktida byla vždy ruská a ruská také zůstane. Nezajímá nás, co si o tom lidé z ostatních zemí myslí. Pokud se to někomu nelíbí, tak by měl sám zkusit se tam dolů dostat a něco tam umístit“.¹⁸³

Ačkoli vztyčení státní vlajky nemá z právního hlediska žádný význam (podle článku 77 UNCLOS „(p)ráva pobřežního státu nad kontinentálním šelfem nejsou vázána na skutečnou nebo pomyslnou okupaci nebo na jakékoli výslovné prohlášení“¹⁸⁴), samotný akt vzbudil někdy až přehnané reakce médií a politiků. Tehdejší kanadský

¹⁸⁰ Seidler, s. 33.

¹⁸¹ Seidler, s. 34–45.

¹⁸² „Wir Russen sind wie Eisbären“. *Spiegel Online*, 11. března 2009, <http://www.spiegel.de/wissenschaft/mensch/0,1518,612595,00.html> [14/07/2010].

¹⁸³ Seidler, s. 48.

¹⁸⁴ UNCLOS, Čl. 77.

ministr zahraničí Peter MacKay řekl: „Toto není 15. století. Není možné jezdit po světě, vztyčovat vlajky a prohlašovat, že se jedná o moje území.“¹⁸⁵ Kanadský premiér Stephen Harper prohlásil, že základní princip suverenity Kanady v Arktidě je (Arktidu) využít nebo ji ztratit („use it or lose it“).¹⁸⁶ Kromě investic do arktické infrastruktury a nových plavidel, které premiér Harper slíbil postavit, spustila kanadská vláda dne 7. srpna 2007 Operaci Nanook. Dvě hladinové lodi, ponorka a 700 členů posádky uskutečnilo vojenské manévry podél kanadského arktického pobřeží. Operaci Nanook Kanada od té doby pořádá každý rok.¹⁸⁷ Ottawa navíc prohlásila, že Lomonosovův hřbet by mohl být ve skutečnosti pokračováním kanadského ostrova Ellesmere.¹⁸⁸

Dánský ministr pro vědu, technologii a inovaci Helge Sander označil rozruch kolem ruské výpravy na dno oceánu za výsledek okurkové sezóny.¹⁸⁹ Nicméně jako odpověď na ruské umístění vlajky vyslalo Dánsko svou vlastní expedici, která měla dokázat, že Lomonosovův hřbet je pokračováním Grónska. Ministr Sander vyjádřil naději, že severní pól bude jednou patřit Dánsku.¹⁹⁰ Na výsledky dánské expedice si ale musíme počkat do roku 2014, kdy Kodaň hodlá podat vlastní žádost o rozšíření kontinentálního šelfu.

Americká reakce byla směsí skepticismu a znepokojení. Několik dní po umístění ruské vlajky zahájily Spojené státy svou vlastní arktickou expedici vysláním ledoborce *Healy* do Beringova moře. Podle americké vlády byla tato mise oficiálně zaměřena na výzkum globálního oteplování. Úspěch ruské expedice nicméně pomohl rozproudit debatu o Arktidě v americkém Kongresu, přičemž více zákonodárců začalo podporovat investice do stavby nových ledoborců.¹⁹¹ Jak již ale bylo zmíněno v kapitole o Spojených státech, stavba nového ledoborce nebyla dosud schválena.

¹⁸⁵ „Russia Plants Flag under N Pole.” *BBC News*, 2. srpna 2007, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/6927395.stm> [14/07/2010].

¹⁸⁶ „Canada To Strengthen Arctic Claim.” *BBC News*, 10. srpna 2007, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/6941426.stm> [14/07/2010].

¹⁸⁷ *Canada Begins Annual Arctic Sovereignty Operation*. 10. srpna 2010, <http://www.defencetalk.com/canada-begins-annual-arctic-sovereignty-operation-27986/> [01/10/2010].

¹⁸⁸ Gunitskiy, s. 266.

¹⁸⁹ Seidler, s. 52.

¹⁹⁰ Gunitskiy, s. 266.

¹⁹¹ Yenikeeff, S. M., T. F. Krisyck. *The Battle for the Next Energy Frontier: The Russian Polar Expedition and the Future of Arctic Hydrocarbons*. Oxford Energy Comment, Oxford: Oxford Institute for Energy Studies, 2007, s. 4, http://www.oxfordenergy.org/pdfs/comment_0807-3.pdf [01/10/2010].

Reakce ruských médií na Arktiku byly samozřejmě nadšené a většina ruských novinářů oslavovala úspěšnou expedici. Noviny *Izvestija* nazvaly svůj oslavný článek „Triumf statečnosti“, *Rossijskaja gazeta* šla ještě dál, když vyjádřila naději v „počátek nového rozdělení světa“. Polárníci byli na moskevském letišti přivítáni stovkami lidí, mezi nimiž bylo mnoho členů kremelského mládežnického hnutí Naši. Dokonce i ruská posádka Mezinárodní vesmírné stanice ISS blahopřála novým polárním hrdinům.¹⁹² Expedice Arktika 2007 byla v Rusku oslavována jako další úspěch ruského výzkumu a tehdejší prezident Putin udělil Čilingarovovi, Sagalevičovi a Čerňajevovi řád Hrdina Ruské federace.¹⁹³

Poněkud komického přehmatu se v této souvislosti dopustila agentura *Reuters*, když jako doprovodný videomateriál poskytla televizím na celém světě záznamy z hollywoodského filmu *Titanic*. Na natáčení těchto záběrů se totiž obě ponorky Mir v minulosti podílely. Ruská televize RTR tyto sekvence koupila a využila je pro ilustraci své předběžné zprávy o ponoření miniponorek k severnímu pólu, přičemž uvedla, že se jedná pouze o ilustrační video z filmu *Titanic*. Agentura *Reuters* následně záběry převzala, avšak již bez upozornění o tom, že jsou pouze ilustrační. Chyby si později všiml až třináctiletý Fin Walteri Seretin.¹⁹⁴

Ačkoli umístění ruské vlajky pod severním pólem mohlo do jisté míry evokovat hrozbu nové studené války, Vsevolod Gunitskiy tvrdí, že dnešní situace je zcela jiná a že takovýto scénář je nemožný ze dvou důvodů. Zaprvé, konec studené války způsobil rozpad bipolárního vnímání světa. Dánsko, Norsko, Kanada a Spojené státy už nejsou vnitřně ideologicky sjednoceny proti Sovětskému svazu (Rusku), nýbrž mají teritoriální spory o území Arktidy i mezi sebou navzájem.¹⁹⁵ Kanada a Spojené státy se neshodnou v otázce Severozápadní cesty a hranice v Beaufortově moři, Dánsko a Kanada se prou o Hansův ostrov. Zadruhé, současné globalizované ekonomiky nejsou kompatibilní s politicky rigidními aliancemi, které existovaly dříve. Norsko se tak například nepřipojilo k všeobecnému odsouzení ruské expedice Arktika vzhledem k slibně se rozvíjející bilaterální ekonomické spolupráci v oblasti. Od roku 2002 oba státy

¹⁹² Seidler, s. 48.

¹⁹³ Указ О награждении государственными наградами Российской Федерации. 10. ledna 2008, <http://archive.kremlin.ru/text/docs/2008/01/156144.shtml> [05/09/2010].

¹⁹⁴ Seidler, s. 47.

¹⁹⁵ Gunitskiy, s. 264.

podepsaly několik dohod¹⁹⁶, které staví Norsko do role strategického partnera Ruska v oblasti těžby ropy a zemního plynu v Arktidě.¹⁹⁷

Národní bezpečnostní strategie Ruské federace do roku 2020 (Strategija nacional'noj bezopasnosti Rossijskoj Federacii do 2020 goda), kterou prezident Medvěděv schválil 12. května 2009, ovšem obecně počítá s narůstajícím soupeřením o energetické zdroje, a to zejména na Blízkém Východě, na kontinentálním šelfu v Barentsově moři a v dalších oblastech Arktidy, v Kaspickém moři a střední Asii. Strategie nevyklučuje, že v budoucnu může kvůli sporům o suroviny dojít i k ozbrojeným konfliktům.¹⁹⁸ V ruské arktické strategii¹⁹⁹ vyhlášené na podzim 2008 je zdůrazňován význam Arktidy pro ruskou ekonomiku, a to kvůli jejímu surovinovému bohatství a také kvůli ziskům z případného využívání Severovýchodní cesty (a tedy ruské infrastruktury) cizími loděmi. Hlavním ruským cílem je vytvořit z Arktidy do roku 2020 hlavní strategickou oblast pro těžbu surovin. Zároveň si Rusko musí zachovat svou pozici čelní arktické velmoci. Strategie také hovoří o nutnosti vytvoření speciálních vojenských jednotek k ochraně ruských národních zájmů v Arktidě.²⁰⁰

Mluvit o hrozbě nové studené války je sice dle mého názoru v tomto směru přehnané, ruské nároky na Arktidu nicméně nelze brát na lehkou váhu. Ruští politici vystupují na mezinárodních konferencích (viz nedávná konference v Moskvě) umírněně a ubezpečují ostatní, že veškeré spory ohledně Arktidy budou řešit mírovou cestou a s důrazem na ochranu životního prostředí. Mimo mezinárodní fóra ale vyznívají jejich prohlášení poněkud odlišně, jak ilustrují například výše zmíněné výroky Artura Čilingarova. I ruské bezpečnostní a arktická strategie vcelku jasně dokládají důležitost regionu pro Ruskou federaci a ochotu použít i silové prostředky k obraně ruských zájmů. Otázkou ovšem je, zda má Rusko potenciál a dostatek prostředků na uskutečnění cílů své arktické politiky. Pokud by tomu tak opravdu bylo, tak se domnívám, že by se v případě ohrožení své suverenity a svých zájmů nezdráhalo uchýlit i k použití síly.

¹⁹⁶ Např. Rusko-norská smlouva o spolupráci ze 6. 8. 2008.

¹⁹⁷ Gunitskiy, s. 265.

¹⁹⁸ *Стратегия национальной безопасности Российской Федерации до 2020 года*. Par. 11, 12. 13. května 2009, http://news.kremlin.ru/ref_notes/424 [25/10/2010].

¹⁹⁹ *Основы государственной политики Российской Федерации в Арктике на период до 2020 года и дальнейшую перспективу*. 18. září 2008, <http://www.scrf.gov.ru/documents/98.html> [25/10/2010].

²⁰⁰ Zysk, Katarzyna. *Russia's Arctic Strategy: Ambitions and Constraints*. http://www.geopoliticsnorth.org/index.php?option=com_content&view=article&id=84&Itemid=69&limitstart=2 [25/10/2010].

7.4. Norsko

Norsko má jednu z největších výlučných ekonomických zón na světě – její rozloha je přibližně šestkrát větší než samotné Norsko.²⁰¹ Je to dáno jak délkou norského pobřeží, tak norskou suverenitou nad arktickými ostrovy a souostrovími – Špicberky (Svalbard) a Jan Mayen. Zóny rybolovu kolem těchto ostrovů vytyčilo Norsko podle zákona o ekonomické zóně z roku 1976.²⁰²

Na rozdíl od svých arktických sousedů, kteří si nárokují oblast Arktidy až k severnímu pólu, je Norsko ve svých požadavcích umírněnější, postupuje nicméně zcela pragmaticky. Země, která se díky objevení ložisek ropy a zemního plynu na konci 60. let 20. století stala jedním z nejbohatších států světa, si chce udržet svůj nynější blahobyt, zvláště když zásoby surovin v nynějších nalezištích pomalu docházejí.²⁰³ Zemní plyn a ropa z Norska jsou navíc pojistkou evropské energetické bezpečnosti pro případ, že by se Rusko rozhodlo přerušit dodávky těchto surovin do Evropy. Je tedy nejen v norském zájmu, aby se podařilo rozšířit těžbu i do dalších oblastí norské EEZ.²⁰⁴

Norsko je oproti ostatním arktickým státům výrazně napřed, co se týče zkušeností s těžbou ropy z mořského dna. Během posledních čtyřiceti let se v Norsku výrazně rozvinul sektor průmyslu specializovaný přímo na těžbu ropy. Značnou výhodu pro Norsko představují již existující přístavy, loděnice, lodní dopravci specializující se na přepravu ropy a také stále se rozvíjející a zlepšující know-how. Norská vláda se navíc na konci roku 2006 rozhodla dále posílit domácí ropný průmysl sloučením dvou největších firem v tomto sektoru – Statoil a Norsk Hydro.²⁰⁵

To, jak důležitou úlohu hraje v norské politice Arktida, dokazuje strategie *High North* („daleký Sever“), vydaná norskou vládou v prosinci 2006. Arktida má být v příštích letech prioritní strategickou oblastí Norska. Cílem vládní politiky je vytvořit koncepci trvale udržitelného růstu a rozvoje regionu, a to prostřednictvím zvýšené

²⁰¹ Pedersen, Torbjørn. „The Svalbard Continental Shelf Controversy: Legal Disputes and Political Rivalries.“ *Ocean Development & International Law*, 2006, vol. 37, no. 3, s. 339.

²⁰² „The Norwegian Exclusive Economic Zone.“ *The Norwegian Ministry of Fisheries and Coastal Affairs*, http://www.fisheries.no/management_control/economic_zones/economic_zone/ [08/11/2010].

²⁰³ Švédský profesor Kjell Aleklett odhadl, že současné zásoby norské ropy dojdou v roce 2030. (Seidler, s. 200).

²⁰⁴ Ebinger, Charles K., Evie Zambetakis. „The Geopolitics of Arctic Melt.“ *International Affairs*, 2009, vol. 85, no. 6, s. 1227.

²⁰⁵ Seidler, s. 201.

přítomnosti na „dalekém Severu“ (včetně vojenské a policejní přítomnosti) a aktivit v různých oblastech (vzdělání, výzkum, hospodářské aktivity, turistika atd.). Zdůrazněna je také nutnost spolupracovat s Ruskem.²⁰⁶

7.4.1. Norský požadavek na rozšíření kontinentálního šelfu

Norsko předložilo žádost o rozšíření svého kontinentálního šelfu Komisi dne 27. listopadu 2006. Jednalo se v ní o tři oblasti – západní Nansenovu pánev v Severním ledovém oceánu, „Loop Hole“ v Barentsově moři a „Banana Hole“ v Norském moři. Norsko zdůraznilo, že tato konkrétní žádost se týká kontinentálního šelfu ve třech jasně definovaných oblastech, což však nevylučuje další pozdější požadavky v jiných částech Arktidy.²⁰⁷

Jelikož v jižní části „Banana Hole“ mají teritoriální nároky i Island a Dánsko, uzavřely v září 2006 všechny tři státy dohodu o následném rozdělení tohoto území. Podle ní mají státy ve svých žádostech Komisi požádat, aby dohodu vzala v potaz a na jejím základě vystavila svá doporučení. Když jeden stát předloží požadavek o rozšíření svého kontinentálního šelfu v jižní části „Banana Hole“, ostatní dva mají vyjádřit s požadavkem souhlas. Poté, co všechny tři státy předloží své požadavky a následně obdrží doporučení Komise, budou konečné hranice vymezeny na základě bilaterálních dohod.²⁰⁸

Norsko s Dánskem uzavřely rovněž dohodu o vymezení námořní hranice mezi Grónskem a Špicberky (únor 2006). Kromě toho má Norsko překrývající se nároky s Ruskem v oblasti „Loop Hole“ (viz níže) a ve východní části Nansenovy pánve.²⁰⁹

²⁰⁶ „The Norwegian Government’s High North Strategy.“ *Norwegian Ministry of Foreign Affairs*, s. 7, <http://www.regjeringen.no/upload/UD/Vedlegg/strategien.pdf> [08/11/2010].

²⁰⁷ *Receipt of the Submission Made by Norway to the CLCS*. CLCS.07.2006.LOS, 20. srpna 2009, http://www.un.org/Depts/los/clcs_new/submissions_files/nor06/clcs_07_2006_lose.pdf [08/11/2010].

²⁰⁸ „Agreed Minutes on the Delimitation of the Continental Shelf beyond 200 Nautical Miles between the Faroe Islands, Iceland and Norway in the Southern Part of the Banana Hole of the Northeast Atlantic.“ *Ministry of Foreign Affairs*, 21. září 2006, http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/dok/lover_regler/retningslinjer/2006/Agreed-Minutes.html?id=446839 [08/11/2010].

²⁰⁹ „Continental Shelf Submission of Norway in Respect of Areas in the Arctic Ocean, the Barents Sea and the Norwegian Sea. Executive Summary.“ *Oljedirektoratet 2006*, s. 14, http://www.un.org/Depts/los/clcs_new/submissions_files/nor06/nor_exec_sum.pdf [08/11/2010].

Po předložení norského požadavku poskytly sousední arktické státy svá vyjádření, přičemž Dánsko a Island podle dohody nevznesly žádné námitky.²¹⁰ Ruská federace pouze připomněla, že v oblasti „Loop Hole“ má s Norskem nevyřešený spor ohledně námořní hranice (tzv. Šedá zóna).²¹¹

Komise vydala 27. března 2009 doporučení, ve kterém schválila norské požadavky. Podle doporučení Komise má tak norský kontinentální šelf za hranicí 200 nm rozlohu 235 000 km², což je jen o něco méně než norskou vládou navrhovaných 248 000 km².²¹² Norsko se tak stalo prvním arktickým státem, jehož požadavek na rozšíření kontinentálního šelfu byl přijat.

7.4.2. Spor s Ruskem v Barentsově moři

Spor o námořní hranici v Barentsově moři v oblasti „Loop Hole“ trval čtyřicet let. Ačkoliv Norsko s Ruskem uzavřely několik dohod o spolupráci v Barentsově moři²¹³, nezdálo se, že by se schylovalo ke konečnému urovnání sporu. Bylo proto překvapením, když se 27. dubna 2010 oba státy dohodly na vytyčení hranice.

Zatímco Norsko vždy určovalo hranici v oblasti „Loop Hole“ aplikací metody ekvidistance mezi norskými Špicberky a ruskou Novou zemí a Zemí Františka Josefa, Rusko dávalo přednost sektorovému vymezení podle poledníků.²¹⁴ (Šlo tedy o obdobný spor, jako vede Kanada se Spojenými státy v Beaufortově moři.) Obě země se nyní

²¹⁰ *Note Verbale, Permanent Mission of Denmark to the U.N., Notification Regarding the Submission Made by the Kingdom of Norway to the Commission on the Limits of the Continental Shelf*. Ref. No. 119.N.8. (24 January, 2007),

http://www.un.org/Depts/los/clcs_new/submissions_files/nor06/dnk07_00218.pdf; *Note Verbale, Permanent Mission of Iceland to the U.N., Notification Regarding the Submission Made by the Kingdom of Norway to the Commission on the Limits of the Continental Shelf*. Ref. No. FNY07010008/97.B.512 (29 January, 2007),

http://www.un.org/Depts/los/clcs_new/submissions_files/nor06/isl07_00223.pdf [08/11/2010].

²¹¹ *Note Verbale, Permanent Mission of the Russian Federation to the U.N., Notification Regarding the Submission Made by the Kingdom of Norway to the Commission on the Limits of the Continental Shelf*. Ref. No. 82/n (21 February, 2007),

http://www.un.org/Depts/los/clcs_new/submissions_files/nor06/rus_07_00325.pdf [08/11/2010].

²¹² „Norway Country Profile.“ *Economist Intelligence Unit*, 2009, s. 11.

²¹³ Provizorní smlouva o regulaci rybolovu (tzv. dohoda o Šedé zóně) z roku 1978; Rusko-norská smlouva o námořní hranici v oblasti Varangefjordu z roku 2007; Rusko-norská smlouva o spolupráci ze 6. 8. 2008.

²¹⁴ Walter Gibbs. „Russia and Norway Reach Accord on Barents Sea.“ *The New York Times*, 27. dubna 2010, <http://www.nytimes.com/2010/04/28/world/europe/28norway.html> [08/11/2010].

dohodly, že hraniční linie bude vedena středem sporného území. Konečná dohoda byla podepsána 15. září 2010 ministry zahraničí obou zemí.²¹⁵ Podle metody ekvidistance je námořní hranice blíže k norským ostrovům než k ruským.²¹⁶ Norsko tedy „ustoupilo“ Rusku, aby mohl být tento hraniční spor vyřešen kompromisem. Větším překvapením by podle mého názoru rozhodně bylo, kdyby se části svého nároku vzdalo Rusko.

7.4.3. Špicberky (Svalbard)

Před rokem 1920 byly Špicberky zemí nikoho. Protože však šlo o území bohaté na uhlí, což mohlo potenciálně vést ke konfliktům a sporům o tato ložiska, bylo nutné uzavřít dohodu o statutu ostrovů.²¹⁷ *Špicberská dohoda* z roku 1920 tak ustanovila norskou suverenitu nad ostrovy s tím, že také ostatní signatářské státy²¹⁸ mají právo využívat tamější přírodní zdroje, a to podle místního práva a podmínek (které určovala norská vláda). Rovněž byly na Špicberkách zakázány jakékoli vojenské aktivity.²¹⁹

Norsko a ostatní signatářské státy mají ovšem rozdílný názor na status přilehlých mořských oblastí. Norská vláda tvrdí, že *Špicberská dohoda* přiznává ostatním státům právo na využívání přírodních zdrojů pouze na samotných ostrovech a v přilehlém dvanáctimílovém pásmu pobřežního moře. Norsko by tedy dle tohoto výkladu mělo mít výlučné právo na oblast mezi dvanácti a dvěma sty námořními mílemi.²²⁰ Kontinentální šelf kolem ostrovů je podle odhadů nesmírně bohatý na ropu a okolní moře je navíc obrovskou zásobárnou ryb. Norsko již roku 1974 prohlásilo, že Špicberky leží na

²¹⁵ „The Treaty on Maritime Delimitation between Norway and Russia.“ *Ministry of Foreign Affairs*, <http://www.regjeringen.no/en/dep/ud/campaign/delimitation.html?id=614002> [08/11/2010].

²¹⁶ Gibbs, „Russia and Norway Reach Accord on Barents Sea.“

²¹⁷ Anderson, D. H. „The Status Under International Law of the Maritime Areas Around Svalbard.“ *Ocean Development & International Law*, 2009, vol. 40, no. 4, s. 373.

²¹⁸ Afghánistán, Albánie, Argentina, Austrálie, Belgie, Bulharsko, Česká republika, Čína, Dánsko, Dominikánská republika, Egypt, Estonsko, Finsko, Francie, Chile, Island, Indie, Itálie, Japonsko, Jihoafrická republika, Kanada, Maďarsko, Monako, Německo, Nizozemsko, Norsko, Nový Zéland, Polsko, Portugalsko, Rakousko, Rumunsko, Rusko, Řecko, Saúdská Arábie, Španělsko, Švédsko, Švýcarsko, USA, Velká Británie, Venezuela. („Utenriksdepartementets traktatregisteret.“ *Ministerstvo zahraničních věcí Norska*, <http://www.lovdato.no/traktater/> [8/11/2010].).

²¹⁹ *Spitsbergen Treaty*, Art. 9. „Utenriksdepartementets traktatregisteret.“

²²⁰ Anderson, s. 374.

norském kontinentálním šelfu, a proto kolem nich vytyčilo svou výlučnou ekonomickou zónu.²²¹

Mnohé signatářské státy tento norský nárok odmítají a domnívají se, že práva, která jim byla *Špicberskou dohodou* přiznána, se vztahují i na ekonomickou zónu a kontinentální šelf kolem ostrovů. Velká Británie například tvrdí, že Špicberky mají svůj vlastní kontinentální šelf a nejsou spojeny s norskou pevninou.²²² Největší námitky má ale tradičně Moskva, která již v roce 1970 protestovala proti norskému záměru vyhlásit výlučnou ekonomickou zónu za hranicí špicberského pobřežního moře. Dle ruské argumentace Špicberská dohoda plně zahrnuje kontinentální šelf do oblasti souostroví.²²³ Norsko však i přes tyto protesty a námitky považuje otázku šelfu kolem Špicberků za vyřešenou, jak prohlásil i někdejší ministr zahraničí Jan Petersen.²²⁴

Na Špicberkách není žádné původní obyvatelstvo; z celkového počtu 2 067 lidí (červen 2010) je 55,4 % původem z Norska a 44,3 % z Ruska nebo Ukrajiny.²²⁵ V minulosti zde těžily uhlí společnosti ze Spojených států, Velké Británie, Nizozemska a Švédska, dnes už zbyly pouze norské a ruské firmy. V hlavním městě Longyearbyen převažují Norové, ačkoli celkově je zde zastoupeno 40 různých národností.²²⁶ Ve městě je dostupná široká nabídka služeb a Longyearbyen tak slouží i jako turistické centrum. Druhé největší osídlení představuje bývalá „výkladní skříň SSSR“ Barentsburg. Po rozpadu Sovětského svazu sem přestaly proudit peníze z Moskvy, město trpí nedostatkem služeb i špatným zásobováním, a počet obyvatel proto neustále klesá.²²⁷ Další bývalé ruské hornické město Pyramiden, které mívalo jednu dobu i tisíc obyvatel, bylo opuštěno v roce 1998.²²⁸

Na jednu stranu tedy Rusové protestují proti norskému vyhlášení výlučné ekonomické zóny okolo Špicberků a tvrdí, že na nerostné bohatství na kontinentálním šelfu ostrovů mají podle *Špicberské dohody* také nárok, na druhou stranu se však ruská

²²¹ Pedersen, Torbjørn. „The Dynamics of Svalbard Diplomacy.“ *Diplomacy and Statecraft*, 2008, vol. 19, no. 2, s. 238.

²²² Pedersen, „The Svalbard Continental Shelf Controversy...“, s. 345

²²³ Pedersen, „The Dynamics...“, s. 238.

²²⁴ Pedersen, „The Svalbard Continental Shelf Controversy...“, s. 352.

²²⁵ „Svalbard.“ *CIA – The World Factbook*, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/sv.html> [12/11/2010].

²²⁶ „About Svalbard. Settlements.“ *The Governor*, 10. března 2008, <http://www.sysselmannen.no/hovedEnkel.aspx?m=45299> [12/11/2010].

²²⁷ „Arctic Norway: The Big Chill.“ *The Economist*, 30. září 2004, http://www.economist.com/node/3249334?story_id=3249334 [12/11/2010].

²²⁸ „About Svalbard. Settlements.“

vláda nijak zvlášť nestará o udržení svého osídlení a své mocenské přítomnosti na ostrovech. Důvodem bude zřejmě skutečnost, že udržovat takové osídlení je finančně nad ruské síly či se nejeví být z pohledu Moskvy dostatečně rentabilním.

Není bez zajímavosti, že v roce 2003 otevřela svou polární výzkumnou stanici na Špicberkách i Čína, která začíná projevovat velký zájem o arktické suroviny. V březnu 2010 Čína vyslovila názor, že Arktida patří všem.²²⁹ Qu Tanzhou, ředitel Čínské arktické a antarktické správy, prohlásil, že Čína musí zvýšit svůj podíl na arktickém výzkumu. Peking mimo jiné plánuje postavit další ledoborec, ačkoliv už nyní disponuje ledoborcem *Snow Dragon*.²³⁰

Norsko si vede v prosazování svých arktických zájmů možná nejlépe ze všech zainteresovaných států. Domnívám se, že bude nadále pragmaticky sledovat svou arktickou politiku, jelikož se bude snažit zajistit si nové zdroje pro těžbu ropy. Přestože již se svou žádostí uspělo u Komise pro vymezení kontinentálního šelfu, vznese Norsko pravděpodobně další požadavek. Nadále bude spolupracovat s Ruskem, zvláště poté, co spolu obě země vyřešily mnohaletý spor o hranici v Barentsově moři.

²²⁹ Byers, Michael. „China is Coming to the Arctic.“ *Michael Byers on Politics*, 29. března 2010, <http://byers.typepad.com/politics/2010/03/china-is-coming-to-the-arctic.html> [12/11/2010].

²³⁰ „China Eyes Arctic.“ *Sikunews*, 7. května 2010, <http://www.sikunews.com/News/International/7513> [12/11/2010].

7.5. Dánsko

Dánsko mezi arktické země patří díky Grónsku, největšímu ostrovu světa (2 175 600 km²), který spadá pod svrchovanost Kodaně. Na ostrově žije 57 637 obyvatel (červen 2010), z toho 89 % představují Inuité.²³¹ Původní obyvatelé Grónska přišli na ostrov ze Sibiře přes Aleutské ostrovy a severní Kanadu. Zřejmě prvním Evropanem, který na ostrov připlul v roce 982, byl Erik Rudý, jenž se zde následně usadil. Grónské podnebí bylo tehdy sice pravděpodobně teplejší než dnes a jihozápadní pobřeží ostrova bylo dokonce zalesněné, přesto bylo označení „zelená země“ podle všeho hlavně jakýmsi reklamním tahem, kterým Vikingové chtěli na ostrov přilákat nové obyvatele.²³² Od roku 1721 začalo být Grónsko kolonizováno Dánkem.²³³

V roce 1953 ztratilo Grónsko status dánské kolonie a stalo se integrální součástí Dánska. V roce 1979 pak získalo autonomii. K 1. lednu 1985 Grónsko kvůli tomu, že se cítilo omezováno v otázkách rybolovu, vystoupilo z ES, čímž společenství ztratilo polovinu své rozlohy.²³⁴ V listopadu 2008 se Grónané v referendu vyslovili pro větší autonomii. Dánsko nicméně zůstalo zodpovědné za zahraniční politiku, bezpečnost a finance ostrova, přičemž tyto otázky konzultuje s grónskou autonomní vládou. V dánském parlamentu je Grónsko zastoupeno dvěma poslanci.²³⁵

Zdá se sice, že Grónsko pomalými kroky směřuje k samostatnosti, její vyhlášení ale komplikuje několik překážek. Otázkou je, jak by velice malý počet obyvatel dokázal spravovat poměrně rozlehlé území. Grónsko patří k vůbec nejhřidčeji osídleným oblastem světa. Grónské hospodářství je z velké části závislé na exportu ryb a garnátů a hlavně na dotacích dánské vlády, které představují téměř 60 % rozpočtu Grónska²³⁶ (0,75% dánského rozpočtu²³⁷). Ročně jde přibližně o 650 miliónů dolarů.²³⁸ Dalším

²³¹ „Greenland.“ *CIA - The World Factbook*, 27. října 2010, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/gl.html> [01/11/2010].

²³² Sale, Potapov, s. 94–95.

²³³ Petersen, Robert. *Colonialism as Seen from a Former Colonized Area*. <http://arcticcircle.uconn.edu/HistoryCulture/petersen.html> [01/11/2010].

²³⁴ *Všechno o Zemi*. Praha: Reader's Digest Výběr, 1998, s. 225.

²³⁵ „Greenland.“

²³⁶ Ibid.

²³⁷ Kleist, Mininnguaq. „Greenland is Getting Ready to Stand Alone.“ *The Guardian*, 15. června 2010, <http://www.guardian.co.uk/commentisfree/2010/jun/15/independent-greenland-mineral-resources-denmark> [04/11/2010].

²³⁸ „Greenland.“

problémem je vysoká nezaměstnanost, chudoba, nízká úroveň vzdělávání, alkoholismus a vysoký počet sebevražd.²³⁹

Zákon o grónské samosprávě z června 2009 stanovil konkrétní výši dánských dotací (3 439,6 miliónů dánských korun). Tato částka (s výjimkou 75 miliónů dánských korun, které dostane Grónsko za jakýchkoliv okolností) bude každoročně snížena o polovinu grónských příjmů z případné těžby nerostných surovin.²⁴⁰ Grónsko doufá, že by mohlo své hospodářské problémy vyřešit právě příjmy z těžby ropy, zinku, diamantů a dalších nerostů. Tím by se snížila jeho závislost na dánských dotacích a otevřela by se tak cesta ke grónské nezávislosti.

Grónský ledový příkrov je po antarktickém druhý největší na světě. Jeho rozloha je přibližně 1 700 000 km² a tloušťka dosahuje maxima 3 km. V případě jeho úplného roztání by se hladina světového oceánu zvedla o 7 metrů.²⁴¹ Za poslední desetiletí se tání grónského ledu značně zrychlilo a ledový příkrov se tak zmenšuje o 239 km³ ročně.²⁴² Kromě negativních dopadů na přírodu a životní styl Inuitů přinese tání ledu i nové možnosti těžby surovin.

Podle bývalé grónské ministryně zahraničí a financí Aleqy Hammondové mají klimatické změny na Grónsko pozitivní dopad.²⁴³ Hammondová, zastánkyně odtržení od Dánska, prohlásila, že Gróňané nevypadají jako Dánové, neuvažují jako Dánové a nejsou Dánové. Mnohem blíže mají k severoamerickému kontinentu, kam také Grónsko geograficky spadá.²⁴⁴ Oteplování ostrova umožní snadnější přístup k surovinám, a to zejména k ropě, jejíž množství odhadla Americká geologická služba na 50 miliard barelů.²⁴⁵ Mnoho firem se proto začalo zajímat o oblasti severovýchodního a severozápadního Grónska. BP, Exxon, Japan National Oil

²³⁹ Seidler, s. 192.

²⁴⁰ „Act on Greenland Self-Government.“ Act No. 473, kap. 3, čl. 5, 8. 12. června 2009, *International Relations and Security Network, Primary Resources in International Affairs*, <http://www.isn.ethz.ch/isn/Digital-Library/Primary-Resources/Detail/?lng=en&id=120865> [01/11/2010].

²⁴¹ Mikkelsen, Aslaug, Oluf Langhelle (eds.) *Arctic Oil and Gas: Sustainability at Risk?* London: Routledge, 2008, s. 53.

²⁴² „Greenland Melt ‚Speeding Up‘.“ *BBC News*, 11. srpna 2006, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/science/nature/4783199.stm> [05/11/2010].

²⁴³ Beary, Brian. „Race for the Arctic.“ *Global Researcher*, 2008, vol. 2, no. 8, s. 215.

²⁴⁴ Ertel, Manfred. „Greenland Braces for Independence and Wealth.“ *Spiegel Online*, 11. prosince 2008, <http://www.spiegel.de/international/world/0,1518,590078,00.html> [01/11/2010].

²⁴⁵ Douglas, Humphrey, Aditi Kumar. „United Kingdom: Greenland–Hydrocarbon Licensing Opportunities.“ *Mondaq*, 15. března 2010, <http://www.mondaq.com/article.asp?articleid=95814> [01/11/2010].

Company, Shell, Statoil, Texaco a Nunaoil se v devadesátých letech spojily v projektu Kanumas²⁴⁶, aby společně financovaly geologický průzkum oblasti. Tyto firmy měly poté dostat přednost při udělování licencí na těžbu ropy. Aby byla dodržena dohoda se skupinou Kanumas, bude přidělování licencí rozděleno do dvou kol. První kolo, které bude zahájeno v roce 2012, je vyhrazeno pouze pro firmy z projektu Kanumas (mezitím se k původním sedmi připojil ještě Chevron). Druhé kolo pak bude otevřeno pro ostatní zájemce o těžbu a začne v roce 2013.²⁴⁷

Současný grónský ministr zahraničí Mininnguaq Kleist odhaduje, že cesta k samostatnosti by mohla být otevřena již během dvaceti let. Dánsko má podle něj samozřejmě velký zájem na tom, aby zůstalo přítomno v Arktidě – ať už z důvodu přístupu k nerostným surovinám či blízkosti Severozápadní cesty a strategického vojenského partnera – Spojených států. Američané totiž Grónsko využili již během druhé světové války a posléze i během studené války k umístění svých vojenských základen, z nichž nejznámější je dodnes fungující letecká základna v Thule. Prezident George W. Bush začlenil v roce 2004 radar na základně v Thule do amerického programu raketové obrany.²⁴⁸ Tyto strategické zájmy jsou nepochybně jedním z důvodů, proč je dánská vláda ochotna poskytovat Grónsku každoroční vysoké dotace.²⁴⁹

Na rozdíl od grónských politiků vidí dánský profesor Nikolaj Petersen nezávislost Grónska komplikovaněji. Pokud se stále bude zvyšovat politický a ekonomický význam Arktidy, obrana grónských zájmů bude vyžadovat zdroje nejen finanční, ale hlavně lidské, což v případě ani ne šedesátitisícové populace obývající zemi čtyřikrát větší než Francie rozhodně nebude jednoduché zajistit. Podle Petersena dojde naopak k prohloubení závislosti Grónska na Dánsku a dánská mocenská přítomnost v Arktidě bude spíše narůstat.²⁵⁰

Pokud opravdu dojde k osamostanění Grónska, bude se dle mého názoru ostrov snažit orientovat spíše na spolupráci se severoamerickým kontinentem. Každopádně se domnívám, že Grónsko čeká ještě dlouhá a komplikovaná cesta, jelikož v současné době opravdu není připraveno na nezávislost. Situace by se výrazně změnila v jeho prospěch,

²⁴⁶ Kalaallit Nunaat Marine Seismic Project – Mořský seizmický projekt „země všech Grónanů“.

²⁴⁷ Douglas, Kumar, „United Kingdom: Greenland–Hydrocarbon Licensing Opportunities.“

²⁴⁸ Petersen, „The Arctic as a New Arena for Danish Foreign Policy“, s. 37.

²⁴⁹ Kleist, „Greenland Is Getting Ready to Stand Alone.“

²⁵⁰ Petersen, „The Arctic as a New Arena for Danish Foreign Policy“, s. 38–39.

pokud by se grónské vládě podařilo zajistit si příjmy z těžby ropy z grónské výlučné ekonomické zóny a zbavila by se tak své závislosti na dánských dotacích.

7.5.1. Dánský požadavek na rozšíření kontinentálního šelfu

Dánsko ratifikovalo UNCLOS v roce 2004, musí proto svoje požadavky na rozšíření kontinentálního šelfu předložit do roku 2014. První dánský požadavek, týkající se oblasti severně od Faerských ostrovů, obdržela Komise pro vymezení kontinentálního šelfu 29. dubna 2009. Kodaň ještě plánuje předložit požadavky na oblasti jižně od Faerských ostrovů a severně, severovýchodně a jižně od Grónska.²⁵¹

Dánsko již uskutečnilo několik vědeckých expedicí, aby získalo potřebná data k předložení požadavků na rozšíření svého arktického kontinentálního šelfu. Od roku 2005 spolupracovalo spolu s Kanadou v rámci projektu LORITA²⁵². Vědci se snažili získat důkazy o tom, že Lomonosovův hřbet je spojen se severoamerickou pevninou. Protože se jednalo o spolupráci vědců z obou zemí, získaly Dánsko a Kanada společná data, která i společně analyzovaly a interpretovaly. Profesorka Elizabeth Riddell-Dixon se domnívá, že to zvýhodní obě země při rozhodování Komise pro vymezení kontinentálního šelfu, protože výsledky působí věrohodnějším dojmem, pokud se na nich shodli vědci ze dvou různých zemí.²⁵³

V létě 2007 Dánsko s Kanadou uskutečnily další společný výzkum s názvem LOMROG²⁵⁴ – tentokrát ještě ve spolupráci se Švédskem a za asistence ruského ledoborce *50 let Pobedy*. Cílem bylo získat potřebná data dokazující, že Lomonosovův hřbet je geologicky propojen s Grónskem. V roce 2009 pokračoval výzkum s názvem LOMROG II a třetí, poslední projekt před předložením dánského požadavku Komisi, je plánován na rok 2012 nebo 2013.²⁵⁵

²⁵¹ *Receipt of the Submission Made by the Kingdom of Denmark to the CLCS*. CLCS.28.2009.LOS, 20. srpna 2009, http://www.un.org/Depts/los/clcs_new/submissions_files/submission_dnk_28_2009.htm [04/11/2010].

²⁵² Lomonosov Ridge Test of Appurtenance – Zkouška příslušnosti Lomonosovova hřbetu.

²⁵³ Riddell-Dixon, Elizabeth. „Canada and Arctic Politics: The Continental Shelf Extension.“ *Ocean Development & International Law*, 2008, vol. 39, no. 4, s. 350.

²⁵⁴ Lomonosov Ridge off Greenland – Lomonosovův hřbet přiléhající ke Grónsku.

²⁵⁵ Hopper, John. *The Continental Shelf Project: An Overview of Research Activities in the Arctic Ocean on Behalf of the Kingdom of Denmark*. Prezentace z 11. listopadu 2010,

7.5.2. Spor o Hansův ostrov

Hansův ostrov se nachází mezi kanadským ostrovem Ellesmere a Grónskem v Kennedyho kanále v Naresově průlivu. Jedná se o pusté území o velikosti pouhých 1,3 km² (některé ledové kry plující kolem jsou větší než samotný ostrov). Ostrov si nárokují současně Kanada i Dánsko. Jedná se o jediný spor o pevninu v celé Arktidě.²⁵⁶

V roce 1973 spolu obě země uzavřely dohodu o vymezení mořské hranice mezi Grónskem a kanadskými arktickými ostrovy. Naresův průliv je místy široký pouze 25 km. Smlouva vytyčuje 127 bodů, mezi kterými jsou vedeny geodetické linie tvořící hranici. U Hansova ostrova je však čára přerušena, protože se Kanada s Dánskem nedohodly na jeho statutu.²⁵⁷

Na začátku 80. let udělila Kanada povolení těžařské společnosti Dome Petroleum zřídit výzkumnou stanici ke zkoumání důsledků narázů ker do pobřeží Hansova ostrova. Výzkum měl pomoci při konstrukci ropných plošin.²⁵⁸ Poté, co se o tomto rozhodnutí dozvěděli Dánové, přiletěl dánský ministr pro Grónsko Tom Høyem na ostrov, vztyčil zde dánskou vlajku a zanechal zde láhev s brandy a vzkaz: „Vítejte na dánském ostrově.“²⁵⁹

Kanadská vláda zaslala Dánsku protestní nótu. Dánové od té doby čas od času (v letech 1988, 1995, 2002, 2003, 2004) na ostrov přiletěli, vztyčili vlajku a zanechali láhev alkoholu. V roce 2005 to byla pro změnu Kanada, která vztyčila na Hansově ostrově státní vlajku a nechala zde láhev kanadské whisky a vzkaz: „Vítejte v Kanadě“.²⁶⁰

Tento teritoriální spor tedy doposud zůstával spíše v rovině jakéhosi přátelského pošťuchování. Nezdá se ovšem, že by jedna ze stran plánovala ustoupit druhé. Jak poznamenává profesor Kenn Harper, oba státy se dohodly, že sporný ostrov nemá vlastní pobřežní moře. Proto i kdyby jedna ze zemí ostrov získala, nerozšířila by tím

http://a76.dk/xpdf/JRH_Polarforskerdagen_November_2010.pdf [22/11/2010].

²⁵⁶ Byers, s. 24.

²⁵⁷ Byers, s. 22; Sale, Potapov, s. 102; Dufresne, Robert. „Canada's Legal Claims Over Arctic Territory and Waters.“ *PRB 07-39E*. 6. prosince 2007,

<http://www2.parl.gc.ca/Content/LOP/ResearchPublications/prb0739-e.htm#controversy> [24/10/2010].

²⁵⁸ Byers, s. 26.

²⁵⁹ Harper, Kenn. *Hans' History*. <http://www.canadiangeographic.ca/hansIsland/background.asp> [24/10/2010].

²⁶⁰ Byers, s. 27.

nijak své právo na rybolov nebo na těžbu ropy. Harper se domnívá, že za kanadskou neústupností je tedy spíše obava, že ztráta nároku na Hansův ostrov by mohla znamenat precedens ve sporu o status Severozápadní cesty.²⁶¹ Tuto tezi však odmítá Michael Byers, který tvrdí, že spor o Hansův ostrov a otázka Severozápadní cesty jsou dvě naprosto rozdílné otázky.²⁶²

Podle mého názoru jde v případě Hansova ostrova spíše o politikum – ostrůvek o velikosti 1,3 km² sehrává symbolickou úlohu v arktické politice obou zemí. Vzhledem k důrazu, který Kanada klade na svou severní identitu, by případné uznání dánské suverenity nad ostrovem zcela jistě nemělo příznivý ohlas u kanadské veřejnosti a na politiky, kteří ve svých volebních programech operují s tématem arktické suverenity, by celá událost vrhla špatné světlo. Předpokládám, že většinovému dánskému obyvatelstvu naopak osud Hansova ostrova neleží na srdci zdaleka tolik jako dánským politikům. Svou roli zde možná hraje i nejistá budoucnost Grónska. Pokud si Gróňané prosadí nezávislost, ztratí Dánsko možnost vznášet jakékoli nároky na arktickou oblast. Domnívám se přitom, že ztráta Hansova ostrova by pro Grónsko mohla být dalším impulsem pro odtržení od Dánska.

Kromě sporu o Hansův ostrov se Kanada a Dánsko neshodly v otázce části Lincolnova moře²⁶³ o rozloze 200 km². Spor trvá rovněž od roku 1973, kdy obě země vytyčily hranici mezi Grónskem a ostrovem Ellesmere. V případě Lincolnova moře jde ale pouze o marginální spor, na rozdíl od (médií) neustále připomínaného Hansova ostrova.²⁶⁴

S ostatními arktickými státy Dánsko hraniční spory nemá. Hranice kontinentálního šelfu a zón rybolovu mezi Grónskem a Islandem v průlivu Fram dohodly oba státy v roce 1997. S Norskem muselo Dánsko řešit dva případy – hranici mezi Grónskem a norským ostrovem Jan Mayen (připojen k Norsku roku 1929) a hranici mezi Grónskem a Špicberky (norská suverenity uznána mezinárodní dohodou z roku 1920). První případ byl vyřešen Mezinárodním soudním dvorem v roce 1993

²⁶¹ Harper, *Hans' History*.

²⁶² Byers, s. 28.

²⁶³ Lincolnovo moře se nachází při severním ústí Naresova průlivu, mezi nejsevernějším bodem Kanady (mys Columbia) a severním Grónskem.

²⁶⁴ „Canada and Denmark Will Try to Solve Decades Long Arctic Dispute.“ *Arctic Focus*, <http://arcticfocus.com/2010/03/27/canada-and-denmark-will-try-to-solve-decades-long-arctic-dispute/> [25/10/2010].

a následně bilaterální dohodou z roku 1995. Hranice mezi Grónskem a Špicberky byla vytyčena v roce 2006.²⁶⁵

To, jestli Dánsko v budoucnu zůstane arktickým státem, záleží na tom, zda se Grónsko osamostatní. V současné době Kodaň tvrdí, že grónské nezávislosti bránit nebude, je však třeba si uvědomit, že nyní je téměř jisté, že se ostrov bez dánské pomoci neobejde. Bude zajímavé sledovat, zda v případě, že Grónsko bude skutečně připraveno k odtržení, budou Dánové této myšlence stále příznivě nakloněni. V době, kdy bude samostatnost Grónska aktuální, bude možná problém s nedostatkem energetických zdrojů již mnohem vyhrcořenější a Dánsko se tak dle mého názoru nebude chtít dobrovolně vzdát oblastí bohatých na nerostné suroviny.

²⁶⁵ Holtsmark, Smith-Windsor, s. 89.

7.6. Původní obyvatelé

Posledním aktérem dění v Arktidě, zmíněným podrobněji v této části práce, jsou původní obyvatelé polárních oblastí. V arktickém Rusku žije 41 různých původních národů, které dohromady čítají na 250 000 lidí. Další početnou skupinou je 150 000 Inuitů, žijících na Aljašce, v Kanadě, Grónsku a Rusku. V Laponsku, které se rozprostírá na severu Norska, Švédska, Finska a evropské části Ruska, žije 70 000 Sámů (dříve nazývaných Laponci). Na Aljašce a v Kanadě najdeme 42 000 athabaských Indiánů a 9 000 členů komunity Gwich'in. A na aljašských Aleutských ostrovech a ve východním Rusku žije 17 000 Aleutů.²⁶⁶

Podobně jako v jiných oblastech světa byli i původní obyvatelé Arktidy po staletí diskriminováni, ačkoliv měli oproti domorodým národům žijícím v úrodnějších krajinách jistou výhodu v tom, že o jejich půdu v drsném arktickém podnebí nebyl takový zájem. Přesto byli nuceni k různým formám asimilace, která se projevovala například v Sovětském svazu masivní rusifikací a vedla téměř k zániku mnoha původních kultur a jazyků. Sámové ve Skandinávii byli naopak spíše ignorováni a byli považováni za méněcenné a nekulturní, popřípadě byli (stejně jako například kanadští Inuité) systematicky christianizováni. Kanadští Inuité (nebo spíše jimi obývané území) začali být pro vládu v Ottawě zajímaví až za druhé světové války a následně studené války. Kanada a Spojené státy se obávaly útoku ze severu, proto byly v Arktidě stavěny radarové stanice a přístávací dráhy. V roce 1953 kanadská vláda násilně přesídlila několik inuitských rodin ze severního Québecu do Resolute na Cornwallisově ostrově, aby byla zajištěna kanadská přítomnost v Arktidě v případě sovětské invaze.²⁶⁷

V posledních desetiletích se původním obyvatelům podařilo dosáhnout různých forem samosprávy a práva na sebeurčení. V roce 1971 dostali původní obyvatelé Aljašky od americké vlády 962,5 miliónu dolarů a 44 miliónů akrů aljašské půdy (téměř 180 000 km², což představuje asi desetinu rozlohy Aljašky) jako kompenzaci za těžbu ropy v Prudhoe Bay.²⁶⁸ Inuité, kteří tvoří v Grónsku 90 % populace, získali v roce 1979 od dánské vlády samosprávu a v roce 2008 ji ještě rozšířili. V roce 1999 vzniklo

²⁶⁶ Beary, s. 221.

²⁶⁷ Ebinger, Zambetakis, s. 1219–1220.

²⁶⁸ *Alaska Native Claims Settlement Act*. 18. prosince 1971, <http://www.lbblawyers.com/ancsatoc.htm> [30/11/2010].

rozdělením Severozápadních teritorií nové kanadské teritorium Nunavut, které je obýváno z 85 % původními obyvateli.²⁶⁹ Norští Sámové mají od roku 1989 vlastní parlament.²⁷⁰

Přesto si ale původní obyvatelé stěžují, že v otázkách těžby ropy a dalšího využívání jejich území či přilehlých moří jsou svými vládami zpravidla ignorováni. Zástupce Sámů v norském parlamentu, Gun-Britt Retter, prohlásil: „Dříve jsme platili daně čtyřem různým vládám – norské, švédské, dánské a ruské. Dnes naše vlády pronášejí hezké proslovy o tom, že původní obyvatelé mají právo na svou kulturu. Ale nedají nám základ pro naši kulturu – naši zem. Nemáme právo vetovat těžbu, ale nemáme ani právo na zisk z ní.“²⁷¹

Práva původních obyvatel se navíc liší stát od státu. Sámové ve Skandinávii mají výrazně lepší postavení než Sámové v Rusku. Retter si stěžuje, že ruská vláda se vůbec neohlíží na práva Sámů a kvůli těžbě surovin buduje rozsáhlou infrastrukturu, která například znemožňuje migraci sobů, na jejichž lovu jsou Sámové závislí.²⁷²

Ropné společnosti často těží v oblastech obývaných původními obyvateli na základě různých povolení, licencí a nájemních smluv, které ale získávají od národních vlád – původní obyvatelé do tohoto procesu nemají možnost příliš zasahovat. Není to však případ všech zemí – například v kanadském teritoriu Nunavut a na Aljašce byly nároky původních obyvatel vypořádány, a proto se v některých oblastech stává, že ropné společnosti musí vyjednávat povolení k těžbě přímo s inuitskými majiteli pozemků.²⁷³

Změny klimatu proměňují i životní prostředí, na které jsou původní obyvatelé zvyklí. Tání permafrostu způsobuje propadání vesnic a komunikací, oteplování moří má dopady na množství a výskyt různých druhů ryb. Tradiční způsob obživy, lov velryb, mrožů či sobů karibu, je ohrožen. Původní obyvatelé ztrácejí schopnost odhadnout, jaké období přichází, jelikož výkyvy podnebí jsou nepředvídatelné. Sobi karibu mění své migrační trasy, protože tání ledu jim znemožňuje přechod řek. Dříve si sobi během zimy

²⁶⁹ Keskitalo, E. C. H. *Negotiating the Arctic*. New York, London: Routledge, 2004, s. 136.

²⁷⁰ „The Rights of Arctic Peoples: Not a Barren Country.“ *The Economist*, 16. července 2009, http://www.economist.com/node/14031276?story_id=14031276 [2/12/2010].

²⁷¹ Beary, s. 220.

²⁷² *Ibid.*, s. 221.

²⁷³ Mikkelsen, Langhelle, s. 294.

vyhrabávali ze sněhu lišejníky, nyní ale v zimním období často prší, déšť na zemi zamrzá a sobi se k lišejníkům nedostanou.²⁷⁴

Ráz krajiny se výrazně mění i kvůli těžbě surovin. Na Aljašce způsobila těžba ropy v Prudhoe Bay a stavba Aljašského ropovodu rapidní úbytek sobů karibu. Tradiční komunita Gwich'in, která je závislá na lovu těchto zvířat, je proto hlavním oponentem těžby v ANWR. Dřívější aljašský biskup episkopální církve Mark MacDonald²⁷⁵ dlouhodobě působil mezi Gwich'in a obhajoval jejich zájmy, což přispívalo k jeho neoblíbenosti i v rámci jeho vlastní církve (členem jeho diecéze byl i senátor Ted Stevens). Podle MacDonalda se „lidé cítí špatně kvůli tomu, jak se předešlé generace chovaly k původnímu obyvatelstvu, ale stejně budou obhajovat zničení životního stylu Gwich'in pro pár galonů plynu. Myslí si, že by se Gwich'in měli přizpůsobit americkému způsobu života.“²⁷⁶

Původní obyvatelé jsou nicméně zastoupeni v několika mezinárodních organizacích. Inuitská cirkumpolární rada vznikla v roce 1977 a reprezentuje 150 000 Inuitů ze čtyř států (Kanada, Spojené státy, Rusko, Dánsko).²⁷⁷ Sámská rada byla založena již v roce 1956, RAIPON (Ruská asociace původních obyvatel severu) v roce 1990, Aleutská mezinárodní asociace v roce 1998, Mezinárodní radu Gwich'in v roce 1999, Arktická athabaská rada v roce 2000. Jak už bylo zmíněno, všechny tyto organizace jsou zastoupeny v Arktické radě jako její stálí účastníci.

Inuitská cirkumpolární rada vydala v dubnu 2009 deklaraci o arktické suverenitě. Inuité v ní požadují právo svobodně si určit svůj politický status, rozhodovat o svém ekonomickém, sociálním a jazykovém rozvoji a volně disponovat se svým přírodním bohatstvím a zdroji. Rozvoj těžebního průmyslu v Arktidě musí zaručit zlepšení ekonomické a sociální situace Inuitů a musí být bezpečný z ekologického hlediska. Deklarace rovněž kritizuje poslední vývoj mezinárodní spolupráce v Arktidě,

²⁷⁴ Cílek, Václav. „Jaro na Severu.“ *Respekt.cz*, 7. června 2009, [http://respekt.ihned.cz/?p=R00000_d&article\[id\]=37338800](http://respekt.ihned.cz/?p=R00000_d&article[id]=37338800) [2/12/2010].

²⁷⁵ Mark MacDonald byl sedmým biskupem aljašské episkopální církve v letech 1997–2007. Od roku 2007 působí jako první biskup kanadské anglikánské církve pro původní obyvatelstvo.

²⁷⁶ Standlea, David M. *Oil, Globalization, and the War for the Arctic Refuge*. Albany: State University of New York Press, 2006, s. 134.

²⁷⁷ *Inuit Circumpolar Council*. http://inuitcircumpolar.com/index.php?auto_slide=&ID=16&Lang=En&Parent_ID=¤t_slide_num= [2/12/2010].

kdy na konferenci v Ilulissatu v květnu 2008 nebyli pozváni zástupci původních obyvatel a otázka jejich práv nebyla vůbec projednávána.²⁷⁸

Ačkoliv se postavení původních obyvatel Arktidy v poslední době do jisté míry zlepšilo, obávám se, že jakmile by došlo k celosvětové energetické krizi, půjdou jejich zájmy stranou. Dnes si vlády ještě můžou dovolit uplatňovat politickou korektnost a vstřícnost vůči požadavkům domorodců na získání více pravomocí. V okamžiku, kdy budou potřebovat zajistit svému většinovému obyvatelstvu nový přístup ke zdrojům, se však zřejmě na práva původních obyvatel příliš ohlížet nebudou.

²⁷⁸ *Circumpolar Inuit Declaration on Arctic Sovereignty*. 28. dubna 2009, <http://www.itk.ca/circumpolar-inuit-declaration-arctic-sovereignty> [2/12/2010].

8. Multilaterální jednání

8.1. Konference v Ilulissatu

V důsledku pozdvižení, které způsobila ruská expedice Arktika 2007, se na pozvání Dánska sešli ve dnech 27.–29. května 2008 zástupci pěti arktických států v grónském Ilulissatu. Konferenci již před jejím zahájením provázely diplomatické třenice a neshody. Finsko, Švédsko a Island nebyly na jednání pozvány, ačkoliv jsou členy Arktické rady, a cítily se proto odstrčeny, stejně jako zástupci původních obyvatel. Podle některých komentátorů také nebylo nejvhodnější, že Spojené státy vyslaly na toto vrcholné setkání „pouze“ náměstkyně ministryně zahraničních věcí Johna Negroponteho a Kanadu zastupoval „pouze“ ministr přírodních zdrojů Gary Lunn. Ostatní státy přitom reprezentovali ministři zahraničí – Sergej Lavrov (Rusko), Jonas Gahr Støre (Norsko) a Per Stig Møller (Dánsko). Za hostitelskou zemi se zúčastnil ještě grónský premiér Hans Enoksen.²⁷⁹

Účastníci ilulissatské konference se společně usnesli na textu deklaráce, v němž stojí: „Mořské právo stanovuje důležitá práva a závazky týkající se vymezení vnějších hranic kontinentálního šelfu, ochrany mořského prostředí, včetně oblasti pokrytých ledem, práva pokojné plavby, mořského vědeckého výzkumu a dalšího využití moří. Zůstáváme vázáni tímto právním rámcem a závazkem řádného urovnání jakýchkoli případných překrývajících se nároků.“²⁸⁰ Dále se státy zavázaly úzce spolupracovat v otázkách ochrany životního prostředí, vědeckého výzkumu, při výměně dat, jakož i při případných pátracích a záchranných akcích.²⁸¹

Hans Corell, bývalý zástupce generálního tajemníka OSN pro právní otázky, upozornil na to, že v textu *Ilulissatské deklaráce* se její autoři vyvarovali přímého

²⁷⁹ Seidler Christoph, Holger Dambeck. „Gipfel in Grönland. Kalter Krieg um die Arktis beginnt.“ *Spiegel Online*, 27. května 2008, <http://www.spiegel.de/wissenschaft/natur/0,1518,555697,00.html> [14/07/2010].

²⁸⁰ *The Ilulissat Declaration*. Arctic Ocean Conference, Ilulissat, Greenland, 27–29 May 2008, http://www.oceanlaw.org/downloads/arctic/Ilulissat_Declaration.pdf [14/07/2010], překlad autorky.

²⁸¹ *Ibid.*

odkazu na UNCLOS. Podle něj tak učinili kvůli Spojeným státům, které stále ještě smlouvu neratifikovaly.²⁸²

Je pravdou, že místo explicitního odkazu na UNCLOS se deklarace odvolává na existenci „rozsáhlého mezinárodního právního rámce“, který je nicméně pro státy závazný a není potřeba jej nijak upravovat pro arktické záležitosti. Domnívám se, že pět arktických států se vydáním ilulissatské deklarace především vzájemně ujistilo, že nároky na území Severního ledového oceánu zůstanou pouze jejich záležitostí. Tím de facto odmítly hlasy některých dalších aktérů, volajících po nové arktické smlouvě. Proto také Dánsko pozvalo jen státy zainteresované na rozdělení Severního ledového oceánu, což Finsko ani Švédsko nejsou. Původní obyvatelé zase nemají pravomoc nijak zasahovat do procesu podávání požadavků na rozšíření kontinentálního šelfu, a proto i oni byli z jednání vynecháni.

8.2. Konference v Ottawě

Summit o Arktidě v Ottawě, který se konal v březnu 2010, navázal na ilulissatskou konferenci. Účastníky bylo opět pouze pět arktických států. Hlavním výstupem konference byla bohužel spíše kritika Kanady ze strany Spojených států kvůli opomenutí ostatních klíčových aktérů. Hillary Clintonová tuto skutečnost ve svém projevu pořadatelům ostře vytkla, přičemž se nezastala pouze Islandu, Finska a Švédska, ale zejména zástupců původních obyvatel. Jednalo se o poměrně ojedinělou situaci z hlediska přístupu k původním obyvatelům, jelikož Clintonová obhajovala zájmy minoritního nestátního aktéra (původních obyvatel) na úkor hlavního amerického obchodního spojence (Kanady). Její projev byl do jisté míry potvrzením kontinuity nové americké arktické politiky, kterou Obamova administrativa převzala po prezidentu Bushovi.²⁸³ Opomenutí členové Arktické rady se nicméně i přesto obávají, že konference v Ilulissatu a v Ottawě se stanou precedentem pro další pravidelná setkání

²⁸² Corell, Hans. „The Arctic: An Opportunity to Cooperate and Demonstrate Statesmanship.“ *Vanderbilt Journal of Transnational Law*, 2009, vol. 42, no. 4, s. 1067.

²⁸³ Zellen, Barry. „Cold Front: Hillary, Ottawa, and the Inuit: A Year after the Inuit Re-Assert their Sovereignty, Washington Takes Their Side.“ *Journal of Military and Strategic Studies*, 2010, vol. 12, no. 3, s. 9.

pouhých pěti arktických pobřežních států, která tak vytvoří konkurenci setkáním širší Arktické rady.²⁸⁴

8.3. Konference v Moskvě

V září 2010 proběhla v Moskvě konference s názvem „Arktida – území dialogu“, na níž se z celého světa sjelo přes 300 delegátů. Jejím cílem bylo podle západních novinářů zabránit tomu, aby se Arktida stala zdrojem a dějištěm mezinárodních konfliktů²⁸⁵, zatímco podle ruské zpravodajské agentury ITAR-TASS bylo cílem nalézt cestu k rozšíření mezinárodních styků a k prohlášení Arktidy za oblast míru a spolupráce.²⁸⁶

Rusko jako hostitelská země projevilo velmi vstřícný a nekonfliktní postoj. Ruský polárník a politik Artur Čilingarov, velitel expedice Arktika 2007, který doposud vždy vystupoval velmi razantně v otázce ruských nároků na území Arktidy, smířlivě prohlásil: „Chtěli bychom se pokusit nalézt vzájemně přijatelné řešení.“²⁸⁷ Sergej Šojgu, ruský ministr pro mimořádné situace, řekl: „Žijeme v době globálních ekologických změn a jedním z jejích ukazatelů je právě arktická oblast. Jsem přesvědčen, že musíme použít všechny naše prostředky ke zkoumání a zachování přírodního dědictví v Arktidě.“²⁸⁸ Řeč pronesl i premiér Vladimir Putin, který hovořil o duchu partnerství, jenž prý v Arktidě vyřeší všechny problémy.²⁸⁹

Někteří komentátoři vítají příznivý obrat v ruském postoji k Arktidě, není však možné tento obrat odvozovat pouze z diplomatických proslovů na konferencích. Rusko

²⁸⁴ Woods, Allan. „Canada Gets Cold Shoulder at Arctic Meeting.“ *The Star*, 29. března 2010, <http://www.thestar.com/news/canada/article/787178--canada-gets-cold-shoulder-at-arctic-meeting> [2/12/2010].

²⁸⁵ „Arctic Summit in Moscow Hears Rival Claims.“ *BBC Online*, 22. září 2010, <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-11387175> [27/09/2010].

²⁸⁶ „Over 300 Specialists on Arctic Region Gather in Moscow.“ *ITAR-TASS*, 22. září 2010, <http://www.itar-tass.com/eng/level2.html?NewsID=15517832&PageNum=1> [27/09/2010].

²⁸⁷ Seidler, „Arktis-Konferenz. Moskaus eiskalte Charmeoffensive.“

²⁸⁸ „V Moskvě se státy dohadují, komu by mělo patřit dno Arktidy.“ *ČT24*, 22. září 2010, <http://www.ct24.cz/svet/102227-v-moskve-se-staty-dohaduji-komu-by-melo-patrit-dno-arktity/> [27/09/2010].

²⁸⁹ „Bitvy o Arktidu se svádět nebudou, uklidňuje Putin.“ *Týden*, 23. září 2010, http://www.tyden.cz/rubriky/zahranici/rusko-a-okoli/bitvy-o-arktidu-se-svadet-nebudou-uklidnuje-putin_181872.html [27/09/2010].

sice dávalo za příklad svého vstřícného přístupu nedávné ukončení sporu o území v Barentsově moři s Norskem, nicméně pouhý týden před moskevským summitem došlo k incidentu, který se rozhodně nedal považovat za zcela bezvýznamný. Ruský vojenský letoun přelétl 50 metrů nad palubou americké fregaty *USS Taylor* plující v Barentsově moři, přičemž podobný incident zopakoval následující den ruský vrtulník. Americká fregata byla přitom na cestě z ruského Murmansku, kde se zúčastnila oslav spolupráce obou zemí během druhé světové války.²⁹⁰

Rusko se tedy na jednu stranu snaží projevit ochotu ke spolupráci (viz urovnání sporu v Barentsově moři s Norskem), na druhou stranu jedná poněkud nevypočitatelně. Domnívám se, že by ostatní státy neměly příliš důvěřovat diplomatickým projevům ruských představitelů a spíše než na ně by se měly zaměřit na analýzu ruské arktické strategie a její implementace. Jak navíc vyplývá z uvedených tří příkladů, konference o Arktidě jako takové nemají příliš velký dopad a zůstávají tak spíše mezinárodními fóry k pronášení obecných projevů o nutnosti spolupráce a zajištění ochrany životního prostředí v Arktidě.

²⁹⁰ Osborn, Andrew. „Russian Jets Buzz US Navy Frigate in Arctic in Cold War-style Show of Force.“ *Telegraph*, 20. září 2010, <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/russia/8014097/Russian-jets-buzz-US-navy-frigate-in-Arctic-in-Cold-War-style-show-of-force.html> [27/09/2010] / „Ruský letoun postrašil v Arktidě americkou fregatu jako za studené války.“ *iDnes*, 21. září 2010, http://zpravy.idnes.cz/rusky-letoun-postrasil-v-arktide-americkou-fregatu-jako-za-studene-valky-1rj-/zahranicni.asp?c=A100921_190122_zahranicni_stf [27/09/2010].

9. Závěr

Předkládaná diplomová práce se pokusila ukázat význam Arktidy v současných mezinárodních vztazích. Pět států hraničících se Severním ledovým oceánem (Kanada, Spojené státy, Rusko, Norsko a Dánsko) má právo na využívání jeho částí. Podle Úmluvy OSN o mořském právu z roku 1982 má každý pobřežní stát nárok na dvoustemílovou výlučnou ekonomickou zónu, ve které má pravomoc nad nerostným bohatstvím, rybolovem a regulací znečištění. Dále mají státy možnost rozšířit svou výlučnou ekonomickou zónu až na 350 námořních mil, pokud prokáží, že kontinentální šelf daného státu přesahuje dosavadní vymezení zóny. O rozšíření rozhoduje Komise pro vymezení kontinentálního šelfu, která státům vydává doporučení.

Arktické státy postupně Komisi podávají požadavky na rozšíření svých kontinentálních šelfů. Rusku, které jako první podalo žádost v roce 2001, Komise nevyhověla a Rusové proto shromažďují data pro doplnění své žádosti. Norsko již dosáhlo rozšíření svého šelfu ve třech oblastech, nicméně ponechává si možnost dalších žádostí. Kanada a Dánsko se chystají předložit své požadavky v roce 2013, resp. 2014. Pátý arktický stát, Spojené státy, dosud neratifikoval UNCLOS, proto nemůže požádat o rozšíření svého kontinentálního šelfu. Mnohaleté snahy obhájců úmluvy by ale mohly v brzké době vyústit v její přijetí Senátem, a proto Američané již provádějí výzkumné expedice za účelem shromáždění potřebných dat.

Požadavky na rozšíření kontinentálního šelfu podávají Komisi státy z celého světa. Požadavky arktických států jsou ale odlišné v tom, že Arktida byla donedávna nezajímavým územím, které bylo považováno za prakticky nevyužitelné. S klimatickými změnami a táním arktického ledu se však okolním státům odkrývají nové možnosti jeho využití. Odborníci odhadují, že ve dně Severního ledového oceánu se nacházejí obrovské zásoby ropy, zemního plynu a dalších nerostných surovin. Je tedy pochopitelné, že se okolní státy snaží získat co největší území Arktidy pod svoji svrchovanost.

Zatím se však nejedná o „závod o Arktidu“, jak tvrdí mnohá média. Státy postupují v souladu s UNCLOS, případně řeší vzájemné hraniční spory bilaterálně.

I arktický výzkum probíhá ve většině případů v rámci spolupráce mezi státy. Jako mezinárodní fórum byla zřízena Arktická rada a v posledních letech probíhají i konference o arktických záležitostech. Více prostoru a pravomocí získávají i původní obyvatelé Arktidy, byť jejich role v rozhodovacích procesech o využívání regionu zůstává nadále omezená.

Kromě snazšího přístupu k nerostnému bohatství se s oteplováním arktických moří otevírají i nové možnosti pro námořní dopravu. Zatímco noviny přinášejí zprávy o tom, že Severozápadní a Severovýchodní cestou bude brzy proplouvat množství obchodních lodí, které tak ušetří čas i náklady, většina odborníků je ve svých předpovědích zdrženlivější. V nejbližší době sice budou obě námořní trasy pravděpodobně bez ledu, ovšem pouze po několik dní v roce. Aby se obchodním společnostem pravidelná plavba Arktidou vyplatila, musel by led roztát na větší část roku a plavba by musela být zbavena stávajících bezpečnostních rizik. Toho se ale v nejbližších desetiletích při současném trendu oteplování nedočkáme.

Domnívám se, že rovněž těžba surovin z arktického mořského dna je spíše otázkou vzdálené budoucnosti. V současné době by se nákladné technologické postupy a rizika těžby těžbařským společnostem nevyplatily. Nicméně v případě, že v budoucnu dojde k vyčerpání dosavadních ložisek ropy a zemního plynu a jejich cena se dramaticky zvýší, bude zřejmě těžba v Arktidě nevyhnutelně následovat. Proto je podle mého názoru vhodné stanovit a vyrovnat územní nároky jednotlivých států co nejdříve, dokud vztahy mezi státy nejsou příliš vyhrocené kvůli naléhavému nedostatku surovin.

Třebaže se totiž dosud všechny arktické státy v zásadě drží platných zákonů a dohod, nemůžeme vyloučit, že se jejich přístup nezmění. Problém spatřuji ve skutečnosti, že Komise pro vymezení kontinentálního šelfu vydává pouze doporučení. Zatím je sice státy respektují, ale v případě, že by potřebovaly zajistit svou energetickou bezpečnost, může dojít v jejich přístupu k zásadním změnám. Komise navíc nemá prostředky donutit vlády k tomu, aby se jejími doporučeními řídily. Konflikty o vymezení hranic tedy nemůžeme do budoucna vyloučit.

Jasnou řečí hovoří také arktické strategie, které většina z arktických států v posledních několika letech přijala. Nejprůmočařeji působí bezpečnostní strategie Ruska, které počítají s možnými ozbrojenými konflikty kvůli energetickým zdrojům. Rusko ostatně počítá s rozmístěním vojenských jednotek v Arktidě. Moskva nikterak

neskrývá své ambice zachovat si svou pozici přední arktické velmoci, přičemž Arktida se má do roku 2020 stát hlavní strategickou oblastí pro získávání surovin. Předpoklady pro dosažení tohoto cíle má Rusko relativně dobré vzhledem k rozvinuté infrastruktuře i největšímu počtu ledoborců na světě. K těžbě ropy a plynu z arktických moří mu chybí spíše moderní technologie a know-how, které má však možnost získat díky úzké spolupráci s Norskem.

Spojené státy kladou ve své strategii důraz spíše na spolupráci mezi státy, nicméně rovněž považují za nutné zajistit americké zájmy i vojenskou přítomnost v Arktidě. Zdůrazněna je nutnost ratifikovat UNCLOS, jelikož bez tohoto kroku není možné podat požadavek na rozšíření kontinentálního šelfu. Strategie uvádí jako prioritu rovněž vyřešení hraničních sporů s Kanadou v Beaufortově moři a s Ruskem v Čukotském moři.

Kanadské vládě jde zejména o udržení statutu Severozápadní cesty jako svých vnitřních vod a větší zapojení kanadských jednotek v arktické oblasti do zajišťování národní bezpečnosti. Aby mohli Kanadčané v budoucnu využívat arktické surovinové bohatství, musejí investovat do výstavby infrastruktury. Kromě sporu se Spojenými státy nemá Kanada vyřešenou otázku Hansova ostrova, což se ale jeví být spíše marginální záležitostí vzhledem k velikosti ostrova i k tomu, že okolní vody už mezi Dánsko a Kanadu rozděleny jsou.

Norsko, které je na tom z arktických států nejlépe, co se týče zkušeností s těžbou ropy v extrémních podmínkách, si potřebuje zajistit přístup k novým ropným ložiskům, protože ta dosavadní se pozvolna vyprazdňují. Norsko navíc nemá příliš mnoho jiných možností expanze, a proto se pochopitelně ve své strategii zaměřuje primárně na Arktidu. S některými signatáři *Špicberské dohody* se Norsko dlouhodobě neshodne v otázce statutu výlučné ekonomické zóny kolem těchto ostrovů. Jako sousední země Ruska považuje celkem logicky za nutné pokračovat ve spolupráci s ním. Dosavadní spolupráce navíc přinesla úspěch v podobě vyřešení čtyřicetiletého sporu o námořní hranici v Barentsově moři.

Dánsko se sice snaží o rozšíření grónského kontinentálního šelfu, ale sama budoucnost Dánů jako arktického národa je nejistá. Grónsko postupuje pomalými kroky k nezávislosti, k níž by mu dopomohly právě příjmy z těžby surovin. Kodaň se oficiálně nebrání úplnému odtržení Grónska, poukazuje nicméně na skutečnost, že v současnosti

je ostrov z velké části závislý na dotacích dánské vlády. Veškerý arktický výzkum je rovněž placen Dány.

Dalším aktérem, který ale pravděpodobně nebude mít velký vliv na rozdělení Arktidy, je původní obyvatelstvo. Tomu se v poslední době podařilo dosáhnout určitého pokroku v získání samosprávy či větších pravomocí. Na mezinárodní úrovni mají původní národy sice své zastoupení coby stálí účastníci v Arktické radě, otázky námořních hranic či vymezení kontinentální šelfu ale zůstávají v pravomoci národních vlád, stejně tak jako těžba surovin.

Budoucí vývoj Arktidy závisí na mnoha okolnostech. Dokud nebude hrozit energetická krize, státy nebudou mít důvod vést o Arktidu zásadní spory a spokojí se prozatím s územím, které jim náleží podle UNCLOSu. Pokud však v budoucnosti vzrostou ceny surovin a dosud využívaná ložiska ropy a zemního plynu přestanou stačit k pokrytí spotřeby, budou se jednotlivé státy snažit získat zdroje jiným způsobem. V případě Arktidy zřejmě nejprve v rámci svých výlučných ekonomických zón a posléze v rozšířeném kontinentálním šelfu. Budou však potřebovat nové technologie pro těžbu v takto náročných podmínkách. Může se také stát, že se státy přestanou ohlížet na doporučení Komise a začnou využívat zdroje buď z mořského dna za hranicí své zóny, anebo přímo v zóně jiného státu. V takových případech by do hry výrazně vstupovaly mocenské a silové faktory a postavení jednotlivých států.

V každém případě bude důležité, jak rychle (a zda vůbec) bude postupovat oteplování Arktidy. Nynější prognózy klimatologů sice počítají s roztáním arktického ledu během několika dekád, nemůžeme ale vyloučit možnost, že současné klimatické změny mohou být jen přechodné. V tom případě by se také mohlo stát, že oteplování ustane, Arktida se opět stane oblastí věčného ledu a její význam rapidně poklesne.

10. Summary

In recent years several factors changed the importance of the Arctic in international relations. Firstly, the rapid melting of Arctic ice cover opened potential access to vast natural resources within the Arctic Ocean seabed. It is estimated that the Arctic may contain one quarter of world's undiscovered reserves of oil and gas. Secondly, the water ways along the Russian and Canadian northern coasts became ice-free, although so far just for few days every year. Should the Arctic Ocean continue to melt, then in several decades the Northern Sea Route and the Northwest Passage could become navigable for greater part of the year. This would shorten the journey distance from Europe to Asia by as much as forty percent, thereby cutting travel times and shipping costs.

Finally, as the Arctic does not belong to any single country, there has been an increasing interest among the Arctic rim states, which have been working on delineating their maritime boundaries in order to ensure their territorial claims. This process has proceeded in accordance with the international legal framework as established by the 1982 United Nations Convention on the Law of the Sea (UNCLOS). Coastal states are entitled to a 200-nautical mile exclusive economic zone (EEZ) around their coastline. However, should they be able to prove that their continental shelf reaches beyond that zone, they can extend their rights up to 350 nautical miles. The Arctic states have been collecting data for their submissions to the Commission on the Limits of the Continental Shelf, which consequently makes recommendations in respect to the demarcation of territorial borders. In 2001, Russia claimed an extensive territory beyond its EEZ; the Commission, however, had neither approved nor rejected the claim and asked the Russians to provide more evidence. So far, the only Arctic state to succeed in its submission has been Norway in 2009.

The gathering and collection of data by the Arctic states has led to an increased activity in the Arctic Ocean. The world media have tended to substantially expand their coverage of these events and to liken this process to a „race for the Arctic“. This thesis has shown that thus far all the states involved have acted according to the international law. However, should a global energy crisis ensue, then conflicts for the disputed Arctic

territory may emerge. The Arctic strategies issued by the Arctic states governments have clearly stated the importance of this region for the respective states and their willingness to secure their interests in any way, including by military means.

11. Použitá literatura a prameny

Primární prameny

Dokumenty

- „Act on Greenland Self-Government.“ Act No. 473, 12. června 2009, *International Relations and Security Network, Primary Resources in International Affairs*, <http://www.isn.ethz.ch/isn/Digital-Library/Primary-Resources/Detail/?lng=en&id=120865> [01/11/2010].
- „Agreed Minutes on the Delimitation of the Continental Shelf beyond 200 Nautical Miles between the Faroe Islands, Iceland and Norway in the Southern Part of the Banana Hole of the Northeast Atlantic.“ *Ministry of Foreign Affairs*, 21. září 2006, http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/dok/lover_regler/retningslinjer/2006/Agreed-Minutes.html?id=446839 [08/11/2010].
- *Agreement between the United States of America and the Union of Soviet Socialist Republics on the maritime boundary, 1 June 1990.* <http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/TREATIES/USA-RUS1990MB.PDF> [29/11/2010].
- *Agreement Relating to the Implementation of Part XI of the United Nations Law of the Sea.* [http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N94/332/98/PDF/N9433298.pdf?OpenElement](http://daccess-dds.ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N94/332/98/PDF/N9433298.pdf?OpenElement) [25/11/2010].
- *Alaska Native Claims Settlement Act.* 18. prosince 1971, <http://www.lbbllawyers.com/ancsatoc.htm> [30/11/2010].
- *Arctic Waters Pollution Prevention Act.* R.S., 1985, c. A-12, <http://laws.justice.gc.ca/en/A-12/FullText.html#tphp> [22/10/2010].
- *Circumpolar Inuit Declaration on Arctic Sovereignty.* 28. dubna 2009, <http://www.itk.ca/circumpolar-inuit-declaration-arctic-sovereignty> [2/12/2010].
- „Continental Shelf Submission of Norway in Respect of Areas in the Arctic Ocean, the Barents Sea and the Norwegian Sea. Executive Summary.“ *Oljedirektoratet 2006*, s. 14, http://www.un.org/Depts/los/clcs_new/submissions_files/nor06/nor_exec_sum.pdf [08/11/2010].
- „Is the U. S. Prepared for the Melting Arctic?“ *Council of Foreign Relations Transcript, Speaker Lisa Murkowski*, 15. září 2008, http://www.cfr.org/publication/17248/is_the_us_prepared_for_the_melting_arctic.html [29/11/2010].
- *Letter, U.S., Notification Regarding the Submission Made by the Russian Federation to the Commission on the Limits of the Continental Shelf.* Ref. No. CLCS.01.2001.LOS/USA (Feb. 28, 2002), http://www.un.org/Depts/los/clcs_new/submissions_files/rus01/CLCS_01_2001_LOS_USAtext.pdf [14/07/2010].

- „National Security Presidential Directive 66 / Homeland Security Presidential Directive 25. January 9, 2009.“ *The White House, President George W. Bush*, <http://www.fas.org/irp/offdocs/nspd/nspd-66.htm> [27/11/2010].
- *Note Verbale, Permanent Mission of Canada to the United Nations, Notification Regarding the Submission Made by the Russian Federation to the Commission on the Limits of the Continental Shelf*. Ref. No. CLCS.01.2001.LOS/CAN (Jan. 18, 2002), http://www.un.org/Depts/los/clcs_new/submissions_files/rus01/CLCS_01_2001_LOS__CANtext.pdf [14/07/2010].
- *Note Verbale, Permanent Mission of Denmark to the U.N., Notification Regarding the Submission Made by the Kingdom of Norway to the Commission on the Limits of the Continental Shelf*. Ref. No. 119.N.8. (24 January, 2007), http://www.un.org/Depts/los/clcs_new/submissions_files/nor06/dnk07_00218.pdf [08/11/2010].
- *Note Verbale, Permanent Mission of Denmark to the U.N., Notification Regarding the Submission Made by the Russian Federation to the Commission on the Limits of the Continental Shelf*. Ref. No. CLCS.01.2001.LOS/DNK (Feb. 4, 2001), http://www.un.org/Depts/los/clcs_new/submissions_files/rus01/CLCS_01_2001_LOS__DNKtext.pdf [14/07/2010].
- *Note Verbale, Permanent Mission of Iceland to the U.N., Notification Regarding the Submission Made by the Kingdom of Norway to the Commission on the Limits of the Continental Shelf*. Ref. No. FNY07010008/97.B.512 (29 January, 2007), http://www.un.org/Depts/los/clcs_new/submissions_files/nor06/isl07_00223.pdf [08/11/2010].
- *Note Verbale, Permanent Mission of Norway to the U.N., Notification Regarding the Submission Made by the Russian Federation to the Commission on the Limits of the Continental Shelf*. U.N. Doc. CLCS.01.2001.LOS/NOR (Mar. 20, 2002), http://www.un.org/Depts/los/clcs_new/submissions_files/rus01/CLCS_01_2001_LOS__NORtext.pdf [14/07/2010].
- *Note Verbale, Permanent Mission of the Russian Federation to the U.N., Notification Regarding the Submission Made by the Kingdom of Norway to the Commission on the Limits of the Continental Shelf*. Ref. No. 82/n (21 February, 2007), http://www.un.org/Depts/los/clcs_new/submissions_files/nor06/rus_07_00325.pdf [08/11/2010].
- Obama, Barack. „Presidential Memorandum – Arctic Research and Policy Act. July 22, 2010.“ *The White House*, <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/presidential-memorandum-arctic-research-and-policy-act> [29/11/2010].
- *Основы государственной политики Российской Федерации в Арктике на период до 2020 года и дальнейшую перспективу*. 18. září 2008, <http://www.scrf.gov.ru/documents/98.html> [25/10/2010].
- „Population and Dwelling Counts, for Canada, Provinces and Territories, 2006 and 2001 censuses – 100 % Data.“ *Canada's National Statistical Agency*, <http://www12.statcan.ca/english/census06/data/popdwell/Table.cfm?T=101> [18/10/2010].

- *Receipt of the Submission Made by the Kingdom of Denmark to the CLCS.* CLCS.28.2009.LOS, 20. srpna 2009, http://www.un.org/Depts/los/clcs_new/submissions_files/submission_dnk_28_2009.htm [04/11/2010].
- *Receipt of the Submission Made by Norway to the CLCS.* CLCS.07.2006.LOS, 20. srpna 2009, http://www.un.org/Depts/los/clcs_new/submissions_files/nor06/clcs_07_2006_10s_e.pdf [08/11/2010].
- „Rules of Navigation. Regulations for Navigation on the Seaways of the NSR, 1991.“ *The USSR Ministry of Merchant Marine*, Moscow. <http://www.morflot.ru/about/sevmorput/index.php> [10/10/2010].
- „Rules of Procedure of the Commission on the Limits of the Continental Shelf.“ Příloha I, čl. 5(a), *Commission on the Limits of the Continental Shelf*, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N08/309/23/PDF/N0830923.pdf?OpenElement> [14/07/2010].
- *Sdělení č. 240/1996 Sb. Ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy Organizace Spojených národů o mořském právu.* Schváleno (vydáno): 10.12.1982. Účinnost od: 21.07.1996. Uveřejněno v č. 71/1996 Sbírký zákonů na straně 3002. http://www.mdcr.cz/cs/Legislativa/Legislativa/Legislativa+CR++vodni/Namorni_legislativa/Namorni_legislativa_CR.htm [06/07/2010].
- *Statement by the Chairman of the Commission on the Limits of the Continental Shelf on the Progress of Work in the Commission.* U.N. Doc. CLCS/32 (Apr. 12, 2002), <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N02/327/68/PDF/N0232768.pdf?OpenElement> [14/07/2010].
- *Стратегия национальной безопасности Российской Федерации до 2020 года.* 13. května 2009, http://news.kremlin.ru/ref_notes/424 [25/10/2010].
- *The Ilulissat Declaration.* Arctic Ocean Conference, Ilulissat, Greenland, 27–29 May 2008, http://www.oceanlaw.org/downloads/arctic/Ilulissat_Declaration.pdf [14/07/2010].
- „The Norwegian Government’s High North Strategy.“ *Norwegian Ministry of Foreign Affairs*, s. 7, <http://www.regjeringen.no/upload/UD/Vedlegg/strategien.pdf> [08/11/2010].
- „The Treaty on Maritime Delimitation between Norway and Russia.“ *Ministry of Foreign Affairs*, <http://www.regjeringen.no/en/dep/ud/campaign/delimitation.html?id=614002> [08/11/2010].
- „Transcript of Hillary Clinton’s Confirmation Hearing.“ *Council on Foreign Relations*, 13. ledna 2009, http://www.cfr.org/publication/18225/transcript_of_hillary_clintons_confirmation_hearing.html [25/11/2010].
- „Treaty Concerning the Cession of the Russian Possessions in North America by His Majesty the Emperor of All the Russias to the United States of America: June 20, 1867.“ *Avalon Project*, http://avalon.law.yale.edu/19th_century/treatywi.asp [29/11/2010].
- Truman, Harry S. *Proclamation 2667 – Policy of the United States with Respect to the Natural Resources of the Subsoil and Sea Bed of the Continental Shelf.* 28.

- září 1945, <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=12332> [09/10/2010].
- *Указ О награждении государственными наградами Российской Федерации*. 10. ledna 2008.
<http://archive.kremlin.ru/text/docs/2008/01/156144.shtml> [05/09/2010].
 - *United Nations Convention on the Law of the Sea*.
http://www.un.org/Depts/los/convention_agreements/texts/unclos/closindx.htm [06/07/2010].
 - *U.S. Senate Committee on Foreign Relations Senator Richard G. Lugar Opening Statement for Hearing on the UN Convention on the Law of the Sea October 4, 2007*.
<http://foreign.senate.gov/imo/media/doc/LugarStatement071004.pdf> [25/11/2010].
 - „Utenriksdepartementets traktatregisteret.“ *Ministerstvo zahraničních věcí Norska*, <http://www.lovdato.no/traktater/> [8/11/2010].

Články z novin a časopisů

- „Arctic Norway: The Big Chill.“ *The Economist*, 30. září 2004,
http://www.economist.com/node/3249334?story_id=3249334 [12/11/2010].
- „Arctic Resources Central to Russia's Energy Security.“ *RIA Novosti*, 17. září 2008,
<http://en.rian.ru/russia/20080917/116894260.html> [14/07/2010].
- „Arctic Summit in Moscow Hears Rival Claims.“ *BBC Online*, 22. září 2010,
<http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-11387175> [27/09/2010].
- Axworthy, Thomas. „A Strong Canada in a Shared Continent.“ *The Star*, 30. prosince 2007,
<http://www.thestar.com/comment/columnists/article/289368> [26/10/2010].
- „Bitvy o Arktidu se svádět nebudou, uklidňuje Putin.“ *Týden*, 23. září 2010,
http://www.tyden.cz/rubriky/zahranici/rusko-a-okoli/bitvy-o-arktidu-se-svadet-nebudou-uklidnuje-putin_181872.html [27/09/2010].
- Borenstein, Seth. „Arctic Sea Ice Gone in Summer within Five Years?“ *National Geographic*, 12. prosince 2007,
<http://news.nationalgeographic.com/news/2007/12/071212-AP-arctic-melt.html> [27/9/2010].
- „Canada to Strengthen Arctic Claim.“ *BBC News*, 10. srpna 2007,
<http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/6941426.stm> [14/07/2010].
- Cílek, Václav. „Jaro na Severu.“ *Respekt.cz*, 7. června 2009,
[http://respekt.ihned.cz/?p=R00000_d&article\[id\]=37338800](http://respekt.ihned.cz/?p=R00000_d&article[id]=37338800) [2/12/2010].
- Ertel, Manfred. „Greenland Braces for Independence and Wealth.“ *Spiegel Online*, 11. prosince 2008,
<http://www.spiegel.de/international/world/0,1518,590078,00.html> [01/11/2010].
- „Greenland Melt ‚Speeding up‘.“ *BBC News*, 11. srpna 2006,
<http://news.bbc.co.uk/2/hi/science/nature/4783199.stm> [05/11/2010].
- Griffiths, Sian. „US-Canada Arctic Border Dispute Key to Maritime Riches.“ *BBC News*, 2. srpna 2010,
<http://www.bbc.co.uk/news/world-us-canada-10834006> [25/10/2010].

- „China Eyes Arctic.“ *Sikunews*, 7. května 2010, <http://www.sikunews.com/News/International/7513> [12/11/2010].
- Kaplan, Karen. „In Another Debate, Candidates Weigh in on Science.“ *Los Angeles Times*, 27. září 2008, <http://articles.latimes.com/2008/sep/27/science/sci-sciencedebate27/2> [25/11/2010].
- Kleist, Mininnguaq. „Greenland is getting ready to stand alone.“ *The Guardian*, 15. června 2010, <http://www.guardian.co.uk/commentisfree/2010/jun/15/independent-greenland-mineral-resources-denmark> [04/11/2010].
- Lean, Geoffrey. „For the First Time in Human History, the North Pole Can Be Circumnavigated.“ *The Independent*, 31. srpna 2008, <http://www.independent.co.uk/environment/climate-change/for-the-first-time-in-human-history-the-north-pole-can-be-circumnavigated-913924.html> [17/10/2010].
- „Nations Dispute ‚Arctic Sovereignty‘. Radio Interview with Michael Byers.“ *NPR*, 11. srpna 2007, <http://www.npr.org/templates/story/story.php?storyId=12712142> [25/10/2010].
- „Northwest Passage by the Numbers.“ *CBC News*, 25. července 2006, <http://www.cbc.ca/news/background/northwest-passage/numbers.html> [17/10/2010].
- O'Neill, Katherine. „Harper Plays Down Threat to Arctic Sovereignty.“ *Globe and Mail*, 14. ledna 2009, <http://v1.theglobeandmail.com/servlet/story/RTGAM.20090114.warctic14/BNStory/politics> [27/11/2010].
- Osborn, Andrew. „Russian Jets Buzz US Navy Frigate in Arctic in Cold War-Style Show of Force.“ *Telegraph*, 20. září 2010, <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/russia/8014097/Russian-jets-buzz-US-navy-frigate-in-Arctic-in-Cold-War-style-show-of-force.html> [27/09/2010].
- „Over 300 Specialists on Arctic Region Gather in Moscow.“ *ITAR-TASS*, 22. září 2010, <http://www.itar-tass.com/eng/level2.html?NewsID=15517832&PageNum=1> [27/09/2010].
- „Ruský letoun postrašil v Arktidě americkou fregatu jako za studené války.“ *iDnes*, 21. září 2010, http://zpravy.idnes.cz/rusky-letoun-postrasil-v-arktide-americkou-fregatu-jako-za-studene-valky-1rj-/zahranicni.asp?c=A100921_190122_zahranicni_stf [27/09/2010].
- „Russia Plants Flag under N Pole.“ *BBC News*, 2. srpna 2007, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/6927395.stm> [14/07/2010].
- Seidler, Christoph. „Arktis-Konferenz. Moskaus eiskalte Charmeoffensive.“ *Spiegel Online*, 22. září 2010, <http://www.spiegel.de/wissenschaft/natur/0,1518,718949,00.html> [27/09/2010].
- Seidler Christoph, Holger Dambeck. „Gipfel in Grönland. Kalter Krieg um die Arktis beginnt.“ *Spiegel Online*, 27. května 2008, <http://www.spiegel.de/wissenschaft/natur/0,1518,555697,00.html> [14/07/2010].
- Seidler, Christoph. „Who Is Winning the Race for the Arctic?“ *BusinessWeek*, 12. června 2009,

http://www.businessweek.com/globalbiz/content/jun2009/gb20090612_999975.htm [18/10/2010].

- Struzik, Ed. „Who's Guarding Our Back Door?“ *The Star*, 18. listopadu 2007, <http://www.thestar.com/%20Arctic%20In%20Peril/article/277429> [26/10/2010].
- „The Rights of Arctic Peoples: Not a Barren Country.“ *The Economist*, 16. července 2009, http://www.economist.com/node/14031276?story_id=14031276 [2/12/2010].
- „V Moskvě se státy dohadují, komu by mělo patřit dno Arktidy.“ *ČT24*, 22. září 2010, <http://www.ct24.cz/svet/102227-v-moskve-se-staty-dohaduji-komu-by-melo-patrit-dno-arktity/> [27/09/2010].
- Walter Gibbs. „Russia and Norway Reach Accord on Barents Sea.“ *The New York Times*, 27. dubna 2010, <http://www.nytimes.com/2010/04/28/world/europe/28norway.html> [08/11/2010].
- „Wir Russen sind wie Eisbären.“ *Spiegel Online*, 11. března 2009, <http://www.spiegel.de/wissenschaft/mensch/0,1518,612595,00.html> [14/07/2010].
- Woods, Allan. „Canada Gets Cold Shoulder at Arctic Meeting.“ *The Star*, 29. března 2010, <http://www.thestar.com/news/canada/article/787178--canada-gets-cold-shoulder-at-arctic-meeting> [2/12/2010].

Sekundární zdroje

Monografie a odborné studie

- Anderson, Harry S. *Exploring the Polar Regions*. New York: Chelsea House, 2010.
- Armstrong, Terence, George Rogers, Graham Rowley. *The Circumpolar North. A Political and Economic Geography of the Arctic and Sub-Arctic*. London: Methuen, 1978.
- Bettzuege, Reinhard. *Wem gehört der „Hohe Norden“? Der Wettlauf in die Arktis hat begonnen*. Budapest: Andrassy – Abhandlungen, 2010, http://www.andrassyuni.hu/_cachingdbfield/ZG93bmxxvYWQ,/ZmlsZQ,,/M/j/E/4/abh_24_bettzuege.pdf [14/07/2010].
- Byers, Michael. *Who Owns the Arctic? Understanding Sovereignty Disputes in the North*. Vancouver: Douglas & McIntyre, 2009.
- Holtsmark, Sven G., Brooke A. Smith-Windsor. *Security Prospects in the High North: Geostrategic Thaw or Freeze?* Rome: NATO Defense College, Research Division, 2009.
- Hvidt, Nanna, Hans Mouritzen (eds.). *Danish Foreign Policy Yearbook 2009*. Copenhagen: Danish Institute for International Studies, 2009.
- Keskitalo, E. C. H. *Negotiating the Arctic*. New York, London: Routledge, 2004.

- McCannon, John. *Red Arctic: Polar Exploration and the Myth of the North in the Soviet Union. 1932-1939*. New York, Oxford: Oxford University Press, 1998.
- Mikkelsen, Aslaug, Oluf Langhelle (eds.) *Arctic Oil and Gas: Sustainability at Risk?* London: Routledge, 2008.
- Mills, William J. *Exploring Polar Frontiers: A Historical Encyclopedia*. Santa Barbara, California: ABC-CLIO, 2003.
- Neumann, Felix. *Der Rechtsstatus der Arktis. Die Aufteilung und Zuordnung des Nordpolarraumes als Problem des Völkerrechts*. Disertační práce, Tübingen, 1991.
- Nopens, Patrick. „The Impact of Global Warming on the Geopolitics of the Arctic. A Historical Opportunity for Russia?“ *The Security Policy Brief*, březen 2010, Egmont: The Royal Institute for International Relations, s. 6, <http://aei.pitt.edu/14429/> [26/10/2010].
- Nordquist, Myron H., John Norton Moore, Alexander S. Skaridov (eds.). *International Energy Policy, the Arctic, and the Law of the Sea*. Leiden, Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2005.
- Pharand, Donat. *Canada's Arctic Waters in International Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 1988.
- Sale, Richard, Eugene Potapov. *The Scramble for the Arctic: Ownership, Exploitation and Conflict in the Far North*. London: Frances Lincoln, 2009.
- Seidler, Christoph. *Arktisches Monopoly. Der Kampf um die Rohstoffe der Polarregion*. München: Deutsche Verlags – Anstalt, 2009.
- Standlee, David M. *Oil, Globalization, and the War for the Arctic Refuge*. Albany: State University of New York Press, 2006.
- *Všechno o Zemi*. Praha: Reader's Digest Výběr, 1998.
- Westermeyer, William E., Kurt M. Shusterich. *United States Arctic Interests: The 1980's and 1990's*. New York: Springer Verlag, 1985.
- Williams, Peter J. *Pipelines and Permafrost: Physical Geography and Development in the Circumpolar North*. New York: Longman Publishing Group, 1979.
- Yenikeeff, S. M., T. F. Krisyck. *The Battle for the Next Energy Frontier: The Russian Polar Expedition and the Future of Arctic Hydrocarbons*. Oxford Energy Comment, Oxford: Oxford Institute for Energy Studies, 2007, http://www.oxfordenergy.org/pdfs/comment_0807-3.pdf [01/10/2010].
- Young, Oran R. *Arctic Politics. Conflict and Cooperation in the Circumpolar North*. Hanover and London: Dartmouth College, University Press of New England, 1992.
- Zellen, Barry Scott. *Arctic Doom, Arctic Boom. The Geopolitics of Climate Change in the Arctic*. Santa Barbara, Denver, Oxford: Praeger, 2009.

Odborné články

- Anderson, D. H. „The Status Under International Law of the Maritime Areas Around Svalbard.“ *Ocean Development & International Law*, 2009, vol. 40, no. 4, s. 373–384.

- Baker, Betsy. „Law, Science, and the Continental Shelf: The Russian Federation and the Promise of Arctic Cooperation.“ *American University International Law Review*, 2010, vol. 25, no. 2, s. 251–281.
- Beary, Brian. „Race for the Arctic.“ *Global Researcher*, 2008, vol. 2, no. 8, s. 213–242.
- Borgerson, Scott G. „Arctic Meltdown. The Economic and Security Implications of Global Warming.“ *Foreign Affairs*, 2008, vol. 87, no. 2, s. 63–77.
- Brigham, Lawson W. „The Arctic.“ *Foreign Policy*, 2010, no. 181, s. 70–74.
- Corell, Hans. „The Arctic: An Opportunity to Cooperate and Demonstrate Statesmanship.“ *Vanderbilt Journal of Transnational Law*, 2009, vol. 42, no. 4, s. 1065–1079.
- Ebinger, Charles K., Evie Zambetakis. „The Geopolitics of Arctic Melt.“ *International Affairs*, 2009, vol. 85, no. 6, s. 1215–1232.
- Macmillan, David S. „The Voyage of Semen Dezhnev in 1648.“ Book Review. *Canadian Journal of History*, 1984, vol. 19, no. 2, s. 320.
- Górski, Tomasz. „A Note on Submarine Ridges and Elevations with Special Reference to the Russian Federation and the Arctic Ridges.“ *Ocean Development & International Law*, 2009, vol. 40, no. 1, s. 51–60.
- Gunitskiy, Vsevolod. „On Thin Ice: Water Rights And Resource Disputes in the Arctic Ocean.“ *Journal of International Affairs*, 2008, vol. 61, no. 2, s. 261–271.
- Henderson, Gordon G. „Policy by Default: The Origin and Fate of the Prescott Letter.“ *Political Science Quarterly*, 1964, vol. 79, no. 1, s. 76–95.
- Jares, Vladimir. „The Continental Shelf Beyond 200 Nautical Miles: The Work of the Commission on the Limits of the Continental Shelf and the Arctic.“ *Vanderbilt Journal of Transnational Law*, 2009, vol. 42, no. 4, s. 1265–1305.
- Koivurova, Timo. „Alternatives for an Arctic Treaty – Evaluation and a New Proposal.“ *Review of European Community & International Environmental Law*, 2008, vol. 17, no. 1, s. 14–26.
- Kraska, James. „International Security and International Law in the Northwest Passage.“ *Vanderbilt Journal of Transnational Law*, 2009, vol. 42, no. 4, s. 1109–1132.
- Liu, Miaojia, Jacob Kronbak. „The Potential Economic Viability of Using the Northern Sea Route (NSR) as an Alternative Route between Asia and Europe.“ *Journal of Transport Geography*, 2010, vol. 18, no. 3, s. 434–444.
- Macnab, Ron. „The Case for Transparency in the Delimitation of the Outer Continental Shelf in Accordance with UNCLOS Article 76.“ *Ocean Development & International Law*, 2004, vol. 35, no. 1, s. 1–17.
- Pedersen, Torbjørn. „The Dynamics of Svalbard Diplomacy.“ *Diplomacy and Statecraft*, 2008, vol. 19, no. 2, s. 236–262.
- Pedersen, Torbjørn. „The Svalbard Continental Shelf Controversy: Legal Disputes and Political Rivalries.“ *Ocean Development & International Law*, 2006, vol. 37, no. 3, s. 339–358.
- Pharand, Donat. „The Arctic Waters and the Northwest Passage: A Final Revisit.“ *Ocean Development & International Law*, 2007, vol. 38, no. 1/2, s. 3–69.

- Riddell-Dixon, Elizabeth. „Canada and Arctic Politics: The Continental Shelf Extension.“ *Ocean Development & International Law*, 2008, vol. 39, no. 4, s. 343–359.
- Rothwell, Donald. „The Arctic in International Affairs: Time for a New Regime?“ *Brown Journal of World Affairs*, 2008, vol. 15, no. 1, s. 241–253.
- Spielman, Brian. „An Evaluation of Russia’s Impending Claim For Continental Shelf Expansion: Why Rule 5 Will Shelve Russia’s Submission.“ *Emory International Law Review*, 2009, vol. 23, no. 1, s. 309–349.
- Timtchenko, Leonid. „The Russian Arctic Sectoral Concept: Past and Present.“ *Arctic*, 1997, vol. 50, no. 1, s. 29–35.
- Tsioumani, Elsa. „Re: Commission on the Limits of the Continental Shelf.“ *Environmental Policy and Law*, 2007, vol. 37, no. 5, s. 371–372.
- Webster, C. J. „The Growth of the Soviet Arctic and Subarctic.“ *Arctic*, 1951, vol. 4, no. 1, s. 27–45.
- Zellen, Barry. „Cold Front: Hillary, Ottawa, and the Inuit: A Year after the Inuit Re-Assert their Sovereignty. Washington Takes Their Side.“ *Journal of Military and Strategic Studies*, 2010, vol. 12, no. 3, s. 5–11.

Internetové zdroje

- „About Svalbard. Settlements.“ *The Governor*, 10. března 2008, <http://www.sysselmannen.no/hovedEnkel.aspx?m=45299> [12/11/2010].
- „Alaska.“ *Energy Information Administration*, 24. listopadu 2010, http://tonto.eia.doe.gov/state/state_energy_profiles.cfm?sid=AK [28/11/2010].
- *Arctic Council. Permanent Participants*. http://arctic-council.org/section/permanent_participants [26/07/2010].
- „Arctic National Wildlife Refuge, 1002 Area, Petroleum Assessment, 1998, Including Economic Analysis.“ *US Geological Survey*, <http://pubs.usgs.gov/fs/fs-0028-01/fs-0028-01.pdf> [28/11/2010].
- „Arctic Oil and Natural Gas Potential.“ *Energy Information Administration*, 19. října 2009, <http://www.eia.doe.gov/oiaf/analysispaper/arctic/index.html> [27/09/2010].
- „Arctic Sea Ice Extent Falls to Third-lowest Extent; Downward Trend Persists.“ *NSIDC*, 4. října 2010, http://nsidc.org/news/press/20101004_minimumpr.html [16/10/2010].
- Bellinger, John B. III, Legal Advisor, U.S. Department of State. *Remarks at the Law of the Sea Institute, Berkeley, California*, 3. listopadu 2008, <http://ilreports.blogspot.com/2008/11/bellinger-united-states-and-law-of-sea.html> [28/11/2010].
- Bennett, Mia. *Palin's Arctic Legacy*. 7. července 2009, <http://arctic.foreignpolicyblogs.com/2009/07/> [28/11/2010]
- Byers, Michael. „China is Coming to the Arctic.“ *Michael Byers on Politics*, 29. března 2010, <http://byers.typepad.com/politics/2010/03/china-is-coming-to-the-arctic.html> [12/11/2010].

- „Canada and Denmark Will Try to Solve Decades Long Arctic Dispute.“ *Arctic Focus*, <http://arcticfocus.com/2010/03/27/canada-and-denmark-will-try-to-solve-decades-long-arctic-dispute/> [25/10/2010].
- *Canada Begins Annual Arctic Sovereignty Operation*. 10. srpna 2010, <http://www.defencetalk.com/canada-begins-annual-arctic-sovereignty-operation-27986/> [01/10/2010].
- Douglas, Humphrey, Aditi Kumar. „United Kingdom: Greenland–Hydrocarbon Licensing Opportunities.“ *Mondaq*, 15. března 2010, <http://www.mondaq.com/article.asp?articleid=95814> [01/11/2010].
- Dufresne, Robert. „Canada’s Legal Claims Over Arctic Territory and Waters.“ *PRB 07-39E*, 6. prosince 2007, <http://www2.parl.gc.ca/Content/LOP/ResearchPublications/prb0739-e.htm#controversy> [24/10/2010].
- Duzer, Chet Van. *The Mythic Geography of the Northern Polar Regions: Inventio fortunata and Buddhist Cosmology*. <http://www.eaudrey.com/myth/Places/Mercator%20Article.pdf> [24/11/2010].
- *Extended Continental Shelf Project*. <http://continentalsshelf.gov/missions/10arctic/welcome.html> [28/11/2010].
- Gedney, Larry, Merritt Helfferich. „Voyage of the Manhattan.“ *Alaska Science Forum*, 19. prosince 1983, <http://www.gi.alaska.edu/ScienceForum/ASF6/639.html> [17/10/2010].
- „Greenland.“ *CIA - The World Factbook*. 27. října 2010, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/gl.html> [01/11/2010].
- Harper, Kenn. *Hans' History*. <http://www.canadiangeographic.ca/hansIsland/background.asp> [24/10/2010].
- Hopper, John. *The Continental Shelf Project: An Overview of Research Activities in the Arctic Ocean on Behalf of the Kingdom of Denmark*. Prezentace z 11. listopadu 2010, http://a76.dk/xpdf/JRH_Polarforskerdagen_November_2010.pdf [22/11/2010].
- „Chronological Lists of Ratifications of, Accessions and Successions to the Convention and the Related Agreements as at 01 March 2010.“ *United Nations*, 1. března 2010, http://www.un.org/Depts/los/reference_files/chronological_lists_of_ratifications.htm [06/07/2010].
- *INSROP Overview*. <http://www.fni.no/insrop/#Overview> [10/10/2010].
- *Inuit Circumpolar Council*. http://inuitcircumpolar.com/index.php?auto_slide=&ID=16&Lang=En&Parent_ID=¤t_slide_num= [2/12/2010].
- „Members of the Commission.“ *United Nations*, http://www.un.org/Depts/los/clcs_new/commission_members.htm#Members [30/09/2010].
- O’Rourke, Ronald. „Coast Guard Polar Icebreaker Modernization: Background, Issues, and Options for Congress.“ *Congressional Research Service*, 29. září 2010, <http://www.fas.org/sgp/crs/weapons/RL34391.pdf> [29/11/2010].
- Petersen, Robert. *Colonialism as Seen From a Former Colonized Area*. <http://arcticcircle.uconn.edu/HistoryCulture/petersen.html> [01/11/2010].
- „Status of Wrangel and Other Arctic Islands.“ *U. S. Department of State*, 8. září 2009, <http://www.state.gov/p/eur/rls/fs/128740.htm> [29/11/2010].

- „Summary of Giveaway of 8 American Alaskan Islands to the Russian Government.“ *State Department Watch*,
<http://www.statedepartmentwatch.org/GiveawaySummary.htm> [29/11/2010]
- „Svalbard.“ *CIA – The World Factbook*,
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/sv.html>
[12/11/2010].
- „The Norwegian Exclusive Economic Zone.“ *The Norwegian Ministry of Fisheries and Coastal Affairs*,
http://www.fisheries.no/management_control/economic_zones/economic_zone/
[08/11/2010].
- „The United Nations Convention on the Law of the Sea (A historical perspective).“ *United Nations*,
http://www.un.org/Depts/los/convention_agreements/convention_historical_perspective.htm [06/07/2010].
- „United States.“ *CIA – The World Factbook*,
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/us.html>
[28/11/2010].
- Verhoef, Jacob. „Canada’s Arctic Continental Shelf: Research Under Ocean and Ice.“ *Natural Resources Canada*, 18. května 2010,
http://ess.nrcan.gc.ca/scient/ocean_e.php [25/10/2010].
- Zysk, Katarzyna. *Russia’s Arctic Strategy: Ambitions and Constraints*.
http://www.geopoliticsnorth.org/index.php?option=com_content&view=article&id=84&Itemid=69&limitstart=2
[25/10/2010].